

**RI WUJ RI KATZIJOX WI RI
XKIB'AN RI U'TAQO'N RI
JESÚS
Majib'al re**

Chak kech ri u'taqo'n ri Jesús, are wa' ri ub'i' we wuj ri'. Are wa' ri xk'ulmataj kuk' ri e taqo'n. Ri Lucas are xtz'ib'an we wuj ri'. Ri Lucas man aj Israel taj. We achi ri' jun ajkun. Ri nab'e uwuj are ri wuj rech Lucas. We wuj ri' xutz'ib'aj are k'o pa ri tinimit Jerusalén xuquje' pa ri tinimit Roma pa ri junab' 60 - 62 are alaxinaq chi ri Cristo.

We wuj ri' are uk'ulaj ri utz laj tzij ri kuk'ut ri upetib'al ri Jesús cho ri uwachulew xuquje' kuq'alajisaj ri majib'al re ri komontyox rech ri Cristo Jesús. Ri utz laj tzij ri tz'ib'atal pa Lucas kuk'ut ri uk'aslemal ri Jesús are xk'oji'k cho ri uwachulew, we Hechos kutzijoj ri xk'ulmataj kuk' ri tijoxelab', jas xub'an ri Uxlab'ixel chuk'amik kib'e, jas xkib'an chuq'alajisaxik ri utz laj tzij, nab'e xkichaple'j b'ik pa Jerusalén, Judea, pa Samaria xuquje' pa ri k'isb'al re ri uwachulew. Ri Lucas kutzijoj rij jas xb'an chutzijoxik we tzij chike konojel ri winaq ri a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj, kutzijoj xuquje' jas xb'an chutzijoxik ri utzij ri Dios chike ri e q'atal taq tzij pa ri tinimit Roma. Ri kojonelab' xkitzijoj chike ri winaq a'j Israel ri utz laj tzij re ri Mesías ri kaye'm apanoq. K'o oxib'

q'at pa ri wuj rech Hechos. Ri nab'e q'at kub'ij chage jas xkib'an ri e nab'e taq kojonelab' rech xek'iyarik pa ri tinimit Jerusalén. We ri' kariqitaj pa ri q'at jun kato'taj ub'ixik pa ri q'at wuqub'.

Ri ukab' q'at kub'ij chage jas xb'an che utzi-joxik ri utz laj tzij pa ri nik'aj taq tinimit chik re Judea, we ri' kaqariqo pa ri q'at wajxaqib' kato'taj pa ri q'at kab'lajuj.

Ri urox q'at kachaple'taj pa ri q'at oxlajuj kato'taj pa ri q'at juwinaq wajxaqib', are wa' ri k'isb'al re we wuj ri', chupam katzijox wi jas xb'an chutzijoxik ri utz laj tzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj, ri utz laj tzij xopan pa ri uk'u'x ri tinimit Roma.

Sib'alaj je'lik xub'an ri utzij ri Dios rumal cher xtukin ub'ixik rumal ri loq'alaj Uxlab'ixel. Ri loq'alaj Uxlab'ixel xpe pa kiwi' ri nab'e taq kojonelab' pa ri nimaq'ij rech ri Pentecostés. Ri Uxlab'ixel xuya nimalaj chuq'ab' xuquje' kwinem chike ri kojonelab', xa jeri' xkichaple'j ub'ixik xuquje' ub'anik ri rajawaxik kakib'ano.

Xk'ut chikiwach konojel ri kojonelab' chi are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kayo'w kwinem xuquje' kichuq'ab' rech kakitzijoj ri utz laj tzij chike ri maja' kekojonik.

Ri Jesús kak'am b'ik chikaj

¹ Loq'alaj wach ch'ab'e'n Teófilo: Pa ri nab'e nuwuj* ri xintz'ib'aj chawe, xintzijon chirij rono-jel ri xub'an ri Jesús xuquje' ri xuk'utu. ² K'a

* **1:1** 1:1 Are kaqil we ri' kaqachomaj chi are ri Lucas xtz'ib'an ri wuj re Lucas xuquje' Hechos. Chawila pa Lucas 1:1-4.

pa ri q'ij are xk'am b'ik chikaj are xya'taj kan ri utaqanik chike ri utijoxelab' ruk' ri utob'anik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. ³ Are xk'astaj uwach, xuk'ut rib' chikiwach ri u'taqo'n, xub'an mayijab'al taq jastaq rech xuk'ut chikiwach chi qas xk'astaj uwach. Kawinaq q'ij xuk'ut rib' chkiwach xutzijoj ri rajawarem ri Dios chike.

⁴ Are k'o kuk' xub'ij chike: Man kixel ta na b'ik pa Jerusalén, xane chiwaye'j na ri ub'im loq kan ri nuTat, ri nutzijom chi'we. ⁵ Rumal cher ri Juan xub'an qasana' ruk' ja', are k'u ri ix man kanajtin ta na kab'an iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

Kapaqi' ri Jesús pa ri kaj

⁶ Are kimulim kib' ri e taqo'n, xkita che ri Jesús: Ajawxel, ¿la che k'u we q'otaj ri' kakoj la ri taqanel pa ri tinimit Israel?

⁷ Xub'ij ri Jesús chike: Man ya'tal ta chi'we ix kiweta'maj ri q'otaj xuquje' ri q'ij are kub'an na ri karaj ri Dios. ⁸ Are kape ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pi'wi', kik'amawa'j na kwinem xuquje' kixux na q'alajisal taq we pa Jerusalén, pa ronojel ri tinimit Judea, pa ri tinimit Samaria xuquje' pa ri naj taq tinimit rech ronojel ri uwachulew.

⁹ Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, ko xka'yex kumal ri tijoxelab', k'a te ri' qas chikiwach xwa'jilisax b'ik, xk'am b'ik chikaj, xch'uq b'ik pa jun sutz', man xekwin ta chik xkil uwach.† ¹⁰ Ri tijoxelab' tajin keka'y apanoq cho ri kaj are paqal ri Jesús, xaq k'a te' xeqet keb' achyab' kuk', kikojom saq taq katz'yaq, xkib'ij

† **1:9** 1:9 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj, ri Dios xu'ch'ab'ej ri winaq pa ri sutz'.

chike: ¹¹ Achyab' a'j Galilea, ¿jas che tajin kixka'y chikaj? Ri Jesús ri xk'am b'ik chi'wach pa ri kaj, kape chi na junmul jetaq ri xub'ano are xe'ek.

Kacha' ri Matías che uk'axel ri Judas

¹² Are xeqaj loq ri e taqo'n cho ri juyub' ri kab'ix Olivos che ri k'o apanoq chi jun kilómetro che ri tinimit Jerusalén. ¹³ Xo'pan k'u pa ri tinimit, xepaqi' pa ri ja ri e k'o wi. Are wa' ri kib'i' ri achyab' ri e k'o chila': ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, ri Andrés, ri Felipe, ri Tomás, ri Bartolomé, ri Mateo, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Simón ri kachi'l ri Zelotes[‡] rachi'l ri Judas rachalal ri Jacobo. ¹⁴ Konojel ri e taqo'n xkimulij kib', kachi'l ri María ri unan ri Jesús, ri e rachalal xuquje' nik'aj ixoqib' chik, junam amaq'el xkib'an ch'awem cho ri Dios.

¹⁵ Pa taq ri q'ij ri' are kimulim kib' ri kojonelab' karaj e jun ciento ruk' juwinaq kik'yal. Ri Pedro xtak'i' chikixo'l xub'ij chike: ¹⁶ Qachalal, rajawaxik kak'ulmataj ri kub'ij ri Tz'ib'atalik are wa' ri xub'ij loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chuchi' ri qamam David ojer chi kak'ulmataj na ruk' ri Judas. ¹⁷ Ri Judas qachi'l kan nab'e xuquje' xchakun quk' pa ri qawokaj. ¹⁸ Xuloq' k'u jun ulew chech ri pwaq ri tojb'al rech ri etzelal ri xub'ano, chila' xtzaq wi xuli' uwi', xraqin ri upam, xel loq ronojel ri rixko'l. ¹⁹ Xel k'u loq utzijoxik ri xk'ulmatajik konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén xketa'maj we jastaq ri'.

[‡] **1:13** 1:13 Cananitas kib'i' ri jun wok winaq ri kaketzelay ri q'atal tzij pa Roma. Are kakaj ke'l chuxe' ri utaqanik ri q'atal tzij.

Rumal ri' ri ulew ri xkam wi ri Judas xub'ina'j Acéldama, ri kel kub'ij *Kik' ulew* pa ri tzijob'al arameo. ²⁰ Jeri' rumal cher pa ri wuj rech Salmos tz'ib'atal wi loq:

Tolon kan upam ri rachoch, mat ko chi jun kak'oji' chupam. ☆

Xuquje' kub'ij: *Yo'q ri reqele'n che jun winaq chik.* ☆

²¹ Rumal k'u ri rajawaxik kaqacha' jun chikixo'l ri xek'oji' quk' are xk'oji' ri Ajawxel Jesús quk'.

²² Rajawaxik chi we winaq ri' k'olinaq loq quk' are xqachaple'j loq, che taq ri q'ij are xub'an qasana' ri Juan k'a pa ri q'ij are xk'am b'ik ri Jesús pa ri kaj, xuquje' rajawaxik chi xril quk' junam ri uk'astajib'al ri Jesús.

²³ Xe'kicha' k'u e keb' achyab': Ri José ri kab'ix Barsabás che, xuquje' Justo rachi'l ri Matías.

²⁴ K'a te ri' xkib'an ch'awem xkib'ij: Ajawxel, eta'm la ri kanima' konojel ri winaq, k'utu b'a la chiqawach jachin chike we keb' achyab' ri' cha'om la, ²⁵ rech kok che taqo'n ech la, kuk'am ri eqele'n ri xuya kan ri Judas rumal cher xqaj pa mak, xe' k'u chila' jawje' ri taqal wi che.

²⁶ Xkik'yaq k'u kij chi rilik jachin chirij kaqaj wi. Xqaj k'u chirij ri Matías. Ri Matías xok kuk' ri julajuj taqo'n.

2

Kaqaj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' ri konojelab'

☆ **1:20** 1:20 Salmos 69:25. ☆ **1:20** 1:20 Salmos 109:8.

¹ Are xopan ri nimaq'ij rech Pentecostés, * konojel ri kojonelab' kimulim kib' xa pa jun k'olib'al. ² Xaq k'a te' xkita jun nimalaj jumem jetaq jun nimalaj kyaqiq' ri xpe chikaj, xjinin pa ronojel ri ja jawje' ri e t'uyul wi. ³ Xaq k'a te' xkil raq' q'aq' ri kajinin pa kiwi' chi kijujunal. ⁴ Konojel ri e k'o pa ri ja xenoj che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, xkichaple'j ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik ri xuya ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chike.

⁵ Pa taq ri q'ij ri' e k'o pa Jerusalén achyab' a'j Israel ri keniman che ri Dios, ri kepe pa jule' taq tinimit chik. ⁶ Are xkita ri xk'ulmatajik, aninaq xe'kila', xemayijanik rumal chi ri kitzijob'al katzijob'ex chi kumal ri kojonelab'. ⁷ Xkimay ri xk'ulmatajik, rumal ri' xkib'ij: Konojel we winaq ri' a'j Galilea ¿jas che jewa' xk'ulmatajik? ⁸ ¿Jas che wa' ke'qato chi kech'aw pa ri qatzijob'al? ⁹ Ri uj, jaljoj taq tinimit uj petinaq wi, e k'o a'j Media, a'j Elam, a'j Mesopotamia, a'j Judea, a'j Capadocia, a'j Ponto, a'j Asia. ¹⁰ Xuquje' e k'o guk' ri a'j Frigia, a'j Panfilia, a'j Egipto xuquje' e solinelab' ri kepe Roma. ¹¹ Xuquje' e k'o winaq a'j Creta, xuquje' a'j Arabia, qonojel xqato chi we winaq ri' kakitzijoj pa ri qatzijob'al ri mayijab'al taq jastaq ri ub'anom ri Dios kuk'.

¹² Xemayijan ri winaq, man kakiriq taj jas kakib'ano, xkita chib'il taq kib' jas je' ke'loq ri xkilo.

* **2:1** 2:1 Pentecostés kel kub'ij 50 Q'ij. 50 q'ij ik'owinaq chuxo'l ri Pascua rachi'l ri Pentecostés. Pa ri q'ij ri' ri winaq kakisipaj che ri Dios ri nab'e taq uwach kitikon ri winaq.

13 E k'o k'u jujun xkib'ij chike: ¡We achyab' ri xa e q'ab'arelab'!

Ri Pedro kutzijoj ri u utzij ri Dios chike ri winaq

14 Ri Pedro e rachi'l ri julajuj taqo'n xetak'i chikiwach ri winaq, ri Pedro xub'ij: Qatat qanan a'j Jerusalén, xuquje' ri kixpe pa nik'aj taq tinimit chik mixsachik, 15 we winaq ri' man e q'ab'arelab' taj jetaq ri kib'ij ix, la man kiwilo sib'alaj aq'ab'il na. 16 We tajin kiwilo are wa' ri xuq'alajisaj loq ri q'alajisal tzij Joel ojer. 17 Ri Dios kub'ij:

Pa ri k'isb'al taq q'ij kintaq loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' konojel winaq.

Ri i'k'ojol xuquje' ri i'mi'al kakiq'alajisaj na ri tzij ri kinya chike.

Ri ak'al taq alab'om kakil na ri kak'ut chkiwach, Ri achyab' ka'chik' na.

18 *Xuquje' pa taq ri q'ij ri' kintaq na b'ik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' ri e patanil we, achyab' xuquje' ixoqib' kakiq'alajisaj k'u na ri tzij ri kinya chike.*

19 *Kinb'an na k'utb'al cho ri kaj xuquje' cho ri uwachulew.*

Kilitaj na kik', xuquje' q'aaq', xuquje' nima'q taq sib' je' jas ri sutz'.

20 *Ri q'ij kaaq'equ'mataj na,*

Ri ik' kakyaaqar na je' jas ri kik'.

We ri' kak'ulmatajik are maja' kuriq ri nimalaj uq'ij ri Ajawxel Dios.

21 *Are k'u ri kuna'taj ri ub'i' ri Ajawxel Dios, kakolotaj na.✧*

✧ 2:21 2:21 Joel 2:28-32.

²² Achyab' a'j Israel, chitatab'ej ri kinb'ij. Iweta'm ix chi ri Jesús aj Nazaret are wa' ri achi ri xya uq'ij rumal ri Dios rumal xub'an ri mayijab'al taq jastaq, ri nimaq taq k'utb'al, xuquje' ri etal ri xub'an ri Dios iwuk' rumal Are'.

²³ Ri Dios reta'm chi loq ri kak'ulmatajik, je k'u xelik are xjach ri Jesús pa kamikal kumal ri itzel taq winaq, xiripo xuquje' xikamisaj b'ik. ²⁴ Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús, man xkwin ta ri kamikal xch'eken che. ²⁵ Jewa' ub'im loq ri nim taqanel David chirij ri Jesús:

Ri Ajawxel k'o wuk', man kasach ta nuwach.

²⁶ *Rumal ri' sib'alaj kaki'kot ri wanima', amaq'el kinraq nuchi' che q'ijila'nem, ku'l na k'u'x chi man k'o ta k'ax kinriqo.*

²⁷ *Weta'm chi man kinya ta la kan chkixo'l ri kaminaqib', man kaj ta la chi kaq'ay ri Tyoxalaj patanil e la pa ri jul.*

²⁸ *K'utum la ri b'e rech k'aslemal chinuwach. Kanojisaj k'u na la ri wanima' ruk' ki'kotemal rumal cher kak'oji' na la wuk'.☆*

²⁹ Loq'alaj taq qachalal, chichomajmpe'. Ri qamam David man tajin ta kub'ij we jastaq ri' chib'il rib' are', rumal cher are' kaminaq chik, xmuqik, xuquje' ri jul ri xmuq wi k'a kaqil na uwach kamik. ³⁰ Ri David rumal cher jun q'alajisaj utzij ri Dios, reta'm chi ri Dios uchi'm loq chi jun chike ri e ralk'wa'l kataqan na pa kiwi' ri tinimit. ³¹ Ri David ojer xril loq ri kak'ulmataj na, xuq'alajisaj k'u ri uk'astajib'al ri

☆ **2:28** 2:28 Salmos 16:8-11.

Cristo, xub'ij chi *Man kakanaj ta kan chkixo'l ri kaminaqib'*, *man kaq'ay ta ri utyo'jal*.[☆] ³² Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús chkixo'l ri kaminaqib', qonojel uj xqil ri xk'ulmatajik. ³³ Xnimarisax k'u uq'ij, xt'uyub'ax pa ri uwiq'ab' ri Dios jetaq ri chi'tal loq che, xuquje' xya'taj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel che, rech che taq we q'ij ri' kuya loq pa qawi' jetaq ri tajin kiwilo. ³⁴ Ri David man xpaqi' taj pa ri kaj pune xub'ij:

Ri Ajawxel xub'ij che ri wAjaw: Chatt'uyul pa ri nuwiiq'ab', †

³⁵ *Kinya na chawe chi katch'eken, pa kiwi' konojel ri ak'ulel.* [☆]

³⁶ Rumal k'u wa' cheta'maxoq chi wa' we Jesús ri' ri xiripo, ri Dios xub'an Cristo che xuquje' rajaw ronojel ri k'olik.

³⁷ Ri tzij ri xuq'alajisaj ri Pedro xuk'axirisaj kanima' ri winaq, rumal ri' xkib'ij che ri Pedro xuquje' chike ri nik'aj taqo'n chik: Qachalal, ¿jas k'u rajawaxik kaqab'ano?

³⁸ Ri Pedro xub'ij chike: Chik'exa ik'u'x, xuquje' ri ichomanik chixtzalij ruk' ri Dios. Rajawaxik kab'an iqasana' pa jujunal pa ri ub'i' ri Jesucristo, xa jeri' kakuyutaj ri imak, xuquje' kik'amawa'j ri usipanik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. ³⁹ Wa' we chi'tal loq, iwech kech ri iwalk'wa'l, kech konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew, kech konojel ri e sik'ital rumal ri Ajawxel.

[☆] **2:31** 2:31 Salmos 16:10. † **2:34** 2:34 Ri winaq ri sik'ital pa jun nimaq'ij k'a te ri' kat'uyub'ax pa uwiq'ab' ri sik'ininaq, are nim ub'anik chikiwach ri e sik'italik. [☆] **2:35** 2:35 Salmos 110:1.

⁴⁰ Ri Pedro man xq'i'taj ta che ub'ixik chike ri kojonelab': Chikolo iwib' chike ri itzel taq winaq ri e k'o pa taq we q'ij junab' ri'.

⁴¹ Ri xkikoj ri xub'ij ri Pedro, xb'an kiqasana' karaj oxib' mil ri' ri xeq'ax kuk' ri kojonelab' che ri' q'ij ri'. ⁴² Konojel ri xekojonik xkib'an ri xkik'ut ri e taqo'n re ri Jesús, xkimulij kib' ruk' ki'kotemal, junam xkib'an ch'awem, junam xkitij kiwa.

Ri kik'aslemal ri nab'e taq kojonelab'

⁴³ Sib'alaj xkimoch' kib' konojel ri winaq xuquje' xemayijanik, rumal ri jastaq xuquje' k'utb'al ri xkib'an ri u'taqo'n ri Jesús. ⁴⁴ Konojel ri kojonelab' xkimulij kib' xa pa jun k'olib'al xuquje' xkijach ronojel ri kijastaq chib'il taq kib'. ⁴⁵ E k'i chike xkik'ayij ri kulew xuquje' ri jastaq ke. Ri rajil ri xkiriqo xkiya chike ri k'o kirajawaxik. ⁴⁶ Ronojel q'ij xkimulij kib' pa ri Templo, xuquje' cho taq kachoch, xkijach kiwa chib'il taq kib' man xkik'ek'ej taj uya'ik. Junam xewa'ik ruk' ki'kotemal. ⁴⁷ Amaq'el xkiya uq'ij ri Dios, sib'alaj nim xi'lik kumal konojel ri winaq. Ri Dios k'ut xu'k'am loq q'ij chi q'ij ri winaq ri kekolotajik rech kek'o'ji' kuk' ri kojonelab'.

3

Kakunataj jun ch'oke'r achi

¹ Ri Pedro rachi'l ri Juan xeb'e pa ch'awem pa ri Templo pa ri uro' q'otaj rech b'enaq q'ij. ² Are xo'pan ruk' ri Ja Templo Dios, xkil jun achi t'uyul chuchi' ri uchi' ja ri ub'i'nam Je'lik uchi' ja, we achi ri' kuta ulimoxna chike ri winaq ri

kopan chila'. ³ Ri achi, are xrilo chi ri Juan rachi'l ri Pedro ko'k b'ik pa ri Templo, xuta ulimoxna chike. ⁴ Ri Juan xuquje' ri Pedro ko xkika'yej ri achi, ri Pedro xub'ij che: Ko chujaka'yej.

⁵ Ri achi xu'ka'yej, raye'm kaya kan jun ulimoxna. ⁶ Ri Pedro xub'ij che: Man k'o ta saqa pwaq, man k'o ta q'ana pwaq wuk'. Are k'u ri k'o wuk' kinya chawe. Pa ri ub'i' ri Cristo Jesús rech Nazaret, chatwa'jiloq, chatb'inoq.

⁷ Ri Pedro xuchap ri uwiq'iq'ab' ri achi, xuwa'jilisaj, aninaq k'ut xeya'taj uchuq'ab' ri raqan xekunatajik. ⁸ Xtak'i' ri achi, xb'inik, xuquje' xuchaple'j ch'oplajem. K'a te ri' xok b'ik kuk' ri Juan rachi'l ri Pedro pa ri Templo, kach'oplajik kuq'ijila'j ri Dios. ⁹ Konojel ri winaq ri xkilo chi xb'inik xuquje' xuq'ijila'j ri Dios. ¹⁰ Xemayijanik are xkilo chi are wa' ri ch'oke'r ri kuta kan limoxna nab'e chuchi' ri je'l uchi' ja.

Katzijon ri Pedro pa ri raqan ja rech Salomón

¹¹ Xemayijanik ri winaq, aninaq xe'l loq pa ri raqan ja rech Salomón xepe jawje' k'o wi ri achi ri xutzirik, k'a te xkilo ri achi xekel chike ri Pedro rachi'l ri Juan. ¹² Ri Pedro are xrilo chi xkimulij kib' ri winaq, xub'ij chike: Winaq a'j Israel, ¿jas che kixmayijan che we xk'ulmatajik? ¿Jas che ko kujika'yej te'q pi'k'u'x chi uj xujkunan we achi ri' ruk' qachuq'ab' o ruk' ri qutzilal? ¹³ Are ri uDios ri Abraham, ri uDios ri Isaac, ri uDios ri Jacob, ri kiDios ri qatat qanan, are wa' xyo'w kwinem che ri Jesús rech xub'an we k'utb'al ri'. Are wa' ri Jesús ri xiwetzelaj uwach xuquje' xijach cho ri Pilato, pune ri Pilato xraj

xutzooqopij. ¹⁴ Xiwetzelay ri suk' xuquje' Tyoxalaj winaq are xitoq'ij xtzoqopix ri jun kamisanel. ¹⁵ Xikamisaj b'ik ri ya'l k'aslemal, ri Dios k'ut xuk'astajisaj uwach chikixo'l ri kaminagib'. Ri uj xqil we k'ulmatajem ri'. ¹⁶ We achi ri' xkunatajik rumal ri kojoniq che ri Jesús, iweta'm chi nab'e kanoq ch'oke'r. Are k'u ri kojoniq che ri ub'i' ri Jesús xkunaniq.

¹⁷ Wachalal, weta'm in chi ri ix xuquje' ri k'amal taq ib'e, xib'an k'ax che ri Jesús rumal cher man iweta'm taj uwach. ¹⁸ Ri Dios k'ut xraj chi jewa' xk'ulmatajik. Ri e q'alajisal taq tzij kitzijom loq chi ri Jesús kuriq na ri k'ax. ¹⁹ Kamik k'ut chik'exa ik'u'x xuquje' chixtzalij ruk' ri Dios rech kachuptaj ri imak. ²⁰ Kutaq k'u na loq ri Jesús, ri iMesías. Are wa' ri utzijom loq rij ojer. ²¹ Choq'aq' wi chi kak'o'ji' na ri Jesús pa ri kaj, k'a kab'an na k'ak' che ronojel ri jastaq je' jas ri ub'im loq ri Dios chi kichi' ri loq'alaj taq achyab' q'alajisal taq rech ri utzij. ²² Ri Moisés xub'ij: *Ri Ajawxel ri iDios kuwa'jilisaj na jun q'alajisal rech ri utzij chikixo'l ri uwinaq jetaq ri in. Chitatab'ej jas je' ri kub'ij na chi'we.* ²³ *Xapachin k'u ri' ri man kuta ta ri q'alajisal utzij ri Dios, kesax na b'ik chikixo'l ri utinimit ri Dios.* ✧ ²⁴ Konojel ri achyab' ri xkiq'alajisaj loq ri utzij ri Dios xchapple'taj loq ruk' ri Samuel xkitzijoj la rij wa' we tajin kak'ulmataj kamik. ²⁵ Ronojel ri xutzuj loq ri Dios kumal ri q'alajisal taq rech ri utzij, iwech ix rumal chi ix kalk'wa'l taq ri achyab' ri'. Ri Dios xub'ij che ri Abraham: *Ķetewchi'taj na konojel*

✧ **3:23** 3:23 Deuteronomio 18:15, 18, 19.

ri winaq rech ri uwachulew rumal re ri awija'l.
 ☆ 26 Ri Dios are xuk'astajisaj ri uk'ojol chkixo'l
 ri kaminaqib', xutaq b'ik nab'e iwuk', winaq a'j
 Israel, rech kixutewechi'j, xuquje' kitas iwib' che
 ri itzel taq ib'e.

4

*Ri Pedro xuquje' ri Juan xek'am b'ik chikiwach
 ri e q'atal taq tzij*

¹ Tajin ketzijon na ri Pedro rachi'l ri Juan kuk'
 ri winaq are xo'pan ri ch'awenelab' cho ri Dios,
 xuquje' ri k'amal b'e kech ri chajil rech ri Templo
 je xuquje' jujun chike ri saduceos.* ² Sib'alaj
 e yojtajinaq we k'amal taq b'e ri', rumal chi ri
 Pedro, rachi'l ri Juan tajin kakik'ut chikiwach
 ri winaq chi k'o k'astajib'al ke kaminaqib' pa
 ri ub'i' ri Jesús. ³ Rumal k'u che ri xok ri
 aq'ab' xe'kichapo, xe'kikoj kan jun aq'ab' pa che'.
⁴ Sib'alaj e k'i k'u chike ri xkita ri utzij ri Dios
 xekojonik, xwi ri achyab' ka'jilab' job' mil, man
 xa'jilab' taj ri ak'alab' xuquje' ri ixoqib'.

⁵ Chukab' q'ij xkimulij kib' pa Jerusalén
 ri k'amal taq b'e ri e taqanelab' xuquje' ri
 ajtz'ib'ab'. ⁶ Xk'o'ji' xuquje' kuk' ri Anás, ri gas
 kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, rachi'l
 ri Caifás, ri Juan, ri Alejandro, xuquje' e nik'aj
 rachalal ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri
 Dios. ⁷ Xub'e' kima loq ri keb' tijoxelab' ri e

☆ **3:25** 3:25 Génesis 22:18; 26:4. * **4:1** 4:1 Ri saduceos are
 kab'an ke pwi' ri templo. Ri saduceos pa ri kik'utu'n kakib'ij chi
 ri e kaminaqib' man kek'astaj taj. Rumal ri' sib'alaj e yojtani
 ruk' ri kik'utu'n ri tijoxelab'. Lucas 20:27.

tz'apal pa ri che', k'a te ri' xkita chike: ¿Jas chuq'ab' o jas b'i'aj xikoj chub'anik we jastaq ri'?

⁸ Ri Pedro nojinaq che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij chike: Q'atal taq tzij xuquje' k'amal taq b'e rech ri qatinimit, ⁹ tajin kik'ot qachi' rumal cher xqab'an jun utza chak ruk' jun ch'oke'r xuquje' tajin kita chage jas rumal xkunatajik. ¹⁰ Kawaj kinb'ij chi'we xuquje' chike konojel ri winaq a'j Israel, chi we achi ri' xkunatajik pa ri ub'i' ri kwinel laj Jesucristo aj Nazaret, ri xiripo, ri Dios k'ut xuwa'jilisaj chikixo'l ri kaminaqib'. ¹¹ Are wa' ri kub'ij ri Tyoxalaj wuj: *Yakal taq ja, ri ab'aj ri xiwetzelay, xuxik ri ab'aj ri qas k'o kutayij.*† ¹² Maj chi jun b'i'aj ri k'o xe' ri kaj ya'tal chike ri winaq kakwinik kuya koltajem.

¹³ Ri q'atal taq tzij xemayijanik are xkilo chi ri Pedro rachi'l ri Juan man xkixi'j ta kib' chikiwach ri winaq pune eta'matalik chi man k'o ta keta'mab'al, xkich'ob' ri winaq chi we achyab' ri' e xek'oji'k ruk' ri Jesús. ¹⁴ Man xekwin ta k'u ri winaq xkib'ij jun jastaq rumal cher ri achi ri xutzirik tak'al koq kuk'. ¹⁵ Xe'kesaj k'u loq ri Juan xuquje' ri Pedro chikixo'l, k'a te ri' xkita chib'il taq kib': ¹⁶ ¿Jas kaqab'an chike we achyab' ri'? Man kuya taj kaqab'ij chi man a're' taj xeb'anow we jun kunanik ri' rumal cher konojel ri winaq pa Jerusalén xketa'maj ri xk'ulmatajik. ¹⁷ Rech k'u man kachikon ta ub'ixik we ri' pa we tinimit, qab'ij b'ik chike chi man kakitzijoj ta chi ri ub'i' ri Jesús che jun winaq chik.

† **4:11** 4:11 We ab'aj ri' are ri Jesús.

18 Xe'kisik'ij ri Pedro rachi'l ri Juan xkib'ij b'ik chike chi man kakiya ta chi k'utu'n xuquje' man kakitzijoj ta chi ri ub'i' ri Jesús. 19 Ri Pedro xuquje' ri Juan xkib'ij: Chib'ijmpe chage ¿la are k'u taqalik kixqanimaj ix nab'e cho ri Dios? 20 Man kuya taj kujtani' uj chutzijoxik ri qilom xuquje' ri qatom.

21 Ri q'atal taq tzij xe'kixib'ij b'ik ri e taqo'n, k'a te ri' xe'kitzoqopij b'ik rumal cher man xkiriq mak chike xuquje' rumal cher xkixi'j kib' chikiwach ri tinimit rumal cher konojel xkiq'ijila'j ri Dios rumal ri xk'ulmatajik. 22 rumal cher ri achi ri ch'oke'r ri xkunatajik, ik'owinaq chi che ri kawinaq junab'.

Ri kojonelab' kakita kichuq'ab' che ri Dios

23 Are xetzoqopitaj b'ik ri Pedro rachi'l ri Juan, xeb'e kuk' ri nik'aj kojonelab' chik, xkitzijoj ronojel ri xb'ix b'ik chike kumal ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' konojel ri nimaq taq k'amal b'e. 24 Are xtzijotaj ronojel ri xk'ulmatajik, xkib'an ch'awem junam cho ri Dios, xkib'ij: Nimalaj Ajawxel, lal ri' qas lal Dios ri xb'anow la ri kaj, ri ulew, ri plo xuquje' ronojel ri k'o cho ri uwachulew. 25 Ojer b'im la loq rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chuchi' ri qamam David ri patanil e la:

¿Jas che sib'alaj koyawal ri e tinimit, jas rumal kakichomaj ub'anik jastaq ri maj xutayij?

26 Ri nimaq taq taqanelab' rech ri uwachulew xkimulij kib' che ub'anik ri ch'o'j, xewa'jil chirij ri Ajawxel, xuquje' xewa'jil chirij ri Cristo. ☆

☆ 4:26 4:26 Salmos 2:1-2.

²⁷ We ch'o'j ri' xk'ulmataj pa we tinimit rumal chi ri Herodes Antipas, ri nim q'atal tzij Poncio Pilato, ri winaq man utinimit ta ri Dios, xuquje' ri winaq rech Israel xewa'jil chirij ri Jesús, ri Cristo. ²⁸ Eta'm chi k'u la loq ri kak'ulmataj na. Je k'u ri' xk'ulmatajik rumal cher jeri' xaj la. ²⁹ Ajawxel, chila' la ri kakib'an chage xuquje' ya la qachuq'ab' che utzijoxik ri tzij la. ³⁰ Xuquje' b'ana la chi kab'antaj mayijab'al taq jastaq pa ri Tyoxalaj ub'i' ri k'ojol la Jesús.

³¹ Are xeto'taj chub'anik ri ch'awem, ri ja ri e k'o wi xb'iririk, xqaj k'u loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' konojel ri e k'o chila', man xkixi'j ta k'u kib' xkitzijo'j ri utzij ri Dios.

Ri kojonelab' xkijach ri kijastaq chib'il taq kib'

³² Ri kojonelab' xa jun ri kichomanik, keta'm chi man xaq ta a're' ajchoq'e ri kijastaq xane kech pa junamal. ³³ Ri e taqo'n xkiq'alajisaj ri uk'astajib'al ri Jesús ruk' chuq'ab', ri utewechi'b'al ri Dios k'o pa kiwi'. ³⁴ Ri k'o kachoch chike xuquje' ri k'o kulew xkik'ayij, man k'o ta k'u jun xajawataj jun jastaq che. ³⁵ Xkijach ri kirajil chike ri e taqo'n rech a're' ki'lowik jachin ri rajawaxik tob'anik che. ³⁶ Jetaq ta ne ri José ri xb'ix Bernabé che, ri kel kub'ij *Alk'wa'laxel taqchi'nel b'anal utzilal* che kumal ri taqo'n wa' are' rija'l ri Leví, kel pa ri le'aj ri sutital rumal ja' pa Chipre. ³⁷ Xuk'ayij ri rulew k'a te ri' xuya ri pwaq chike ri e taqo'n.

5

Ri Ananías rachi'l ri Safira

¹ K'o k'u jun achi ub'i' Ananías, ri rixoqil ub'i' Safira, xkik'ayij jun ulew. ² Xkik'am b'ik ri pwaq, xe'kiya chike ri e taqo'n, xkib'ij chike chi are ri' ronojel ri pwaq ri xtoj chike. Man tzij ta k'ut rumal cher ri Ananías rachi'l ri Safira xkichomaj chi kakesaj kan nik'aj che ri pwaq. ³ Ri Pedro k'ut xub'ij che ri Ananías: ¿Jas che xaya b'e che ri Itzel kok pa ri awanima'? Xab'an b'anoj tzij che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rumal xak'am kan nik'aj che ri pwaq ri xtojb'ex rech ri ulew. ⁴ ¿La man at xb'an awe chuk'ayixik ri awulew? At xuquje' xb'an awe pu'wi' ri pwaq we kasipaj o man kasipaj taj. ¿Jas k'u che jewa' xab'ano? Man chaqe ta uj xab'an wi b'anoj tzij xane che ri Dios.

⁵ Ri Ananías are xuta we tzij ri', xtzaq pa ri ulew, xkamik. Konojel ri xi'lowik xetowik we xk'ulmatajik ri' sib'alaj xkixi'j kib'. ⁶ Xepe k'u nik'aj alab'om, xkiwa'jilisaj b'ik, xkipis b'ik k'a te ri' xe'kimuqu kanoq.

⁷ Karaj ik'owinaq chi oxib' hora xopan ri rixoqil, man reta'm ta k'ut jas ri xk'ulmatajik. ⁸ Ri Pedro xuta che: ¿La are wa' ri pwaq ri xya chi'we cho ri ulew ri xik'ayij?

Ri ixoq xub'ij: Je', are'.

⁹ Ri Pedro xub'ij che ri ixoq: ¿Jas che xijunamaj ik'u'x chub'anik b'anoj tzij, te'q pi'k'u'x chi kixkwinik kiq'ol ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech ri Ajawxel? Ri alab'om ri xub'e'muquw ri awachajil e petinaq jub'iq' kakaj ko'k loq chi' le ja, katkik'am xuquje' b'i at.

¹⁰ Aninaq xtzaq ri Safira pa ri ulew. Ri alab'om are xok b'ik xkilo chi kaminaq chik, xkesaj

b'ik xe'kimuqu kanoq chuxukut ri xkimuq wi ri rachajil. ¹¹ Konojel ri kojonelab' xuquje' konojel ri xkita we xk'ulmatajik ri' sib'alaj xkixi'j kib'.

Mayijab'al taq k'ulmatajem

¹² Sib'alaj k'i mayijab'al taq jastaq xkib'an ri e taqo'n kuk' ri winaq. Konojel ri kojonelab' amaq'el xkimulij kib' pa ri raqan ja rech Salomón pa ri Templo. ¹³ Maj chi k'u jun chike ri winaq karaj kok kuk' pune sib'alaj nim ki'lik. ¹⁴ Amaq'el e k'i achyab' xuquje' ixoqib' xekojonik che ri Ajawxel Jesús. ¹⁵ Ri winaq are xkil ri kichak ri e taqo'n xe'kik'am loq ri e yawab'ib' pa taq ri kich'at xe'kiya pa ri b'e rech kakiriq kan ri umu'jal ri Pedro. ¹⁶ E k'i winaq ke'l pa taq ri komon ri e k'o chuxukut ri tinimit Jerusalén xe'kik'am b'ik ri e yawab'ib', xuquje' ri k'o itzel taq uxlab'al chike konojel k'ut xutzir kanoq.

Kab'an k'ax chike ri Juan rachi'l ri Pedro

¹⁷ Are k'u ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xuquje' konojel ri e rachi'l, ri saduceos, sib'alaj k'ax xkina'o. ¹⁸ Xe'kichap ri e taqo'n, xe'kikoj pa che. ¹⁹ Xpe k'u jun ángel rech ri Ajawxel chaq'ab' xujaq b'ik ri uchi' ri che', k'a te ri' xe'resaj loq, xub'ij chike: ²⁰ Jix pa ri Templo, chitzijoj ri tzij rech k'aslemal chike ri winaq.

²¹ Are xsaqirik, ri taqo'n xkichaple'j chi uk'utik ri utz laj tzij jetaq ri xb'ix chike. Are k'u ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios rachi'l ri e rajchakib' xe'kimulij konojel ri nimaq taq k'amal b'e rech Israel k'a te ri' xetaqan che kik'amik ri e taqo'n rech kaq'at tzij pa kiwi'. ²² Are xo'pan ri

e chajil taq rech ri Templo pa ri che', ri achyab' man e k'o ta chi chila' xetzalij k'u loq, xulkib'ij chike ri e q'atal taq tzij: ²³ Tz'apil ri uchi' ri che', ri e chajil taq rech e tak'atoj pa taq ri kik'olib'al are xqajaq b'ik ri uchi', man k'o ta chi jun k'o chupam.

²⁴ Ri k'amal b'e kech ri e chajil re ri Templo xuquje' ri e kinima'qil taq ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xemayijanik are xkita ri xk'ulmatajik xkita chib'il taq kib' jas kel kub'ij we jastaq ri'. ²⁵ Xopan k'u jun winaq xu'b'ij chike: Ri achyab' ri xi'koj pa che tajin kakiya k'utu'n chike ri winaq pa ri Templo.

²⁶ Ri k'amal kib'e ri e chajil taq rech ri Templo xuquje' ri e rachi'l xub'e kik'ama loq ri e taqo'n man ruk' ta ch'u'jal, rumal chi xkixi'j kib' keb'an che ab'aj kumal ri winaq. ²⁷ Xe'kik'am k'u b'ik chikiwach ri nimaq taq q'atal tzij, ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xub'ij chike: ²⁸ ¿La man xqab'ij chi'we chi man kib'an ta chi ri k'utu'n pa ri ub'i' ri achi ri'? Xi'nojisaj k'u ri kanima' ri winaq a'j Jerusalén ruk' ri uk'utu'n xuquje' kiq'ab'aj chi uj xuj kamisan ri achi ri'.

²⁹ Ri Pedro xuquje' ri e rach taq taqo'n xkib'ij: Uj kaqanimaj ri Dios nab'e na choch xapachin q'atal tzij. ³⁰ Ri kiDios ri qamam xuk'astajisaj ri Jesús, ri xirip cho ri ripb'al, ri xikamisaj. ³¹ Ri Dios k'ut xuya pa ri uwiq'ab' pa jun je'lalaj k'olib'al xuquje' xub'an che nim q'atal tzij kolonel, je xub'an wa' rech ri winaq a'j Israel kakik'ex kik'u'x. kakitas kib' che ri kimak xuquje' kekuyutajik. ³² Xqil uj we jastaq ri',

xuquje' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ri xya'taj chike konojel ri keniman che ri Dios.

³³ Are xkita ri nimaq taq q'atal taq tzij xey-ojtajik are xkaj xe'kikamisaj. ³⁴ K'o k'u jun fariseo chkixo'l ri e k'amal taq b'e, Gamaliel ub'i',* reta'm ri pixab', nim kilik kumal ri winaq. Xtak'i'k xtaqanik kesax loq ri e taqo'n. ³⁵ K'a te ri' xub'ij chike ri e rachi'l: Achyab' a'j Israel, qas chichomaj na jas kib'an chike we achyab' ri'. ³⁶ Xk'o'ji' jun achi ojer ub'i' Teudas, xujaluj nim ub'anik, kajib' ciento winaq xeteri' chirij are k'u xkamisaxik, ri e terene'l taq rech xkib'an jaljoj taq jastaq, maj xe'l wi ri kimulim ib'. ³⁷ Are xb'an ri ajilan winaq xwa'jil jun achi ub'i' Judas aj Galilea, xkwinik xu'menk'etij ri winaq rech keteri' chirij are k'u xkamisaxik, konojel ri e terene'l taq rech xsach kiwach.† ³⁸ Rumal ri' kinb'ij in, chi'tzoqopij b'ik ri achyab', we xaq pa ke wi' kakib'an taq wa' we jastaq ri', kasach kiwach la'. ³⁹ We k'u ne rech ri Dios ri kakib'ano, man kixkwin ta la' ki'q'atej, ruk' ta ne jub'iq' ruk' ri Dios tajin kixch'o'jin wi.

⁴⁰ Konojel ri e k'amal taq b'e xkik'am uq'ab' ri xub'ij ri Gamaliel. Xe'kisik'ij k'u ri e taqo'n, xe'kirapuj. K'a te ri' xkib'ij b'ik chike chi man kakitzijob'ej ta chi ri jastaq pa ri ub'i' ri Jesús, k'a te ri', xe'kitzoqopij b'ik. ⁴¹ Xe'l b'ik ri e taqo'n ruk' ki'kotemal rumal cher ri Dios xuya b'e chike

* **5:34** 5:34 Ri Gamaliel jun nimalaj ajtij che taq ri q'ij pa ri tinimit Israel. Are' xyo'w k'utu'n che ri Pablo pa Hechos 22:3.

† **5:37** 5:37 Che taq ri q'ij ri xalax ri Jesús, ri Teudas rachi'l ri Judas xkik'am kib'e ri winaq chub'anik ch'o'j ruk' ri taqanel pa Roma.

kakiriq jun k'ixib'alalaj k'axk'olal rumal ri ub'i ri Jesús. ⁴² Ronojel q'ij xkiya k'utu'n pa ri Templo xuquje' cho taq ri ja, xkitzijoq chi ri Jesús are Mesías.

6

Kecha' wuqub' patanijelab'

¹ Are xek'iyar ri kojonelab', ri winaq ri ketzijon pa griego kib' xkib'ij chi ri e k'i malka'nib' man junam ta tajin kab'an chike kuk' ri malka'nib' ri kech'aw pa hebreo man katz'aqat ta ri kiwa.

² Rumal k'u ri' ri e kab'lajuj tijoxelab' xe'kimulij konojel ri kojonelab', xkib'ij chike: Uj, uj taqo'n rech ri Dios, ri qachak are utzijoxik xuquje' uk'utik ri utzij ri Dios, man are ta ri ujachik ri wa.

³ Qachalal, chitzukuj wuqub' achyab' chi'xo'l. Ri kenimax kumal ri winaq, ri k'o ri Uxlab'ixel pa kanima' xuquje' k'o keta'mab'al, are wa' kekanajik chub'anik we patanijik ri'.

⁴ Rajawaxik chi ri uj, ri uj taqo'n are kaqilij ub'anik ri ch'awem xuquje' kaqaya ri k'utu'n rech ri utzij ri Dios.

⁵ Utz xkita konojel ri xb'ix chike xe'kicha' k'u ri Esteban (jun achi ri k'o nimalaj ukojob'al xuquje' nojinaq che ri Uxlab'ixel) xuquje' ri Felipe, ri Prócoro, ri Nicanor, ri Timón, ri Parmenas xuquje' ri Nicolás aj Antioquía, (are wa' ri xkojonik che ri k'utu'n ke ri winaq a'j Israel). ⁶ A're wa' ri wuqub' achyab' ri xek'am loq chikiwach ri u'taqo'n ri Jesús, ri taqo'n xkiya kiq'ab' pa kiwi' ri xe'kicha'o xuquje' xkib'an ch'awem.

⁷ Xjab'un k'u ub'ixik ri utzij ri Dios rumal ri xek'iyar ri e kojonelab' pa Jerusalén, xuquje' xekojon e k'i pareyib' xuquje' winaq a'j Israel.

Xchap ri Esteban

⁸ Ri Esteban nojinaq che teweçhib'al xuquje' ukwinem ri Dios xub'an mayijab'al taq jastaq kuk' ri winaq. ⁹ Jun q'ijal k'ut jujun achyab' a'j Israel* ri kepe pa ri tinimit Cirene, pa Alejandro, xuquje' pa Cilicia rech Asia ri keb'e pa ri Sinagoga ub'i'nam patanijelab' ri e tzoqopitalik. Xkichaple'j uk'ulula'xik uwach ri utzij ri Esteban. ¹⁰ Man k'o ta k'u jun chike xuch'ek ri eta'mab'al xuquje' ri kwinem ri k'o ruk' ri Esteban are kach'awik. ¹¹ Xaq jeri' xkikoj kik'u'x jujun achyab' rech kakib'ij chi xkita ri Esteban chi xub'ij awas taq tzij che ri Moisés xuquje' che ri Dios. ¹² Ri winaq are xkita we tzij ri' xyakataj koyawal, ri e k'amal taq b'e, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik xkichap ri Esteban xkik'am b'ik chikiwach ri q'atal taq tzij. ¹³ Xe'kimok winaq rech kakib'an b'anoj tzij kakib'ij: We achi ri' kub'ij awas taq tzij che ri Templo xuquje' che ri taqanik rech ri Moisés. ¹⁴ Qatom kub'ij chi ri Jesús aj Nazaret kutukij na ri Templo xuquje' kuk'ex na ronojel ri uk'utum kan ri Moisés chiqawach.

* **6:9** 6:9 Are kutzijoj rij jun achi ri tzoqopitalik, tajin kutzijoj kij ri e kija'l ri a'j Israel ri e k'amtal b'ik che ajchakib' pa ri tinimit Roma. Are wa' ri kek'ayix b'ik k'a te ri' ketzoqopix b'ik.

¹⁵ Ri q'atal taq tzij ko xkika'yej ri Esteban rumal chi ri upalaj xuchaple'j chuplinem jetaq kub'an ri upalaj jun ángel.

7

Ri Esteban kuq'alajisaj chikiwach ri q'atal tzij chi ri Jesús are Mesías

¹ Ri kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios xuta che ri Esteban: ¿La gas tzij we kab'ix chawe?

² Ri Esteban xub'ij: K'amal taq b'e xuquje' wachalal, chinitampe'. Ri loq'alaj qaDios xuk'ut rib' choch ri qamam Abraham pa ri tinimit Mesopotamia are maja' ke' pa tinimit Harán.

³ Ri Dios xub'ij che: *“Chaya kan ri kitinimit ri a'mam, xuquje' ri atat anan, jat pa ri ulew ri kink'ut chawach.”*✧

⁴ Xel k'u b'ik ri Abraham pa ri kitinimit ri Caldeos, xk'oji' na pa tinimit Harán, xkam na kanoq ri utat k'a te ri' xk'am loq rumal ri Dios waral pa we tinimit ri ix k'o wi chanim. ⁵ Man xya ta k'u ch'aga'p rulew che rechab'al waral, xa ta ne nitz' xa k'u xb'ix che chi jun q'ijal na ronojel we ulew ri' kaya'taj na che ri Abraham xuquje' chike ri e rija'l. ⁶ Xuquje' xub'ij ri Dios che chi ri e rija'l kek'oji' na pa jun tinimit chik ri man kitinimit taj, kab'an na k'ax chike, kajib' ciento junab' ku'x na e patanijelab' ke nik'aj winaq chik, ⁷ king'at k'u na tzij pa kiwi' ri tinimit ri kab'anow k'ax chike ri nutinimit, ke'l k'u na loq pa ri tinimit ri' rech kinulkiq'ijila'j pa we k'olib'al ri'.✧ ⁸ Xuquje' che ri q'ij ri' ri Dios xub'an jun ch'ekom tzij ruk' ri Abraham

✧ **7:3** 7:3 Génesis 12:1. ✧ **7:7** 7:7 Génesis 15:13, 14.

chi rajawaxik kokisax ketal konojel ri achyab' a'j Israel. Rumal ri' are xk'o'ji' ri uk'ojol ri Abraham, ri Isaac, wajxaqib' q'ij chik alaxinaq, are xokisax retal, je xuquje' xub'an ri Isaac che ri uk'ojol Jacob, xuquje' je xub'an ri Jacob chike konojel ri e ralk'wa'l a're wa' ri e kitat ri e kab'lajuj wok winaq rech ri tinimit Israel.

⁹ Ri kab'lajuj wok winaq rech Israel rumal ri koyawal xkik'ayij b'ik jun chike ri qamam ub'i'nam José, jun chike ri wok winaq, k'ax xkina' che ri kachalal rumal ri' xkik'ayij b'ik rech kux jun taqo'n pa Egipto, pune jeri' ri Dios xk'o'ji' ruk' ri José. ¹⁰ Xuto' pa ronojel ri k'axk'olal ri xuriqo. Xuya uno'j, xuya nimalaj reta'mab'al rumal ri', ri Faraón nim taqanel pa Egipto xukoj ri José che q'atal tzij pu'wi' ronojel Egipto, xuquje' xukoj che taqanel pa ri rachoch.

¹¹ Xpe k'u wi'jal pa Egipto xuquje' pa Canaán, ri xuk'am loq nimalaj k'ax, xkina' k'u numik ri e qamam. ¹² Ri Jacob are xuto chi k'a k'o tiriko pa Egipto xu'taq b'ik ri u'k'ojol je la' (ri e qamam) rech xe'kiloq'o loq jub'iq' ke. ¹³ Are xeb'e chukamul, ri José xuq'alajisaj rib' chikiwach ri e rachalal, xuquje' xu'k'ut cho ri Faraón. ¹⁴ Xtaqan k'u ri José chuk'amik ri utat Jacob, xuquje' konojel ri e rachalal. E oxk'al olajuj winaq chkonojel. ¹⁵ Xaq jeri' xe' ri Jacob pa Egipto. Chila' xkam wi, chila' xuquje' xekam wi konojel ri e qamam. ¹⁶ Ri kib'aqil xmuq kan pa Siquem, pa ri ulew ri uloq'om kan ri Abraham chike ri e ralk'wa'l ri Hamor.

¹⁷ Are jub'iq' karaj kuriq ri q'otaj rech kak'ulmataj ri uchi'm loq ri Dios ruk' ri Abra-

ham, xek'iyar ri qawinaq je la' pa Egipto. ¹⁸ Xok k'u jun k'ak' taqanel pa Egipto ri man xreta'maj ta uwach ri José. ¹⁹ We taqanel ri' xub'an k'ax chike ri qawinaq, xu'taqchi'j chikitzaqik kan ri nitz' taq kalk'wa'l rech kekamik. ²⁰ Che taq ri q'ij ri' xalax jun ak'al ub'i' Moisés, jun je'lalaj ak'al cho ri Dios. Oxib' ik' xkichajij ri utat unan cho ri kachoch. ²¹ Are xkiya b'i we ak'al ri' pa kamikal, ri umi'al ri Faraón xuriq ri ak'al xuk'iyisaj, xrilo, jer xub'an ral che. ²² Xtijox k'u ri Moisés rech kareta'maj ronojel ri eta'mab'al kech ri a'j Egipto, xuxik jun kwinel laj achi pa ri uch'awem xuquje' pa ronojel ri xub'ano.

²³ Kawinaq ujunab' ri Moisés are xpe pa ranima', xub'u'solij ri e rachalal ri tinimit Israel. ²⁴ Are xril ri jun aj Egipto chi tajin kub'an k'ax che jun aj Israel xuto'o, xukamisaj ri aj Egipto rumal ri k'ax ri xub'an che ri aj Israel. ²⁵ Pu'k'u'x ri Moisés chi ri e rach taq a'j Israel kakichomaj chi are ri Dios taqowinaq b'ik che kikolik. Man xkichomaj ta k'ut. ²⁶ Chukab' q'ij xe'ril ri Moisés keb' a'j Israel tajin kech'o'jinik, are xraj xu'jacho, xub'ij chike: “¿Jas che kixch'o'jinik iwachalal iwib'?” ²⁷ Are k'u ri tajin kub'an k'ax che ri rachi'l, xupaqchi'j b'ik ri Moisés je la', xub'ij che: “¿Jas awe che? ¿Jachin xat kojow che taqanel o che q'atal tzij pa qawi?” ²⁸ ¿Te'q are kawaj kinakamisaj jetaq ri xab'an che ri jun aj Egipto?”

✧ ²⁹ Are xuta ri Moisés we ri' xanimaj b'ik, xe' pa ri tinimit Madián. Xk'o'ji' chkixo'l ri winaq ri man u'winaqil taj. Chila' xa'lax wi e keb' chike

✧ **7:28** 7:28 Éxodo 2:14.

ri uk'ojol.

³⁰ Are ik'owinaq chi kawinaq junab', jun ángel xuk'ut rib' cho ri Moisés pa nik'aj k'ix kajinow pa q'aq' pa ri katz'inow ulew chuxukut ri juyub' Sinaí. ³¹ Ri Moisés sib'alaj xuxi'j rib' are xril we jastaq ri', xqet ruk' rech qas karil ri tajin kak'ulmatajik. Xpe k'u ri uch'ab'al ri Dios, xub'ij che: ³² *"In ri' ri in kiDios ri amam ojer; ri uDios ri Abraham, ri Isaac, xuquje' ri Jacob"*.[☆] Ri Moisés are xuta we ri', xuchaple'j b'irib'atem man xukoch' ta chik xka'yik. ³³ Ri Dios k'ut xub'ij che: *Chawesaj ri axajab', rumal chi at k'o chinuwach.* ³⁴ *Qas tzij wilom chi ri nutinimit Israel kuriq k'ax rumal chi ri a'j Egipto e kib'anom kajchakib' chike xuquje' nutom ri kich'awem kakita tob'anik chwe. Rumal wa' in petinaq che kitzoqopixik. Xaq jeri' katintaq b'ik pa ri tinimit Egipto.*[☆] ³⁵ Xaq jeri' ri Dios xutaq b'ik ri achi ri xketzelaj uwach nab'e mul, are xkib'ij che: *¿Jachin xat kojow che taqanel o che q'atal tzij pa qawi'?* Xa k'u are ri Dios xub'an taqanel xuquje' k'amal b'e che ri Moisés, rech ri utinimit Israel. Are wa' ri xub'ij ri ángel che, are xuk'ut rib' choch pa ri k'ix. ³⁶ Ri Moisés xresaj loq ri tinimit Israel pa Egipto ruk' k'utb'al xuquje' mayijab'al taq jastaq. Xuk'am kib'e pa ri plo xuquje' xuk'am kib'e kawinaq junab' pa ri katz'inow ulew. ³⁷ Ri Moisés xub'ij chike ri winaq a'j Israel: *Ri Dios kucha' na jun chike ri qawinaq, rech kuq'alajisaj ri utzij ri Dios jetaq ri kinb'an in.*[☆] ³⁸ Xuquje' xk'o'iji' kuk' ri

[☆] **7:32** 7:32 Éxodo 3:6. [☆] **7:34** 7:34 Éxodo 3:5, 10. [☆] **7:37** 7:37 Deuteronomio 18:15.

qamam pa ri katz'inow ulew xub'ij chike ronojel ri tzij rech k'aslemal ri xub'ij ri ángel che pa ri juyub' Sinaí.

³⁹ Are k'u ri a'j Israel man xeniman taj. Man xkaj taj xkinimaj ri Moisés, are xkaj ketzalij kan pa Egipto. ⁴⁰ Jun q'ijal k'ut xkib'ij ri a'j Israel che ri Aarón, rachalal ri Moisés: *Ri Moisés xujresaj loq pa ri tinimit Egipto, man qeta'm ta k'ut jas xk'ulmataj ruk', are katanik chab'ana jun qadíos rech kuk'am qab'e xuquje' kujuchajij.* ⁴¹ Xkib'an k'u jun wakax che kidíos, k'a te ri' xkiq'ijila'j xuquje' xkiporoj jastaq choch xuquje' xe'ki'kot che ri xkib'ano. ⁴² Rumal ri', ri Dios xutas rib' chike, rumal cher xkichaple'j uq'ijila'xik ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj. Ri Dios xub'ij pa ri kiwuj ri e q'alajisal taq utzij ri Dios.

Tinimit rech Israel ¿la chwe in xiya wi sipanik xuquje' la xitzuj a'waj chinuwach ronojel ri kaw-inaq junab' ri xixk'oji' pa ri katz'inow ulew?

⁴³ *Xa k'u xitelela' ri rachoch ri idios Moloc, xuquje' ri idios Refán ix xixb'anow ri tz'aaq k'a te ri' xi'q'ijila'j.**

Rumal ri' kinb'an chi'we chi kixk'am na b'ik naj che ri k'o wi ri tinimit Babilonia.☆

⁴⁴ Ri qamam ojer xkuk'a'j ri Tabernáculo rech ri ch'ekom tzij pa taq ri ulew ri katz'inowik. Je xb'an chuyakik jetaq ri xb'ix che ri Moisés rumal ri Dios. ⁴⁵ Ri Tabernáculo xkik'amawa'j ri qatat qanan xkikoj ruk' ri Josué are xkechab'ej

* **7:43** 7:43 Moloc, jun chike ri ub'i' ri kidíos ri winaq. Ri winaq ke'kiporoj ri kalk'wa'l choch ri Moloc. Ri Refán are wa' ri ub'i' jun ch'umil ri kakiq'ijila'j. ☆ **7:43** 7:43 Amós 5:25-27.

ri nik'aj tinimit chik ri xjach chike rumal ri Dios k'a pa taq ri q'ij rech ri David. ⁴⁶ Ri David sib'alaj xqaj cho ri Dios, rumal ri' xub'ij che ri Dios chi karaj kuyak jun Templo rech ri uDios ri Jacob. ⁴⁷ Are ri Salomón ri uk'ojol xyakow we ja ri'. ⁴⁸ Ri kwinelalaj Dios k'ut man kak'oji' ta k'u pa taq ri ja b'anom kumal achyab', are wa' ri xub'ij chuchi' jun q'alajisal utzij: ⁴⁹ *Ri kaj are nut'uyulib'al, ri ulew are nutak'alib'al. Maj jun kakwinik kuyak jun Templo jawje' kinuxlan wi.* ⁵⁰ *In xintikow ri kaj ulew.*☆

⁵¹ Ri Esteban are jub'iq' karaj kato'taj che tzijonem xub'ij chike ri q'atal taq tzij: Ix sib'alaj ix kon, man kich'ob' taj ri utzij ri Dios, xaq ix junam kuk' ri imam, amaq'el man inimam taj ri Uxlab'ixel. ⁵² A're' xkib'an k'ax chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xuquje' ri ix xi'kamisaj ri xkitzijoj ri upetib'al ri suk' achi, ri Mesías, ri xik'ayij xuquje' xikamisaj. ⁵³ Man xinimaj ta ri utaqanik ri Dios ri xik'amawa'j chike ri angelib'.

Kakamisax ri Esteban

⁵⁴ Are xkita ri q'atal taq tzij ri xub'ij ri Esteban, xeyojtajik xuquje' xkiqu't'ut'ej ri kiware. ⁵⁵ Ri Esteban nojinaq ruk' ri ukwinem ri Uxlab'ixel xka'y chikaj, xri'l ri Dios ruk' ronojel ri ujuluwem xuquje' ri Jesús tak'al pa ri uwiqiq'ab'. ⁵⁶ Xub'ij: Kinwil le kaj jaqalik, kinwil xuquje' le Jesús, uK'ojol ri Achi, tak'al pa ri jun je'l laj k'olib'al pa ri uwiqiq'ab' ri Dios.

⁵⁷ Ri e q'atal taq tzij xkitz'apij ri kixikin, ko xkiraqagej kichi', k'a te ri' konojel xeb'e chirij ri

☆ **7:50** 7:50 Isaías 66:1, 2.

Esteban. ⁵⁸ Xkesaj b'ik pa ri tinimit, xkib'an che ab'aj. Ri achyab' ri xkib'an tzij chirij ri Esteban xkiya kan ri katz'yaq rech kachajix rumal jun ala ub'i' Saulo. ⁵⁹ Are tajin kak'yaq che ab'aj ri Esteban, xub'an ch'awem, xub'ij: Ajawxel Jesús, k'ama la ri wanima'.

⁶⁰ K'a te ri' xukulik xtzaqik ko xuraq uchi' xub'ij: Ajawxel, man kaq'at ta la tzij pa kiwi' we winaq ri' rumal we mak tajin kakib'ano.

Are tajin kub'ij we tzij ri', xkamik.

8

Ri Saulo kub'an k'ax chike ri kojonelab'

¹ Ri Saulo utz xrilo chi xkamisax ri Esteban, xqaj choch ri xb'anik. Che ri q'ij ri' xchapple'taj ub'anik k'ax chike ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén. Konojel ri kojonelab' xejab'un b'ik pa ri tinimit Judea xuquje' pa Samaria. Xwi ri u'tijoxelab' ri Jesús xekanaj kanoq pa Jerusalén.

² (E k'o k'u jujun utz laj taq winaq xkoq'ej ri Esteban, k'a te ri' xe'kimuqu kanoq). ³ Are k'u ri Saulo xuchapple'j ub'anik k'ax chike ri e kojonelab'. Xok cho taq ri ja, xu'k'am b'ik achyab', ixoqib', xu'koj pa che'.

Katzijox ri utz laj tzij pa ri tinimit Samaria

⁴ Are k'u ri kojonelab' ri xejab'un b'ik pa taq ri tinimit, xkitzijoj ri utz laj tzij rech ri Jesús xapawje' ri xeb'e wi. ⁵ Ri Felipe xe' pa ri tinimit Samaria, chila' xutzijoj wi ri Mesías chike ri winaq. ⁶ Ri winaq xkimulij kib', xkitatab'ej ri tzij ri xub'ij ri Felipe rumal cher kek'ark'at che utayik ri utz laj tzij xuquje' kakil ri mayijab'al taq

jastaq ri kub'ano. ⁷ Xe'sax e k'i itzel taq uxlab'al chike ri winaq, e k'i ch'oke'r xuquje' ri kaminaq kib'aqil, xu'tzirik. ⁸ Sib'alaj xeki'kot ri winaq ri ke'l pa ri tinimit.

⁹ K'o k'u jun achi ub'i' Simón, jun najtir aj itz kub'an mayijab'al taq jastaq chikiwach ri winaq rech Samaria, kub'ij chi sib'alaj nim regele'n. ¹⁰ Konojel ri winaq ta k'u ak'alab' ta k'u ri'jab' kakib'ij chi we achi ri': Nim uq'ij xuquje' k'o ukwinem ri Dios ruk'.

¹¹ Ojer chik katatab'ex kumal ri winaq rumal che ri ub'anom mayijab'al taq jastaq ruk' ri itzinik. ¹² Ri winaq xekojon che ri utz laj tzij rech ri Dios xuquje' ri ub'i' ri Jesucristo e k'i achyab' xuquje' ixoqib' xb'an kiqasana'. ¹³ Xkojon xuquje' ri Simón, xb'an uqasana', k'a te ri' xteri' chirij ri Felipe xapawje' ri xe' wi, kamayijan che taq ri k'utb'al xuquje' che ri mayijab'al taq jastaq ri xub'an ri Felipe. ¹⁴ Ri utijoxelab' ri Jesús ri e k'o pa tinimit Jerusalén are xkito chi ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Samaria xekojon che ri utzij ri Dios, xe'kitaq b'ik ri Pedro rachi'l ri Juan je la'. ¹⁵ Are xo'pan ri Juan rachi'l ri Pedro, xkiba'n ch'awem pa kiwi' ri k'ak' taq kojonelab' rech kakik'amawa'j ri Uxlab'ixel. ¹⁶ Rumal cher maja' kakik'amawa'j ri Uxlab'ixel xwi b'antal kiqasana' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús. ¹⁷ Ri Pedro k'ut xuquje' ri Juan xkiya ri kiq'ab' pa kiwi' ri kojonelab', rech xa jeri' xkik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. ¹⁸ Ri Simón are xrilo chi ruk' ri kakiya ri kiq'ab' ri taqo'n pa kiwi' ri kojonelab' kakik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xutzuj pwaq chike ri tijoxelab' rech kuloq' rech

we kwinem ri'. ¹⁹ Jewa' xub'ij: Chiya we ri chuq'ab' ri k'o iwuk', rech are kinya xuquje' nuq'ab' in pa kiwi' ri winaq kakik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. ²⁰ Ri Pedro xub'ij che: Sach uwach ri arajil xuquje' sach awach at, rumal cher xachomaj chi ri usipanik ri Dios ruk' pwaq kaloq'ik. ²¹ Man k'o ta awe che we sipanik ri', rumal chi ri awanima' man suk' ta cho ri Dios. ²² Chak'exa ak'u'x che ri awetzelal, chab'ana ch'awem cho ri Ajawxel, wine kukuy ri itzel taq achomanik. ²³ Kinwilo chi k'o jun nimalaj etzelal pa ri awanima' xuquje' ri mak at ujat'im.

²⁴ Ri Simón xub'ij: Chib'ana b'a ch'awem pa nuwi' rech man kak'ulmataj ta wuk' we k'ax taq jastaq ri xib'ij. ²⁵ Are xeto'taj ri Juan rachi'l ri Pedro che utzijoxik ri utzij ri Dios pa Samaria, xetzalij pa Jerusalén. Xik'ow b'ik pa ri le'aj rech Samaria, xkitzijoq kan ri utz laj tzij.

Ri Felipe rachi'l ri achi aj Etiopía

²⁶ Jun ángel xuch'ab'ej ri Felipe, xub'ij che: Jat pa ri relib'al q'ij pa ri b'e ri ke' pa ri katz'inow ulew rech Jerusalén ri ke' pa Gaza. ²⁷ Xunimaj k'u ri Felipe ri xb'ix che, xe' je la'. Pa ri b'e xuriq ri yakal pwaq rech Etiopía, upetik pa q'ijila'nem pa ri tinimit Jerusalén jun achi eunuco ri sib'alaj nim ub'anik, chajil rech ronojel ri ujastaq ri Chuchu' Candace* nim taqanel pa Etiopía. ²⁸ Tzali jem loq rech t'uyul pa ri eqomal, tajin kusik'ij ri wuj rech ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías. ²⁹ Ri Uxlab'ixel xub'ij che ri

* **8:27** 8:27 Pa ri tinimit Etiopía, are ri ixoqib' e q'atal tzij. Candace kib'i ri ixoqib' ri e taqanelab'.

Felipe: Chatqeb' ruk' we jun eqomal ri', chatb'in chuxukut.

³⁰ Kaxik'an ri Felipe, xqet chuxukut ri eqomal, xuto chi ri achi ri k'o chupam tajin kusik'ij ri wuj rech Isaías, xuta che: ¿La kach'ob' ri tajin kasik'ij?

³¹ Ri eunuco xub'ij che: ¿Jas che kinch'ob'o? Man k'o ta jun kinto'w chuch'ob'ik.

Are xb'i'taj we ri' rumal ri achi ri man kak'uli' taj, xub'ij che ri Felipe chi kat'uyi' b'ik ruk' pa ri eqomal. ³² Jewa' kub'ij ri tajin kusik'ij ri achi: *Xk'am b'ik pa Kamisaxik jetaq kab'an che jun laj chij.*

Xa ta ne jun tzij xub'ij, je xub'ano jacha kub'an ri alaj chij are kak'am b'ik pa pilik.

³³ *Man xya ta uq'ij, man xb'an ta ri qas usuk' che. Maj xa ta ne jun rija'l xk'oji'k jeri' rumal cher xesax ri uk'aslemal cho ri uwachulew.**

³⁴ K'a te ri', ri eunuco xuta che ri Felipe: “Chab'ij chwe ¿jachin tajin kutzijoj rij chi ri' la are ri q'alajisal tzij o jun winaq chik?”

³⁵ Ri Felipe xuchaple'j utzijoxik che ri achi ri utz laj tzij rech ri Jesús, xuchaple'j ruk' ri tajin kusik'ij. ³⁶ Junam e b'enaq are xo'pan pa jun k'olib'al jawje' k'o wi ja', ri achi xub'ij che ri Felipe: Chawilampe', k'o ja' chi ri'. ¿La utz kab'an nuqasana'?

³⁷ Ri Felipe xub'ij: We qas tzij katkojon che ri Jesús, utz kab'an aqasana'.

Ri eunuco xub'ij: Kinkojo ruk' ronojel wanima' chi ri Jesús are uk'ojol ri Dios.

☆ **8:33** 8:33 Isaías 53:7, 8.

³⁸ Ri achi xtaqan chutak'ab'axik ri eqomal, xeqaj pa ri ja', xb'an uqasana' rumal ri Felipe. ³⁹ Are xe'l loq pa ri ja', ri Uxlab'ixel rech ri Dios xuk'am b'ik ri Felipe. Man xil ta chi uwach rumal ri achi. Ri achi ri man kak'uli' taj xutaqej ri ub'e ruk' nimalaj ki'kotemal. ⁴⁰ Xaq k'a te' ri Felipe xopan pa ri tinimit Azoto jawje' xutzijoj wi ri utzij ri Dios, xutzijoj xuquje' ri utz laj tzij pa taq ri tinimit ri xik'ow wi b'ik xopan pa ri tinimit Cesarea.

9

Kakojon ri Saulo che ri Jesús (Hechos 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ri Saulo sib'alaj k'a'narinaq kurayij kikamisaxik ri e terene'l taq rech ri Ajawxel, rumal ri' xe' ruk' ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. ² Xutoq'ij chi kataq b'ik wuj pa ri Sinagoga ri k'o pa ri tinimit Damasco, rech ketaqan che kichapik ri kojonelab' che ri Jesús. Xuquje' rech we ku'riq achyab' xuquje' ixoqib' ri e kojonelab' ku'k'am b'ik pa che' je la' pa Jerusalén. ³ Ri Saulo are xopan chunaqaj ri tinimit Damasco rech kub'ana ri rajawam uk'u'x xaq k'a te' xril jun nimalaj tunal ri xpe cho ri kaj, xusutij rij. ⁴ Ri Saulo xtzaq pa ri ulew, xuta jun ch'ab'al, xub'ij che: Saulo, Saulo, ¿jas che tajin kab'an k'ax chwe?

⁵ Ri Saulo xub'ij: ¿Jachin ri lal, Tat?

Ri Jesús xub'ij: In, in Jesús ri tajin kab'an k'ax chwe. ⁶ Chatwa'jiloq, jat pa ri tinimit. Chila' kab'ix wi chawe jas rajawaxik kab'ano, xuchixik.

⁷ Ri achyab' ri e b'enaq ruk' ri Saulo man kakiriq ta chik jas kakib'ij rumal chi man kakil ta uwach ri tajin kach'awik xaq xwi kakita ri ch'ab'al. ⁸ Are xwa'jil ri Saulo, xraj xka'yik man xkwin ta chi k'ut, rumal cher xmoyirik. Xaq xtzuyex chi b'ik che ri uq'ab' kumal ri rachi'l xeb'e pa ri tinimit Damasco. ⁹ Oxib' q'ij xkanaj chila', moy. Maj wa maj ja' xutijo.

¹⁰ K'o k'u jun kojonel pa ri tinimit Damasco ub'i' Ananías. Xch'ab'ex rumal ri Dios: ¡Ananías! xuchixik. Ri Ananías xub'ij: In k'olik ri' Ajawxel.

¹¹ Ri Ajawxel xub'ij che: Jat pa ri b'e ri kab'ix wiqiq'ab' che, pa ri rachoch ri Judas, are katopanik chata' jawje' k'o wi ri jun achi ri kape pa ri tinimit Tarso, ub'i'nam Saulo, chanim tajin kub'an ch'awem. ¹² Xink'ut choch chi k'o jun achi ub'i' Ananías, kopan jawje' ri k'o wi, kuya uq'ab' pu'wi' rech katzalitaj ri uka'yib'al.

¹³ Ri Ananías xub'ij: Ajawxel, e nutom sib'alaj k'i winaq kakitzijoj ri itzel taq jastaq ri ub'anom ri achi ri' chike ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Jerusalén. ¹⁴ Xuquje' ya'tal b'e che kumal ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios rech ku'chap konojel ri kakina'taj ri b'i' la.

¹⁵ Ri Ajawxel xub'ij che ri Ananías: ¡Jat! wa' we achi ri' kinkoj na chutzijoxik ri nutzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj, xuquje' kutzijoj na ri nutzij chike ri taqanelab' xuquje' chike ri tinimit Israel. ¹⁶ Kink'ut na choch jas je' uriqik k'ax rumal ri nub'i'.

¹⁷ Xe' k'u ri Ananías jawje' k'o wi ri Saulo, xuya ri uq'ab' pu'wi' xub'ij che: Wachalal Saulo,

ri Ajawxel Jesús ri xuk'ut rib' chawach pa ri b'e xinutaq loq rech katkwinik katka'yik, xuquje' rech katnoj che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

¹⁸ Aninaq xel nik'aj slot che ri ub'oq'och ri Saulo, xka'yik xuquje' xwa'jilik k'a te ri' xb'an uqasana'. ¹⁹ K'a te ri' xwa'ik jeri' xtzalij ri uchuq'ab'. Xkanaj k'u kan keb' oxib' q'ij pa ri tinimit Damasco.

Ri Saulo kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Damasco

²⁰ Ri Saulo xuchaple'j utzijoxik ri Jesús pa taq ri Sinagoga, xub'ij: Qas tzij ri Jesús, are uk'ojol ri Dios.

²¹ Konojel ri xkita ri tzij sib'alaj xemayijanik xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri xukoj ch'o'j chikixo'l ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén? ¿La man k'u are wa' ri ku'yut b'ik ri kojonelab' ku'k'am b'ik chikiwach ri kinima'qil ri ch'awenelab'?

²² Q'ij chi q'ij ri Saulo xk'iy uchuq'ab' chutzijoxik ri utz laj tzij chike ri a'j Israel ri e k'o pa Damasco, xa jeri' xkiq'alajisaj chi ri Jesús are Mesías.

Ri Saulo karawaj rib' chikiwach ri winaq a'j Israel

²³ Ik'owinaq chi sib'alaj k'i q'ij ri winaq a'j Israel xkichomaj ukamisaxik ri Saulo. ²⁴ Chi chaq'ab' chi paq'ij xkichajij ri uchi' ja rech ri tinimit rech jeri' kakikamisaj, xb'ix k'u che ri Saulo ri kichomanik ri winaq. ²⁵ Jun chaq'ab' k'ut nik'aj kojonelab' xkiqasaj b'i ri Saulo pa jun chakach pa jun teq' rech ri tapya rech ri tinimit.

Ri Saulo kopan pa Jerusalén

²⁶ Are xopan ri Saulo pa ri tinimit Jerusalén, xraj xk'oji' kuk' ri kojonelab'. Ri kojonelab' xkixi'j kib' che, man xkiko'j taj chi qas kojonel chik. ²⁷ Xpe k'u ri Bernabé, xuk'am b'ik ri Saulo chkiwach ri e taqo'n xutzijoj chike chi ri Saulo xril ri Jesús pa ri b'e ri ke' pa ri tinimit Damasco xuquje' xch'ab'ex rumal. Xub'ij xuquje' chike chi ri Saulo ruk' chuq'ab' xutzijoj ri ub'i' ri Jesús je la' pa ri tinimit Damasco. ²⁸ Xaq jeri' xkanaj kan ri Saulo kuk' ri e taqo'n ruk' chuq'ab' xkitzijoj ri utzij ri Ajawxel pa ri tinimit Jerusalén. ²⁹ Ri Saulo xtzijon kuk' nik'aj winaq a'j Israel, we winaq ri ketzijon pa ri tzijob'al griego, are xkita ri xub'ij chike xkaj xkikamisaj. ³⁰ Are xkita ri kojonelab' ri xk'ulmatajik, xkik'am b'ik ri Saulo pa tinimit Cesarea, k'a te ri' xkitaq b'ik pa ri utinimit je la' Tarso*.

³¹ Ri komontyox xk'iyik xuquje' xuriq ja'maril pa ronojel Judea, pa Galilea xuquje' pa Samaria. Ri kojonelab' xkimoch' kib' xe' raqan uq'ab' ri Ajawxel xya'taj kichuq'ab' pa ri kikojob'al ruk' ri utob'anik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

Xkunax ri Eneas

³² Are k'u ri Pedro are tajin ku'solij sib'alaj k'i le'aj xe' chikisolixik ri e kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Lida. ³³ Chila' xuriq wi jun achi ub'i' Eneas, we achi ri' wajxaqib' junab' chik q'oyol pa ri uch'at, kaminaq ri ub'aqil. ³⁴ Ri Pedro

* **9:30** 9:30 Tarso, jun tinimit sib'alaj nim ub'anik rumal k'o jun nimalaj tijob'al chila' xuquje' nimaq taq k'ayib'al ri k'o chila'. Xuquje' ri Saulo aj Tarso.

xub'ij che: Eneas, chatwa'jiloq. Ri Jesucristo katukunaj, chayaka b'ik ri ach'at.

Are xb'i'taj we ri' che, aninaq xutzirik. ³⁵ Ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Lida, xuquje' ri e k'o pa ri tinimit Sarón, are xkilo chi ri Eneas xb'inik xekojon che ri Ajawxel.

Xk'astajisax ri Dorcas

³⁶ K'o k'u jun ixoq kojonel pa ri tinimit Jope ub'i' Tabita, (pa ri ch'ab'al griego kel kub'ij *Dorcas*). We chuchu' ri' amaq'el kub'an utz laj taq jastaq xuquje' ku'to' ri e meb'aib'. ³⁷ Xyawaj k'u che taq ri q'ij ri' k'a te ri' xkamik. Xch'aj k'u ri utyo'jal xya pa uwiq jun ja. ³⁸ Ri kojonelab' are xkito chi ri Pedro naqaj k'o wi chike xe'kitaq b'ik keb' achyab' ruk' xe'kib'ij che: Chab'ana jun toq'ob', jat quk' aninaq.

³⁹ Ri Pedro xe' kuk'. Are xo'panik xkik'am b'ik pa ri ja ri k'o chikaj. Pa ri ja e nojinaq malka'nib' ko'q'ik kakik'ut cho ri Pedro ri katz'yaq ri ub'anom ri Dorcas are xk'o'ji' kuk'. ⁴⁰ Ri Pedro xe'resaj loq konojel ri e k'o pa ri ja k'a te ri' xuki'k xub'an ch'awem. Xuka'yey ri kaminaq, xub'ij che: Tabita, chatwa'jiloq.

Ri Tabita xujaq ri ub'oq'och, are xril ri Pedro, xwa'jilik, xt'uyi'k.

⁴¹ Ri Pedro xuchap che ri uq'ab', xuto'o xwa'jilik. K'a te ri' xu'sik'ij ri e malka'nib' xuquje' konojel ri kojonelab' xuk'ut chikiwach chi ri Tabita k'aslik. ⁴² Xtzijox k'u ri k'ulmatajem pa ronojel ri tinimit, e k'i xekojon che ri Ajawxel.

⁴³ Naj k'ut xk'o'ji' na kan ri Pedro pa ri tinimit

Jope cho rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm.

10

Ri Pedro rachi'l ri Cornelio

¹ K'o jun achi ub'i'nam Cornelio je la' pa ri tinimit Cesarea, jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit pa ri tinimit Roma rech ri wokaj ub'i'nam Italiano. ² Ri Cornelio sib'alaj kub'an toq'ob' chike ri winaq. Ri Cornelio xuquje' ri e k'o ruk' pa rachoch kakimoch' kib' cho ri Dios kasipan chike ri e meb'aib' xuquje' kub'an ch'awem amaq'el cho ri Dios. ³ Jun q'ijal pa ri oxib' hora rech b'enaq q'ij, ri Cornelio xril jun ángel rech ri Dios xqet ruk'. ¡Cornelio! xuchixik.

⁴ Ko xka'yik xuxi'j rib', xub'ij che: ¿Jas kaj la, tat?

Ri ángel xub'ij che: Ri Dios xuta ri ach'awem xuquje' xqaj choch ri asipanik ri xaya chike ri meb'aib'. ⁵ Chanim k'ut cha'taqa b'ik nik'aj achyab' rech keb'e pa ri tinimit Jope rech ke'kisik'ij loq jun achi ub'i' Simón Pedro. ⁶ We achi ri' k'o cho rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm, ri kel chuchi' ri plo.

⁷ Are xe' ri ángel, ri Cornelio xusik'ij keb' rajchakib' rachi'l jun ajch'o'j ri sib'alaj ku'l uk'u'x chikij. ⁸ Xutzijoj chike ronojel ri xk'ulmatajik k'a te ri' xu'taq b'ik pa ri tinimit Jope.

⁹ Chukab' q'ij, are xeqeteqob' ri e taqo'n pa ri tinimit. Ri Pedro xpaqi' pa ri uwiq ri ja ri k'o chikaj chub'anik ch'awem qas pa ri unik'ajil q'ij. ¹⁰ Xaq k'a te' sib'alaj xnumik, are k'u tajin

kab'an ri uwa xaq k'a te' xsachi'k, xk'ut k'u jun mayijab'alalaj jastaq choch. ¹¹ Xril ri kaj jaqalik xuquje' jun lik'ilik atz'yaq ximtal che ri kajib' utza'm tajin kaqaj loq cho ri uwachulew. ¹² E k'o ronojel uwach a'waj pa ri manta, a'waj kajkaj kaqan, a'waj ri kakijururej kib' cho ri ulew, xuquje' a'waj ri kerapinik.* ¹³ K'a te ri' xuta jun ch'ab'al xub'ij che: Pedro chatwa'jiloq, cha'kamisaj, k'a te ri' cha'tija'.

¹⁴ Ri Pedro xub'ij: Tat, ri taqanik kub'ij chi man ya'tal tal ketij we a'waj ri'.

¹⁵ Ri ch'ab'al xtataj chi junmul, xub'ij: Man kab'ij taj chi man ya'tal taj katij ri uch'ajch'ob'em chi ri Dios.

¹⁶ Oxmul xril ri Pedro we k'ulmatajem ri', k'a te ri' xpaqab'ax ri manta pa ri kaj. ¹⁷ Ri Pedro xmayijanik che ri xk'ut choch, xuchomaj rij jas kel kub'ij ri xrilo. Qas che ri q'otaj ri', ri achyab' ri xetaq b'ik rumal ri Cornelio xkiriq ri rachoch ri Simón e tak'atoj chik chuchi' ri uchi' ja. ¹⁸ Xek'orok'atik, xkito la chila' k'o wi ri jun achi ub'i'nam Simón. ¹⁹ Ri Pedro k'ut tajin kuchomaj na jas kel kub'ij ri xrilo are xpe ri uch'ab'al ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij che: Oxib' achyab' tajin katkitzujuk. ²⁰ Chatwa'jiloq, chatqaj b'ik, jat kuk' man kub'an ta keb' ak'u'x xa e nutaqom loq chasik'ixik.

²¹ Xqaj k'u loq ri Pedro, xub'ij chike ri winaq ri tajin kakitzujuk: In ri' ri achi ri tajin kitzujuk. ¿Jas kiwaj?

* **10:12** 10:12 Ri a'j Israel man ya'tal ta b'e chike ke'kitij konojel ri a'waj ri e k'o pa ri manta, rumal jeri' kub'ij ri kitaqanik.

²² Ri winaq xkib'ij: Xa xujutaq loq ri Cornelio, jun kinima'qil ri ajch'o'jab' pa ri tinimit Roma, jun achi ri sib'alaj ku'to' ri winaq, xuquje' kumoch' rib' cho ri Dios, kanimax kumal konojel' ri winaq a'j Israel. Jun tyoxalaj ángel xb'in che chi rajawaxik kate' at cho rachoch rech kutatab'ej ri katzijoj che.

²³ Ri Pedro xu'koj b'ik pa ri ja xub'ij chike chi kekanaj kan che ri chaq'ab' ri' pa ri ja ri k'o wi, chukab' q'ij xe' kuk' xerachi'laj b'ik nik'aj alaxik ri ke'l pa ri tinimit Jope.

²⁴ Chukab' q'ij xo'pan pa ri tinimit Cesarea. Ri Cornelio e raye'm apanoq u'mulim ri rachalal xuquje' e rech taq ch'ab'e'n. ²⁵ Ri Pedro are xok b'ik pa ri ja, xuki' ri Cornelio choch, xuq'ijila'j. ²⁶ Ri Pedro xub'ij che: Chatwa'jiloq, ri in, in jun achi jetaq ri at.

²⁷ Xkichaple'j k'u tzij, k'a te ri' xo'k b'ik jawje' ri kimulim wi kib' ri nik'aj winaq chik. ²⁸ Ri Pedro xub'ij: Ix iweta'm chi ri qataqanik kub'ij chi man kuya taj chi jun winaq aj Israel katzijon ruk' jun winaq ri man aj Israel taj, pune jeri' ri Dios xuk'ut chinuwach chi man kuya taj kinb'ij ch'uluj che ri uch'ajch'ob'em chi Are'. ²⁹ Rumal ri' man xink'opij ta wib' xinpe waral are xini'sik'ij loq. Chib'ij b'a chwe jas rumal xini'k'ama loq.

³⁰ Ri Cornelio xutzijoj we ri': Chi kajib' q'ij kanoq tajin kinb'an ch'awem pa ri wachoch pa ri urox hora rech b'enaq q'ij. Xaq k'a te' jun achi karepq'un ri ratz'yaq xtak'atob' chinuwach.

³¹ Xub'ij chwe: Cornelio, ri ach'awem xtataj

rumal ri Dios xuquje' xril ri asipanik ri kaya chike ri meb'aib'. ³² Chanim k'ut chattaqan chuk'amik ri jun achi ub'i' Simón Pedro, k'o pa ri rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm, ri kel chuchi' ri plo, pa ri tinimit Jope.

³³ Rumal ri' aninaq xintaqan che asik'ixik, tyox chawe xatpetik. Che we chanim qonojel qamulim qib' choch ri Dios, qaye'm kaqata ri utzij ri uyo'm chawe.

³⁴ Ri Pedro xub'ij: Chanim kinwilo chi ri Dios man xaq ta ku'cha' ri winaq ri ke'raj. ³⁵ Xane ku'k'amawa'j konojel ri kakimoch' kib' choch xuquje' kakib'an ri utzilal. ³⁶ Ri utz laj tzij ri ya'tal che ri tinimit Israel are chi k'o ja'maril ruk' ri Dios, rumal ri Jesucristo, ri Ajawxel rech ronojel ri k'olik. ³⁷ Iweta'm ri xk'ulmatajik, ri xchaple'taj loq pa ronojel ri tinimit Judea, pa Galilea are xb'antaj ri uqasana' ri Jesús rumal ri Juan ³⁸ Iweta'm xuquje' chi ri Dios xuya ri kwinem rech ri Uxlab'ixel che ri Jesús aj Nazaret. Rumal k'u wa ri Jesús xub'an ri utzilal, xu'kunaj ri e yawab'ib' xuquje' ri e jat'ital rumal ri itzel, rumal k'o ri Dios ruk'. ³⁹ Ri uj, uj taqo'n xqilo ronojel ri xub'ano pa ronojel Judea xuquje' pa Jerusalén, xqilo are xkamisaxik xuquje' xekeb'ax cho ri jun che'. ⁴⁰ Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús churox q'ij. Ri Dios xuquje' xuya b'e che chi kuk'ut chi na rib' junmul. ⁴¹ Man chikiwach ta konojel ri winaq xane xaq chikiwach ri xucha'o rech jeri' kaqaq'alajisaj ri xk'ulmatajik. Uj ri', ri xujwa' ruk', xujqumun ruk' are xk'astaj uwach chikixo'l ri kaminaqib'. ⁴² Ri Dios xucha' ri Jesús,

rech kux q'atal tzij pa kiwi' konojel ri winaq ri e k'aslik xuquje' ri e kaminaq, xujutaq k'u chutzijoxik xuquje' chuq'alajisaxik chike konojel ri winaq pa ronojel ri uwachulew. ⁴³ Are wa' ri xkitzijoj loq ri e q'alajisal taq tzij chirij ri Jesús, are xkib'ij: jachin kakojon che Are' kakuyutaj ri umak pa ri ub'i'.

⁴⁴ Tajin katzijon na ri Pedro are xqaj ri Uxlab'ixel pa kiwi' ri tajin kakitatab'ej ri utz laj tzij. ⁴⁵ Ri e kojonelab' a'j Israel ri e rachi'l b'i ri Pedro, xemayijanik are xkil ri usipanik ri Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' ri winaq ri man a'j Israel taj. ⁴⁶ Xkito are kech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' kakiq'ijila'j ri Dios. Ri Pedro xuta chike: ⁴⁷ ¿La k'o jun man karaj taj kaqab'an kiqasana' we winaq ri? A're' xkik'amawa'j ri Uxlab'ixel jetaq ri uj.

⁴⁸ Xtaqan k'u ri Pedro kab'an kiqasana' pa ri ub'i' ri Jesucristo. K'a te ri' ri Cornelio xub'ochi'j chi kakanaj kan ri Pedro jun janipa q'ij ruk'.

11

Kutzaq utaqkil ri Pedro chike ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén

¹ Ri e taqo'n xuquje' ri kojonelab' ri e k'o pa Judea are xkito chi ri winaq ri man a'j Israel taj xekojon che ri utzij ri Dios. ² Xkib'ij che ri Pedro are xtzalij pa ri tinimit Jerusalén chi man utz taj ri xub'ano. ³ Xatok pa kachoch ri man a'j Israel taj xuquje' xatwa' kuk', xecha che.

⁴ Ri Pedro k'ut xutzijoj chike jas ri xk'ulmatajik.

⁵ Jewa' xub'ij: In k'o pa ri tinimit Jope, tajin

kinb'an ch'awem. Xaq k'a te' xinsachi'k, xk'ut k'u chinuwach jun atz'yaq ri tajin kaqaj loq cho ri kaj chaptal ri kajib' utza'm xqaj loq jawje' ri in k'o wi. ⁶ Are xinka'yej jas k'o chupam, xinwil ronojel kiwach a'waj, a'waj kakijururej kib' cho ri uwachulew, awaj kajib' kichakalib'al xuquje' a'waj ri kerapin cho ri kaj. ⁷ Xinta k'u jun ch'ab'al kub'ij: "Pedro chatwa'jiloq cha'tija'." ⁸ In xinb'ij: "Tat, man nutijom ta wi jun ch'ulujalaj jastaq rumal cher ri qataqanik man kuya ta b'e chaqe." ⁹ Xch'aw chi junmul ri ch'ab'al ri xpe chikaj, xub'ij: "Man kab'ij taj chi man ya'tal taj katij ri uch'ajch'ob'em chi ri Dios." ¹⁰ Oxmul xk'ulmataj we k'utb'al ri', k'a te ri' xpaqab'ax chi ri manta pa ri kaj. ¹¹ Qas che ri q'otaj ri', o'xib' achyab' ri kipetik pa ri tinimit Cesarea xo'pan jawje' ri in k'o wi. ¹² Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij chwe chi kine' kuk' xuquje' chi man kak'axir ta wanima' kine' kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. We waqib' alaxik ri e k'o chanim xeb'e wuk' are xujopan cho rachoch ri achi ri xtaqan che qasik'ixik. ¹³ Ri achi xuchaple'j utzijoxik chaqe chi jun ángel xuk'ut rib' choch pa ri rachoch xub'ij che: "Cha'taqa b'ik e taqo'n pa ri tinimit Jope rech ke'kisik'ij loq jun achi ub'i' Simón Pedro." ¹⁴ Ri achi ri' are kab'in chawe jas kab'ano rech katkolotajik xuquje' kekolotaj ri winaq ri e k'o pa ri awachoch. ¹⁵ Are xinchaple'j tzijonem kuk', ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' jetaq ri xub'an quk' uj nab'e. ¹⁶ Xna'taj k'u chwe are xub'ij ri Ajawxel Jesús: "Ri Juan xub'an qasana' ruk' ja', ri ix k'ut kab'an na iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel." ¹⁷ We xuya ri Dios

ri sipanik ri' chike ri winaq ri man a'j Israel taj jetaq ri xuya chaqe uj, ¿in jachin in chuq'atexik ri Dios?

¹⁸ Are xkita we tzij ri', konojel xkiq'il kib' che ub'ixik tzij che ri Pedro, xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios. Xkib'ij: Kaqilo chi ri Dios are xraj chi ri winaq ri man a'j Israel taj kakik'ex kik'u'x rech kakik'amawa'j jun alik k'aslemal.

Ri komontyox ri k'o pa Antioquía

¹⁹ Jujun chike ri kojonelab' ri xa'nimaj b'ik are xchapple'taj kitzukuxik che ri' are xkamisax ri Esteban, xeb'e pa taq ri tinimit rech Fenicia, k'o xeb'e Chipre, k'o xeb'e Antioquía rech Siria.* Xk-itzijoj ri utzij ri Dios xwi chike ri winaq a'j Israel.

²⁰ K'o k'u jujun kojonelab' ri a'j Chipre xuquje' a'j Cirene are xo'pan pa Antioquía xkichaple'j utzijoxik ri Ajawxel Jesús chike ri man a'j Israel taj. ²¹ Ri ukwinem ri Ajawxel k'o kuk', e k'i k'u winaq ri man a'j Israel taj xekojon che ri Ajawxel.

²² Are xketa'maj ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén, ri xk'ulmatajik xkitaq b'ik ri Bernabé pa ri tinimit Antioquía. ²³ Ri Bernabé are xopanik, xnoj ri ranima' che ki'kotemal rumal cher xril ri utewechi'b'al ri Dios, xu'taqchi'j ri kojonelab' rech kajeqi' kanima' chirij ri Ajawxel. ²⁴ Ri Bernabé jun utz laj achi, nojinaq che ri Uxlab'ixel, qas ko k'o pa ri ukojob'al. Sib'alaj e k'i winaq k'ut xekojon che ri Ajawxel.

²⁵ Are k'u ri Bernabé xe' pa ri tinimit Tarso, xu'tzukuj ri Saulo. ²⁶ Are xuriqo, xuk'am b'ik

* **11:19** 11:19 Antioquía ub'i' ri nimalaj tinimit ri k'o pa Siria. K'o xuquje' jun Antioquía chik pa ri tinimit Pisidia.

pa ri tinimit Antioquía. Jun junab' xekanaj kan kikob'chal pa jun komontyox xkiya k'utu'n chike e k'i winaq. (Pa ri tinimit Antioquía xb'ix wi nab'e mul Cristianos chike ri kojonelab').†

²⁷ Pa taq ri q'ij ri' e k'o jujun q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xe'l b'ik pa ri tinimit Jerusalén, xeb'e pa ri tinimit Antioquía. ²⁸ Jun chike ub'i' Agabo, pa jun chike ri kimulin ib' xtak'i'k xub'ij chi kape na jun nimalaj numik pa ronojel ri tinimit Roma. Xk'ulmataj k'u we ri' are k'o ri Claudio che q'atal tzij. ²⁹ Rumal ri', ri kojonelab' a'j Antioquía xkitaq k'u b'ik jun tob'anik chike ri alaxik a'j Judea, chi kijujunal xkiya ri xekwin chuya'ik. ³⁰ Xkitereb'a k'u b'ik ri kisipanik kuk' ri Bernabé rachi'l ri Saulo, rech kakiya apanoq chike ri k'amal taq b'e rech ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén.

12

Kakamisax ri Jacobo xuquje' kokisax ri Pedro pa che'

¹ Pa taq ri q'ij ri', ri taqanel Herodes Agripa xuchaple'j ub'anik k'ax chike jujun kojonelab' rech ri komontyox.* ² Xtaqan chukamisaxik ri Jacobo (rachalal ri Juan) chi sak'ib'al. ³ Are xril ri Herodes chi xqaj chkiwach ri winaq a'j Israel ri xub'ano, xtaqan chuchapik ri Pedro. (Wa

† **11:26** 11:26 Cristiano kel kub'ij *K'in laj nitz' Cristo*, rumal are kekojon ri winaq che ri Cristo je keno'jinik jacha ri Cristo.

* **12:1** 12:1 We Herodes ri tajin katzijox rij waral are Herodes ri umam ri Herodes ri xraj xukamisaj ri Jesús are k'in laj nitz' ak'al. Mateo 2:13-16

we ri' xk'ulmataj pa ri nimaq'ij rech Pascua).
 4 Xukoj pa che' xu'taq e kajib' wok a'j ajch'o'jab' chajil tinimit chuchajixik, kajib' achyab' pa jujun wok. Ri uchomanik are chi we xik'ow ri nimaq'ij Pascua kuq'at tzij pu'wi', chikiwach konojel ri winaq. 5 Ri komontyox xkib'an ch'awem ruk' chuq'ab' pu'wi' ri Pedro are k'o pa che'.

Kesax loq ri Pedro pa che'

6 Jun aq'ab' karaj kuriq ri q'ij kaq'at tzij pu'wi' ri Pedro, ri Pedro tajin kawar chikixo'l keb' a'j ajch'o'jab' chajil tinimit, ri nik'aj a'j ajch'o'jab' chajil tinimit chik kichajim ri uchi' ja rech ri che'.
 7 Xaq k'a te' xtunan jun q'aq' pa ri che', jun ángel rech ri Ajawxel xtak'i' choch ri Pedro, ko xuchap pa ri uk'alk'a'x rech kak'astajik, k'a te ri' xb'ix che: Chakowij chatwa'jiloq.

Ri ch'ich' ri kojtal chujat'ixik xtzaq pa ri ulew.
 8 Ri ángel xub'ij che: Chakojo ri awatz'yaq xuquje' ri axajab'.

Ri Pedro xunimaj ri xb'ix che, k'a te ri' ri ángel xub'ij che: Chakojo ri aq'u', chinaterene'j.

9 Ri Pedro xel loq pa ri k'olib'al ri k'o wi, xuterene'j ri ángel, pu'k'u'x chi xaq tajin kachik'ik, man xuch'ob' taj chi qas tzij ri tajin kak'ulmatajik. 10 Xik'ow loq chkiwach ri nab'e taq chajinelab', k'a te ri' chkiwach ri ukab'. Xo'pan chuchi' ri ch'ich' uchi' ja ri kel b'ik pa ri tinimit, are xo'pan chila', ri uchi' ja xjaqajob' utukel chikiwach. Xe'l b'ik, xkichaple'j b'inem pa ri b'e, xaq k'a te' xya kan utukel ri Pedro rumal ri ángel. 11 Are xtzaratzob' ri Pedro, xub'ij: Qas tzij b'a ri Ajawxel xutaq loq ri ángel chinukolik

cho ri Herodes xuquje' che ri k'ax ri kichomam ri winaq a'j Israel kakib'an chwe.

¹² K'a te ri' xe' cho rachoch ri María, ri unan ri Juan Marcos, chila' kimulim wi kib' e k'i kojonelab' chub'anik ch'awem. ¹³ Xuk'orok'a ri uchi' ja, xel k'u loq jun ali patanijel ub'i' Rode. ¹⁴ Are xuta ri uch'ab'al ri Pedro, sib'alaj xki'kotik, man xujaq ta k'u ri uchi' ja xane nab'e xu'b'ij chike konojel ri e k'o pa ri ja: K'o ri Pedro chuchi' le ja.

¹⁵ Xaq at kon ri', wine are uángel, xecha che. Ri ali k'ut xub'ij chi gas are wi Pedro. †

¹⁶ Ri Pedro k'ut xaq je xuk'orok'a ri uchi' ja. K'ama'tam xkijaqo, are xkilo xemayijanik. ¹⁷ Pa memal tzij xub'ij chike chi man kech'aw ta na, xutzijoj chike jas xub'an ri Ajawxel chi resaxik loq pa ri che'. Chitzijoj che ri Jacobo xuquje' chike konojel ri alaxik ri xk'ulmatajik, xcha chike. K'a te ri' xe' chi pa jun k'olib'al chik.

¹⁸ Are xsaqirik, ri a'j ajch'o'jab' chajil taq tinimit xetonti'rik rumal ri xk'ulmataj ruk' ri Pedro. ¹⁹ Ri Herodes Agripa xuk'ot kichi' ri e chajinelab', k'a te ri' xtaqan che kikamisaxik. Ri Herodes are xb'antaj we ri' rumal xe'k'ol pa Cesarea jun janipa q'ij.‡

Ukamikal ri Herodes

† **12:15** 12:15 Ri winaq a'j Israel kakikojo chi e k'o jujun kiángel chi kijujunal re kechajinik. Mateo 18:10 ‡ **12:19** 12:19 Ri taqanik rech ri tinimit Roma, kub'ij chi ri ajmak ri tz'apital pa che' kak'o'ji' chila' k'a katzoqopix na b'ik. Ri chajil re ri che' we kutzoqopij b'ik ri ajmak are kok kan che uk'axel, we k'u katz'api' pa che' o kakamisaxik.

²⁰ Sib'alaj xyojtaj ri Herodes kuk' ri winaq rech ri tinimit Tiro xuquje' Sidón. Ri winaq a'j chila' xe'kitaq b'ik taqo'n xe'kib'ij che ri Herodes chi maj ch'o'j kakaj kakib'an ruk' rumal cher keta'm chi chila' kape wi ri kakitijo. Xraj k'u ri Blasto ri rajchak ri Herodes xch'aw pa kiwi'. ²¹ Jun q'ijal k'ut ri Herodes xucha' jun q'ij katzijon kuk'. Are xuriq ri q'ij ri Herodes, xukoj ri ratz'yaq rech nim taqanel, xt'u'yi' pa ri utem xtzijon kuk'. ²² Ri winaq xkipaq'apa ri kiq'ab', xkiraq kichi' xkib'ij: jMan uch'ab'al ta achi, ri tajin kaqato' uch'ab'al jun dios!

²³ Aninaq xpe jun ángel rech ri Dios, xukoj jun yab'il che, rumal cher xuk'amawa'j ri q'ijila'nik ri xkiya ri winaq che, man xuya ta che ri Dios. Xaq jeri' xkamik, i'xjut xetijowik.

²⁴ Are k'u ri utzij ri Dios xjab'un pa ronojel tinimit, sib'alaj e k'i xekojonik.

²⁵ Ri Bernabé rachi'l ri Saulo are xeto'taj che ri kitaqkil pa ri tinimit Jerusalén, xetzalij pa ri tinimit Antioquía, xkik'am b'ik ri Juan Marcos.

13

Ri Bernabé rachi'l ri Saulo kakichaple'j utzijoxik ri utzij ri Dios

¹ E k'o k'u q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' a'jtijab' pa ri komontyox rech ri tinimit Antioquía pa Siria, ri Bernabé, ri Simón (ri kab'ix Q'eq che), ri Lucio (aj Cirene), ri Manaén ri junam xek'iy ruk' ri Herodes Antipas, xuquje' ri Saulo. ² Jun q'ijal are tajin kakib'an ch'awem xuquje' tajin kakiq'ip kiwa'im, ri Uxlab'ixel

xub'ij chike: Chi'q'ata ri Bernabé rachi'l ri Saulo rech keb'e che ri chak ri e nusik'im wi.

³ Xkib'an k'u q'ipoj wa'im xuquje' xkib'an ch'awem pa kiwi' ri Saulo rachi'l ri Bernabé xkiya kiq'ab' pa kiwi', k'a te ri' xe'kitaq b'ik.

Ri e taqo'n kakitzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Chipre

⁴ Ri Uxlab'ixel xutaq b'ik ri Bernabé rachi'l ri Saulo xeb'e chuchi' ri ja' rech Seleucia kelik b'i chila' xeb'e pu'wi' ri ja' xo'pan pa jun le'aj sutital che ja' pa ri tinimit Chipre. ⁵ Are xo'pan pa ri tinimit Salamina, xo'k pa ri Sinagoga kech ri winaq a'j Israel chila' xkitzijoj wi ri utzij ri Dios. Ri Juan Marcos xe' kuk' chikito'ik. ⁶ Xeb'e pa jaljoj taq tinimit k'a te ri' xo'pan pa ri tinimit Pafos. Chila' xketa'maj wi uwach jun ajq'ij, jun menk'etinel a'j Israel ub'i' Barjesús. ⁷ Ri achi ri' kachakun ruk' ri q'atal tzij, Sergio Paulo, jun q'atal tzij ri sib'alaj k'o reta'mab'al. Xtaqan k'u chikisik'ixik ri Bernabé rachi'l ri Saulo, rumal cher karaj kuta ri utzij ri Dios. ⁸ Are k'u ri Elimas ri ajq'ij (are wa' ri ub'i' pa tzijob'al griego) xukoj uk'u'x ri nim q'atal tzij rech man kutatab'ej ta ri kakitzijoj ri Bernabé rachi'l ri Saulo rech jeri' man kakojon taj. ⁹ Ri Saulo ub'i' Pablo xnoj che ri Uxlab'ixel ko xuka'yej ri achi. ¹⁰ K'a te ri' xub'ij che: ¡Ralk'wa'l itzel, at uk'ulel ri suk'al, at nojinaq che menk'etidik, xuquje' b'anoj tzij. At uk'ulel ronojel utzilal! ¿Jampa' kattani'k chukotik ri utz laj ub'e ri Ajawxel? ¹¹ Ri Ajawxel k'ut kuq'at tzij pa'wi' rumal ri' katmoyar chanim. Man kawil ta chi ri utunal ri q'ij jun janipa q'ij.

Jeri' aninaq xok sutz' xuquje' q'equ'mal pa ri ub'oq'och ri achi, xuchaple'j b'inem, man karil ta chi ri ub'e, xa xuta chi toq'ob' xtzuyexik kak'ut ri ub'e. ¹² Ri q'atal tzij are xril ri xk'ulmatajik, xkojonik rumal xmayijanik che ri k'utu'n rech ri Ajawxel Jesús.

Ri Pablo rachi'l ri Bernabé ko'pan pa ri tinimit Antioquía rech Pisidia

¹³ Ri Pablo xuquje' ri e rachi'l xe'l b'ik pa ri tinimit Pafos, xeb'e pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xeb'e pa ri tinimit Panfilia. Xo'pan chuchi' ri ja' pa ri tinimit Perge. Chila' xtzalij wi kanoq ri Juan Marcos xe' kanoq pa Jerusalén. ¹⁴ Ri Pablo k'ut rachi'l ri Bernabé xkisuk'u xo'pan pa ri tinimit Antioquía* pa Pisidia. Pa ri q'ij rech uxlanem xeb'e pa ri mulim ib' pa ri Sinagoga. ¹⁵ Are xsik'itaj ri wuj rech ri Moisés, ri naq'atalik kakisik'ij xuquje' ri kiwuj ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri e k'amal taq b'e kech ri winaq ri kimulin kib' xkitaq ub'ixik chike: Alaxik, we k'o tzij iwuk' ri kuya jororemal xuquje' ku'taqchi'j ri alaxik keb'e chikiwach, chixq'axoq ji'b'ij.

¹⁶ Xwa'jil k'u ri Pablo, pa memal tzij xub'ij chike chi man kech'aw ta na k'a te ri' xuchaple'j ch'awem xub'ij: Chitampe', achyab' a'j Israel xuquje' ri ix man ix a'j Israel taj, ri kixi'j iwib' cho ri Dios. ¹⁷ Ri Dios rech we tinimit Israel xu'cha' ri qamam ojer, xu'k'iyarisaj, xuya kichuq'ab' are xek'oji' pa ri tinimit Egipto, k'a

* **13:14** 13:14 K'o chi jun tinimit ub'i' Antioquía pa ri tinimit Siria, chi la xel wi b'ik ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xeb'e pa ri nab'e kichak.

te ri' ruk' ri kwinel laj uq'ab' xe'resaj loq pa ri patanijik. ¹⁸ Xukoch' uwach chike kawinaq junab' are xeb'in pa ri katz'inow ulew. ¹⁹ Xusach kiwach wuqub' tinimit ri e k'o pa Canaán rech jeri' xuya ri ulew chike ri winaq a'j Israel. ²⁰ We jastaq ri' xk'ulmatajik kajib' ciento ruk' kawinaq lajuj junab'. K'a te ri' ri Dios xu'koj q'atal taq tzij k'amal taq kib'e ri tinimit Israel, ri k'isb'al q'atal tzij are ri Samuel. ²¹ Ri winaq xkita k'u jun kitaqanel, ri Dios xuya chike ri Saúl uk'ojol ri Cis, rech ri jupuq winaq rech Benjamín are wa' xtaqan pa Israel kawinaq junab'. ²² Ri Dios are xresaj ri Saúl che taqanel, xukoj ri David che uk'axel, are wa' ri xb'ix che rumal ri Dios: *Ri David uk'ojol ri Isaí are qas kaqaj chinuwach, rumal cher kub'an na ronojel ri kinb'ij che kub'ano.* ²³ Ri Jesús k'ut are jun chike ri e rija'l ri David are wa' ri kolonel uchi'm loq ri Dios chike ri utinimit Israel. ²⁴ Majo'q kape ri Jesús, are xpe ri Juan B'anal qasana', xub'ij chike ri winaq a'j Israel chi rajawaxik kakik'ex kik'u'x che ri kimak, ketzalij ruk' ri Dios, xuquje' kab'an kiqasana'. ²⁵ Are xuriq ri k'isb'al q'ij rech uk'aslemal ri Juan, xub'ij: “¿Te'q pi'k'u'x chi in in Mesías? Man in taj. Kape k'u na Are', man taqal ta k'u chwe in kinoq che patanil re, man ne taqal ta chwe kinkir ri ximb'al uxajab'.”

²⁶ Qachalal ralk'wa'l ri Abraham xuquje' winaq ri man ix a'j Israel taj ix ri kixi'j iwib' cho ri Dios, we tzij rech kolotajem chaqe uj xya'taj wi. ²⁷ Ri winaq a'j Jerusalén, xuquje' ri k'amal taq kib'e man xkich'ob' taj chi ri Jesús xtzijox

loq kumal ri q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios. Rumal ri' xkiq'at tzij pu'wi' je xkib'ano jetaq ri kitzijom loq ri q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri kasik'ix pa ronojel taq q'ij rech uxlanem. ²⁸ Man k'o ta k'u rumal kakamisaxik, pune jeri' xkita wi che ri Pilato chi kakamisaxik. ²⁹ Are xb'antaj kumal ronojel ri tz'ib'atal chrij ri Jesús, xkiqasaj cho ri che' k'a te ri' xe'kimuqu kanoq. ³⁰ Ri Dios k'ut xuk'astajisaj uwach chkixo'l ri kaminaqib'. ³¹ Ri Jesús xuk'ut rib' sib'alaj k'i mul chikiwach ri winaq ri xeb'in ruk' kelik loq pa Galilea xeb'e pa ri tinimit Jerusalén. Kamik ri', are wa' we winaq ri' ketzijon ri ukamikal xuquje' ri k'astajib'al uwach ri Jesús chike ri tinimit Israel.

³² Kamik ri', uj k'o waral chutzijoxik ri utz laj tzij ri b'i'tal loq chike ri e qamam ojer. ³³ Ri Dios xub'ano ri ub'im loq chage are xuk'astajisaj uwach ri Jesús. Are wa' ri kub'ij ri ukab' Salmo che ri Jesús. *At at nuk'ojol, kamik ri' xinux aTat.*

³⁴ Ri Dios xub'ij loq chi kuwa'jilisaj na ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib', man xuya ta kanoq pa ri jul rech kaq'ayik, xub'ij xuquje': *Kinya na ri Tyoxalaj tewechib'al ri nuchi'm loq che ri David.*

³⁵ K'o chi jun Salmo ri k'yaqal kub'an chub'ixik: *Man kaya ta la b'e chi ri Tyox patanil e la kaq'ay pa ri jul.* ✧

³⁶ We Salmo ri' man are ta kutzijoj rij ri David. Ri David are xepatanitaj ri e rach k'iyik, xkam b'ik, xmuq kuk' ri rati't umam, xq'ay ri are'. ³⁷ Man are ta kutzijoj rij ri David xane jun winaq chik ri xk'astajisax rumal ri Dios ri man xq'ay ta ri ub'aqil. ³⁸ Qachalal, chitampe', uj

✧ **13:35** 13:35 Salmos 16:10.

k'o waral che uq'alajisaxik chi k'o kuyb'al imak rumal ri Jesús. ³⁹ Xapachin ri kakojon che ri Jesús kab'antaj suk' che cho ri Dios, are wa' ri man xkwin ta ri utaqanik ri Moisés xub'ano. ⁴⁰ Qas chixchomanoq rech man kak'ulmataj ta iwuk' ri xkib'ij loq ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, are xkib'ij: ⁴¹ *Chiwilampe' ix ri ix ajoyoq'olob', chixmayijanoq xuquje' sach iwach, rumal cher tajin kinb'an jun jastaq ri pune k'o katzijon chi'we man kikoj ta wi ri'.*

⁴² Ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xe'l loq pa ri Sinagoga xeb'ochi'x kumal ri winaq rech kakitzalij utzijoxik ri jastaq pa jun q'ij chik rech uxlanem. ⁴³ E k'i winaq a'j Israel xuquje' winaq ri xkib'an a'j Israel chib'il kib' xe'kiterene'j ri Pablo rachi'l ri Bernabé. Konojel we winaq ri' xe'kitaqchi'j ri Pablo rachi'l ri Bernabé rech kajeqi' kik'u'x pa ri utoq'ob' ri Dios.

⁴⁴ Che ri jun q'ij chik rech uxlanem, konojel ri winaq rech ri tinimit xkimulij kib' chutayik ri utzij ri Dios. ⁴⁵ Ri winaq a'j Israel are xkil ri kik'yal ri winaq, itzel xkina'o xkichaple'j ub'ixik b'anoj taq tzij chirij ri Pablo, xkichaple'j uk'ulula'xik ronojel ri kub'ij. ⁴⁶ Ri Pablo xuquje' ri Bernabé xkib'ij ruk' chuq'ab': Sib'alaj rajawaxik nab'e kaqatzijoj ri utzij ri Dios chi'we ix, ri ix aj Israel, rumal k'u cher xiwetzelay uwach kina'o chi man kataqi' ta chi'we ri jun alik k'aslemal, rumal ri' kaqatzijoj chi we tzij ri' chike ri winaq ri man a'j Israel taj. ⁴⁷ Ri Ajawxel xuya we taqanik ri' chaqe are xub'ij: *At nuya'om chikitunaxik ri winaq ri man a'j Israel taj, rech*

katzijoj ri koltajem pa taq ri naja taq tinimit rech ri uwachulew.

⁴⁸ Ri winaq ri man a'j Israel taj are xkita ri xb'ixik, xetyoxin che ri Ajawxel rumal ri utzij, konojel ri e cha'tal chuk'amawa'xik ri jun alik k'aslemal, xekojonik. ⁴⁹ Ri utzij ri Dios xjab'un pa ri tinimit ri'. ⁵⁰ Are k'u ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xe'kitaqchi'j ixoqib' ri mu'l kik'u'x pa ri kinaq'atajib'al xuquje' e k'amal taq b'e rech ri tinimit rech xkimulij kib' chikij ri Pablo rachi'l ri Bernabé rech jeri' xe'kesaj b'ik pa ri tinimit. ⁵¹ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xe'l loq pa ri tinimit, xkitota kan ri ulew che ri kaqan k'utb'al rech chi maj kimak chike ri winaq we kape k'axk'olal pa kiwi'. K'a te ri' xeb'e pa ri tinimit Iconio. ⁵² Ri tijoxelab' xenoj che ki'kotemal xuquje' che ri Uxlab'ixel.

14

Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xo'pan pa ri tinimit Iconio

¹ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xo'pan pa ri tinimit Iconio xo'k b'ik pa ri Sinagoga, xkitzijoj ruk' chuq'ab' ri utz laj tzij, e k'i k'u winaq a'j Israel xuquje' winaq ri man a'j Israel taj xekojonik. ² E k'o k'u jujun chike ri a'j Israel xketzelaj ri utzij ri Dios, xkimenk'etij ri kichomab'al ri man a'j Israel taj rech jeri' man kakitatab'ej ta ri kakitzijoj ri Bernabé rachi'l ri Pablo. ³ Rumal ri' naj q'otaj xekanaj kanoq ri taqo'n pa ri tinimit xkitzijoj ri utoq'ob' ri Ajawxel ruk' chuq'ab'. Ri Ajawxel xuya kwinem chike rech kakib'an mayijab'al taq jastaq rech jeri' kaq'alajinik chi

qas tzij ri kakitzijoj. ⁴ K'o k'u xkikoj kib' kuk' ri e taqo'n k'o xuquje' are xkikoj ri kakib'ij ri e k'amal taq kib'e ri a'j Israel. ⁵ Rumal ri' xkimulij kib' nik'aj a'j Israel xuquje' nik'aj man a'j Israel taj e kachi'l ri e k'amal taq kib'e xkichomaj ke'kib'an ri taqo'n che ab'aj. ⁶ Ri taqo'n are xkita ri xchomax chikij xa'nimaj b'ik xeb'e pa ri tinimit Licaonia, pa ri tinimit rech Listra xuquje' Derbe k'a te ri' pa taq ri tinimit ri e k'o pa taq kixukut. ⁷ Chila' xkitzijoj wi ri utz laj tzij.

Kab'an ri Pablo che ab'aj

⁸ Ri e taqo'n are xo'pan pa ri tinimit Listra xkiriq jun achi ri uriqom k'ax ri raqan. Ch'oke'r wi pa ri uk'iyik, man b'ininaq ta wi. We achi ri' t'uyul apanoq, ⁹ tajin kutatab'ej ri Pablo. Ri Pablo are xrilo chi ri achi k'o ukojob'al rech kutzirik. ¹⁰ Ko xuch'ab'ej, xub'ij che: ¡Chatwa'jiloq!

Ri achi xtak'i'k, xch'oplajik k'a te ri' xuchaple'j b'inem. ¹¹ Ri winaq are xkil ri xub'an ri Pablo, xkiraq kichi', xkib'ij pa ri kitzijob'al: ¡We achyab' ri' e dios, e petinaq chi qasolixik pa winaqil!

¹² Xkib'ij k'u dios Zeus che ri Bernabé, xkib'ij dios Hermes che ri Pablo, rumal cher are qas uk'a'ninaq b'ik ri tzij.* ¹³ Ri templo re ri dios Zeus man pa ri tinimit taj k'o wi. Ri pare ri kachakun chila' e rachi'l ri winaq xkik'am b'ik wakax, kotz'i'j taq korona chuchi' ri okib'al pa ri tinimit, rech kakitzuj chikiwach ri e taqo'n. ¹⁴ Ri Bernabé rachi'l ri Saulo are xkita

* **14:12** 14:12 Zeus ub'i' ri kinima'qil ri kidios ri winaq a'j Grecia. Ri Hermes are q'axel kitzij konojel ri kidios ri winaq a'j Grecia.

ri tajin kak'ulmatajik, xemayijanik. Xkit'oqopij ri katz'yaq† xuquje' xkiraq kichi', xkib'ij chike ri winaq: ¹⁵ ¡Achyab'! ¿Jas che jewa' kib'ano? Ri uj xaq uj winaq jetaq ri ix uj petinaq che utzijoxik ri utz laj tzij chi'we, rajawaxik kitas iwib' che ri itzel taq jastaq xuquje' chixkojon che ri k'aslik Dios ri xb'anow ri kaj ulew, ri cho, xuquje' ronojel ri k'o chupam. ¹⁶ Ri Dios najtir xuya b'e chike konojel ri tinimit kakitajej ri b'e ri kakaj. ¹⁷ Xa k'u xuk'ut chkiwach chi Are' jun k'aslik Dios xuquje' sib'alaj utz kuk' konojel ri winaq. Kutaq la jab' pa kiwi' konojel ri winaq xuquje' kub'ano chi kawachin ri kitiko'n, kuya kiwa xuquje' ki'kotemal pa kanima'.

¹⁸ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xekwinik xe'kiq'atej ri winaq xaq jeri' man xtzuq ta kaminaq a'waj chikiwach, pune k'ax xkib'an chi kiq'atexik.

¹⁹ Xo'pan k'u nik'aj winaq, kipetik pa ri tinimit Antioquía xuquje' pa ri tinimit Iconio, xkikoq kik'u'x ri winaq xkib'an che ab'aj ri Pablo k'a te ri xkichararej b'ik xkesaj b'ik pa ri tinimit, pa kik'u'x chi xkamik. ²⁰ Xkimulij k'u kib' ri kojonelab' chirij, chikiwach k'u konojel xwa'jil b'ik xtzalij pa ri tinimit. Chukab' q'ij xe' pa ri tinimit Derbe rachi'l ri Bernabé.

²¹ Xkitzijoq ri utz laj tzij pa ri tinimit Derbe e k'i k'u winaq xekojon che ri Jesús. K'a te ri xetzalij pa ri tinimit Listra, pa ri tinimit Iconio xuquje' pa ri tinimit Antioquía rech Pisidia.

† **14:14** 14:14 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xk'axir kanima', xkit'oqopij ri katz'yaq rumal chi ri winaq xkib'ij dioses chike.

²² Are xo'pan chila', xe'kitaqchi'j ri kojonelab' kejeqi'k pa ri kikojob'al xuquje' xkina'taj kan chike chi rajawaxik kakitas kib' che k'i taq jastaq rech ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios.

²³ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xe'kiko'j k'amal taq kib'e ri kojonelab' pa ronojel ri komontyox. Xkib'an ch'awem xuquje' xkiq'ip kib' che wa'im, xe'kijach ri k'amal taq b'e pa uq'ab' ri Dios, rumal cher chirij Are' ku'l wi kik'u'x.

Ri Pablo rachi'l ri Bernabé ketzalij pa tinimit Antioquía pa Siria

²⁴ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xi'k'ow chi b'ik pa ri tinimit Pisidia xo'pan pa ri tinimit Panfilia.

²⁵ Chila' xkitzijoj wi ri utzij ri Dios pa ri tinimit Perge k'a te ri' xeqaj b'ik je la' pa ri tinimit Atalia.

²⁶ K'isb'al rech xetzalij pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja' xeb'e pa ri tinimit Antioquía rech Siria, chila' xkimajij wi loq ri kib'inem. Chila' b'antal wi b'ik ch'awem pa kiwi' kumal ri kojonelab' are maja' keb'e chutzijoxik ri utzij ri Dios. ²⁷ Are xo'pan pa ri tinimit Antioquía, xe'kimulij konojel ri e kojonelab' rech ri komontyox, xkitzijoj chike ri nimaq taq k'ulmatajem ri xub'an ri Dios kuk', xkitzijoj xuquje' chike jas xub'an ri Dios chuya'ik b'e chike ri winaq ri man a'j Israel taj rech kekojonik. ²⁸ Naj k'ut xek'o'ji' kan ri Pablo rachi'l ri Bernabé kuk' ri kojonelab' pa Antioquía.

15

Ri kojonelab' xkimulij kib' pa ri tinimit Jerusalén

¹ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé tajin kakiya k'utu'n pa ri tinimit Antioquía rech Siria are xo'pan nik'aj achyab' a'j pa ri tinimit Judea, xkichaple'j uk'utik chikiwach ri kojonelab' chi man kekolotaj taj we man kokisax ri ketal kib' jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. ² Ri Pablo rachi'l ri Bernabé man utz taj xkita we ri' rumal ri' xkib'an tijoj chuq'ab' pa tzij kuk' ri winaq. K'isb'al rech ri alaxik rech ri komontyox xuquje' ri kojonelab', xkichomaj xe'kitaq b'ik ri Pablo rachi'l ri Bernabé xuquje' e nik'aj kojonelab' chik xeb'e chutzijoxik rij we jastaq ri' kuk' ri e taqo'n xuquje' kuk' ri k'amal taq b'e.

³ Ri kojonelab' rech ri komontyox xe'kitaq b'ik ri taqo'n pa Jerusalén, pa ri kik'owik xe'kisolij kanoq ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Fenicia, xuquje' pa ri tinimit Samaria, xkitzijoj chike chi tajin kekojon ri winaq ri man a'j Israel taj, ri kojonelab' chila' sib'alaj xeki'kotik are xkita we ri'.

⁴ Are xo'pan ri Pablo rachi'l ri Bernabé pa ri tinimit Jerusalén, utz kik'ulaxik xb'anik kumal ri kojonelab', ri taqo'n xuquje' ri k'amal taq b'e. Xkitzijoj k'u chike ronojel ri ub'anom ri Dios kuk'. ⁵ E k'o k'u nik'aj achyab' fariseos ri e kojonaq chik che ri Cristo, xetak'i' aq'anoq, xkib'ij: Ri achyab' ri man a'j Israel taj tzi rajawaxik wi kokisax ketal are kekojonik, xuquje' kakinimaj ri taqanik rech ri Moisés.

⁶ Xkimulij k'u kib' ri taqo'n xuquje' ri k'amal taq b'e chuchomaxik rij we jastaq ri'. ⁷ Are xtzijotaj ruk' chuq'ab' we jastaq ri', ri Pedro xtak'i'k, xub'ij: Alaxik, iweta'm chi ri Dios

najtir uloq xinucha' chi'xo'l chutzijoxik ri utz laj tzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj rech jeri' kakitatab'ej xuquje' kekojon che we tzij ri'. ⁸ Ri Dios ri reta'm ri anima'aj xuk'utu chi xu'k'amawa'j ri winaq ri man a'j Israel taj, are xuya ri Uxlab'ixel chike jetaq ri xub'an chuya'ik chaqe uj. ⁹ Ri Dios xuch'ajch'ob'ej ri kanima' rumal ri kikojob'al, ri Dios man xaq xwi ta xujucha' uj xane xucha' xuquje' are'. ¹⁰ ¿Jas k'u che kijunamaj iwib' ruk' ri Dios, kiya eqa'n chikij nik'aj chik ri man xekwin ta ri qatat qanan, xuquje' man xujkwin ta uj che ruk'a'xik? ¹¹ Ri uj qonojel kaqakojo chi kujkoltajik xa rumal ri' toq'ob' ri man taqal ta chaqe are wa' ri xuya chaqe ri Ajawxel Jesús.

¹² Qonojel k'u ri winaq man xech'aw ta chik are xkitatab'ej ri Pablo rachi'l ri Bernabé xkitzijojo ri mayijab'al taq k'ulmatajik ri xub'an ri Dios kuk' are xo'pan kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. ¹³ Are xeto'taj chutzijoxik ri xk'ulmatajik, xtak'i' ri Jacobo k'a te ri' xub'ij: Chitampe na, qachalal.

¹⁴ Ri Pedro xutzijoj chi'we ri xub'an ri Dios are xu'solij nab'e mul ri winaq ri man a'j Israel taj rech jeri' xuk'amawa'j che u'winaq. ¹⁵ Are wa' ri tzijotal loq kumal ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios ojer ri tz'ib'atalik, ri kub'ij:

¹⁶ *Are kik'ow we jastaq ri' kintzaliq k'u na loq, kinyak na ri rachoch ri David ri xtukinik, kin-suk'umaj na ri tukininaq, kinb'an na k'ak'*

¹⁷ *rech konojel ri achyab' rech ronojel ri uwachulew xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj kaketa'maj na nuwach xuquje' ku'x na e wech.*

18 Jewa' xub'ij ri Ajawxel, Are' xb'anowik chi xeta'max loq we k'ulmatajem ri' ojer.

19 Rumal la' kinb'ij in chi man kuya taj ke'qaq'atej ri winaq ri man a'j Israel kekojon che ri Dios. *20* Xwi qatz'ib'aj chike chi man kakitij ta jastaq ri e tzujtal chikiwach ri e b'anom taq dios, kiq'ila kib' che mak kuk' taq ixoqib' xuquje' achyab' xuquje' man kuya taj kakitij a'waj e jitz'am rachi'l kik'. *21* Are k'u ri utaqanik ri Moisés tzijotal wi loq najtir pa ronojel q'ij rech uxlanem pa ri Sinagoga kech ri a'j Israel.

22 Ri e taqo'n xuquje' ri k'amal taq b'e rech ri komontyox xe'kicha' taqo'n, k'a te ri' xe'kitaq b'ik kuk' ri Pablo xuquje' ri Bernabé pa ri tinimit Antioquía rech Siria, chub'ixik chike ri kojonelab' jas je' ri xkichomaj. Ri e taqo'n are ri Judas (ri kab'ix Barsabás che) rachi'l ri Silas, e keb' k'amal taq b'e rech ri komontyox. *23* Ri wuj ri xkik'am b'ik kub'ij:

Uj, ri uj taqo'n xuquje' ri uj k'amal taq b'e rech ri komontyox, uj iwachalal uj k'o pa ri tinimit Jerusalén. Uj kujtz'ib'an we wuj ri' chike ri e kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Antioquía, Siria, xuquje' Cilicia. Jun rutzil iwach. *24* Xqato chi e k'o nik'aj achyab' ke'l waral are kakaj kixkisub'u ruk' taq ri kik'utu'n, man xa ta k'u e qataqom b'ik. *25* Rumal ri' pa junamam xqachomaj ke'qataq b'ik e k'amal taq b'e kuk' ri e loq'alaj taq qachalal Bernabé rachi'l ri Pablo. *26* Ri e qachalal ri' kiyo'm ri kik'aslemal chupatanixik ri Ajawxel Jesucristo. *27* Xe'qataq b'ik ri Judas xuquje' ri Silas chuq'alajisaxik ri xqachomaj, rumal rech ri

k'otb'al chi' xib'an loq. ²⁸ Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' ri uj man kaqaj taj kaqaya eqa'n chi'wij xaq xwi kaqaj kib'an we xqatz'ib'aj b'ik chi'we: ²⁹ Man kitij ta jastaq ri e tzujtal chikiwach ri e b'anom taq dios, man kuya taj kitij a'waj e jitz'atalik, man kuya taj kitij kik' xuquje' chiq'ila iwib' che mak kuk' taq ixoqib' xuquje' achyab'. Tajin kib'an ri utzilal, we kib'an we xqatz'ib'aj chi'we ri'. Kiwil iwib'.

³⁰ Aninaq xeb'e ri taqo'n pa ri tinimit Antioquía, chila' xe'kimulij wi ri kojonelab', xkijach chike ri wuj ri xya b'ik chike. ³¹ Xeki'kot ri e kojonelab' are xsik'ix ri wuj ri xtaq b'ik chike. ³² Ri Judas xuquje' ri Silas e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, naj xetzijon kuk' ri kojonelab' xe'kitaqchi'j kejeqi'k pa ri kikojob'al. ³³ Xek'oji' k'u na jun janipa q'ij chila', k'a te ri' xetaq b'ik kumal ri kojonelab' ruk' tewechib'al xuquje' ja'maril pa ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén. ³⁴ /Ri Silas k'ut xraj xkanaj kan chila'./

³⁵ Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xekanaj kan pa ri tinimit Antioquía. Xkitzijoq xuquje' xkik'ut ri utzij ri Dios. E k'i winaq xuquje' je xkib'ano.

Ri Pablo kuq'at rib' che ri Bernabé, kuchaple'j ri ukab' b'inem

³⁶ Are xik'ow jun janipa q'ij, ri Pablo xub'ij che ri Bernabé: Je'qasolij ri e tinimit ri xqatzijoj wi ri utzij ri Ajawxel, rech kaqilo jas kib'anik ri e k'ak' taq kojonelab'.

³⁷ Are k'u ri Bernabé xraj xuk'am b'ik ri Juan Marcos kuk'. ³⁸ Ri Pablo man xraj ta wi, rumal chi ri Juan Marcos xutas kan rib' chike

pa ri tinimit Panflia, man xchakun ta chi kuk'.
³⁹ Man xuk'ulaj ta k'u rib' ri kichomanik rumal ri' xkijach kib'. Ri Bernabé xuk'am b'ik ri Juan Marcos, xe' pa Chipre. ⁴⁰ Ri Pablo k'ut, are xucha' b'ik ri Silas che rachi'l. Ri e kojonelab' a'j chila' xe'kijach b'ik pa uq'ab' ri Ajawxel rech kel uk'u'x chike. ⁴¹ Xik'ow pa ronojel Siria xuquje' Cilicia, xu'taqchi'j kan konojel ri kojonelab' rech kejeqi'k pa ri kikojob'al.

16

Ri Timoteo ke' kuk' ri Pablo rachi'l ri Silas

¹ Ri Pablo xe' pa ri tinimit Derbe, k'a te ri' xe' pa ri tinimit Listra, chila' k'o wi jun ala tijoxel ub'i'nam Timoteo. Ri unan ri Timoteo jun ixoq kojonel aj Israel, ri utat aj Grecia. ² Ri e kojonelab' ri ke'l pa ri tinimit Listra xuquje' Iconio keta'm chi utz ri kano'jin ri Timoteo. ³ Ri Pablo xusik'ij b'ik ri Timoteo rech ke' ruk', xa k'u nab'e xutaqchi'j rech kok b'i etal che rumal cher ku'nimaj ri winaq a'j Israel ri e k'o pa ri tinimit ri' xuquje' ri winaq keta'm chi ri utat aj Grecia. ⁴ Xeb'e k'u pa ronojel ri tinimit xkiya k'utu'n chike ri e kojonelab' ri xkinimaj ri k'utu'n ri xya chike kumal ri u'taqo'n ri Ajawxel xuquje' kumal ri e k'amal taq b'e rech ri komontyox ri e k'o pa Jerusalén. ⁵ Xaq jeri' xejeqi' pa ri kikojob'al, xuquje' xek'iyar ri kojonelab'.

Jun achi aj Macedonia kuta tob'anik

⁶ Pa taq ri q'ij ri' ri Dios xub'ij chike ri Pablo rachi'l ri Silas chi man kakitzijoj ta ri utzij ri Dios pa taq ri le'aj rech Asia. Jeri' xeb'e pa Frigia

xuquje' pa Galacia. ⁷ Are xo'pan pa ri k'ulb'at rech Misia, xkaj xeb'e pa Bitinia. Ri Uxlab'ixel rech ri Jesús junmul chik man xuya ta b'e chike xeb'e chila'. ⁸ Xi'k'ow k'u b'ik pa ri Misia xeqaj b'ik pa ri tinimit Troas ri k'o chi' ri Plo. ⁹ Che ri chaq'ab' ri', ri Dios xuk'ut cho ri Pablo chi k'o jun achi aj Macedonia ri k'o pa Grecia, tajin kusik'ij loq ri Pablo, kub'ij: Chatan loq jewa' pa Macedonia, chujulato'. ¹⁰ Xaq jeri' aninaq xqachomaj xuje' pa ri Macedonia, xqach'ob'o chi ri Dios are karaj kaqatzijoj ri utz laj tzij pa ri tinimit ri'.

Kakojon ri Lidia ri kel pa ri tinimit Filipos

¹¹ Xujaq'an k'u b'ik pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja' ri k'o pa ri tinimit Troas, xuje' pa ri ch'aga'p ulew ri sutital rumal ja' ub'i'nam Samotracia, chukab' q'ij xujq'ax pa ri tinimit Neápolis. ¹² Are xujopan pa ri tinimit Filipos, jun tinimit ri k'o pa Macedonia, kitinimit ri a'j Roma, xujkanaj kan chila' jun janipa q'ij. ¹³ Pa ri q'ij rech uxlanem xujel b'ik pa ri tinimit, xuje' chuchi' ri nima' chila' kakimulij wi kib' nik'aj winaq chub'anik ch'awem. Xujt'uyi'k, xujtzijon kuk' nik'aj ixoqib' ri kimulim kib' chila'. ¹⁴ K'o k'u jun ixoq chikixo'l ri winaq ub'i' Lidia, aj pa ri tinimit Tiatira. We ixoq ri' k'ayil manta ri paqal taq rajil.* Ri Lidia jun q'ijila'l Dios, are tajin kutatab'ej ri tzij ri kaqatzijoj, ri Ajawxel xujaq ri ranima' rech xuk'amawa'j ri tajin kub'ij ri Pablo.

* **16:14** 16:14 Ri mora't atz'yaq q'o'tal ruk' jun tinta ri sib'alaj paqal rajil. We atz'yaq ri xaq xwi ri e q'inomab' taq winaq kekojowik.

¹⁵ Xb'an k'u uqasana' xuquje' xb'an kiqasana' ri e k'o ruk' pa ri rachoch. K'a te k'u ri' xub'ij chage: We kikojo chi qas in kojonel chik che ri Ajawxel, chixanloq wuk' pa ri wachoch, xujub'ochi'j rech xujkanaj kan ruk'.

Ri Pablo rachi'l ri Silas ko'k pa che'

¹⁶ Jun q'ijal k'ut uj b'enaq chub'anik ch'awem, xqarik jun ali aj ik' k'o jun itzel uxlab'al che. Kub'ij jas keriqitaj ri winaq, kuch'ek nimalaj pwaq ruk' ri kub'ano k'a te ri' kuya chike ri rajaw. ¹⁷ We ali ri' xuterene'j b'ik ri Pablo xuquje' uj, xuraq uchi' xub'ij: We achyab' ri e patanil taq rech ri nimalaj Dios e petinaq waral chutzijoxik chi'we jas rajawaxik kib'ano rech kixkolotajik.

¹⁸ K'i q'ij jewa' xub'an ri ali, xk'istaj k'u uk'u'x ri Pablo xub'ij che ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ali: Pa ri ub'i' ri Jesucristo, chatel b'ik che we ali ri'.

Aninaqil xel b'ik ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ali.

¹⁹ Ri e rajaw ri ali are xkilo chi ri ali makuch'ek ta chi pwaq, xe'kichap ri Pablo rachi'l ri Silas, xe'kijururej, xe'kik'am b'ik chikiwach ri e q'atal taq tzij ri e k'o pa ri k'ayib'al. ²⁰ Xub'e kitzujuj, jewa' xkib'ij: Konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit yakatajinaq koyawal kumal ke we achyab' a'j Israel. ²¹ Kakik'ut naq'atajib'al ri man kuya taj kaqab'an uj ri uj romanos, man tzij taj ri kakib'ij.

²² Xkimulij k'u kib' ri winaq chikij ri Pablo rachi'l ri Silas, ri e q'atal tzij xetaqan chi resaxik

ri katz'yaq rech kech'ayik. ²³ Sib'alaj k'i mul xech'ayik, k'a te ri' xe'kikoj pa che'. Xkib'ij che ri chajinel chi utz kub'an chikichajixik rech man ka'nimaj ta b'ik. ²⁴ Ri chajinel, xu'koj b'ik pa ri k'olib'al jawje' qas kakiriq wi k'ax xujat'ij kan ri kaqan rech man kekwin taj kesalab'ik.

²⁵ Pa ri nik'aj aq'ab' ri Pablo, rachi'l ri Silas tajin kakib'an ch'awem xuquje' keb'ixon che ri Dios, ri winaq ri e kachi'l e k'o pa che tajin ke'kitatab'ej apanoq. ²⁶ Xaq k'a te' xub'an jun nimalaj kab'raqan ri xusalab'aj ri raqan ja rech ri che', aninaq xejaqataj ri uchi'. Xt'oqopin xuquje' ri ch'ich' jat'ib'al ke konojel ri winaq ri e k'o pa ri che'. ²⁷ Are xk'astaj ri chajinel rech ri che' e jaqajoj ronojel ri uchi' ja, xresaj k'u ri usak'ib'al are xraj xukamisaj rib', pu'k'u'x chi xa'nimaj b'ik konojel ri e k'o pa ri che'. ²⁸ Ri Pablo k'ut ko xuraq uchi', xub'ij che: Man kakamisaj ta awib', qonojel uj uj k'o waral.

²⁹ Ri chajinel rech ri che' xtaqan chutzijik ri q'aq', aninaq xok b'ik pa ri che' kab'irib'atik xuki' chikiwach ri Pablo rachi'l ri Silas. ³⁰ K'a te ri' xe'resaj loq pa ri che' xuta chike: Achyab', ¿jas rajawaxik kinb'ano rech kinkolotajik?

³¹ Ri Pablo rachi'l ri Silas xkib'ij che: Chatkojon che ri Ajawxel Jesucristo, rech katkolotajik xuquje' kekolotaj ri e k'o awuk' pa ri awachoch.

³² Ri Pablo rachi'l ri Silas xkitzijoj ri utzij ri Dios che ri achi, xuquje' chike konojel ri e k'o pa rachoch. ³³ Che ri aq'ab' ri' ri chajinel rech ri che' xuch'aj ri sokotajik chike ri Pablo rachi'l ri Silas. Xb'an k'u uqasana' ri achi xuquje' konojel ri e k'o pa rachoch. ³⁴ Te k'u ri' xu'k'am b'ik ri Pablo

rachi'l ri Silas cho rachoch, xu'tzuqu. Konojel k'ut xeki'kotik rumal xekojon che ri Dios.

³⁵ Are xsaqirik, ri e q'atal tzij xe'kitaq b'ik jujun e taqo'n chub'ixik che ri chajinel rech ri che' chi kutzoqopij b'ik ri Pablo rachi'l ri Silas. ³⁶ Ri chajinel rech ri che' xub'ij che ri Pablo: Ri q'atal taq tzij xkitaq loq ub'ixik chwe chi kixintzoqopij b'ik. Jix pa ja'maril.

³⁷ Ri Pablo xub'ij: Uj uj aj Roma, xujkirapuj† chikiwach konojel ri winaq, man nab'e ta na xkiq'at tzij pa qawi'. Chanim k'ut are kakaj kujel b'ik cha'wal, man kuya ta ri. Chepet na a're', jujul kitzoqopij kan ruk' kiq'ab'.

³⁸ Are xkita ri e q'atal tzij ri xb'ix chike kumal ri e taqo'n, xkixi'j kib' rumal cher xkito chi ri Pablo rachi'l ri Silas a'j Roma. ³⁹ Xepe k'u ri q'atal taq tzij, xe'kita toq'ob' chike, k'a te ri' xe'kib'ochi'j rech ke'l b'ik pa ri tinimit. ⁴⁰ Xel k'u b'ik pa ri che', xetzalij cho rachoch ri Lidia. Xe'kitaqchi'j ri kojonelab', kejeqi'k pa ri kikojob'al, k'a te ri' xe'l b'ik pa ri tinimit.

17

Ri xk'ulmataj pa ri tinimit Tesalónica

¹ Ri Pablo rachi'l ri Silas xi'k'ow pa taq ri tinimit Anfípolis xuquje' pa ri tinimit Apolonia, xo'pan k'a pa ri tinimit Tesalónica, chila' k'o wi jun Sinagoga ke ri winaq a'j Israel. ² Ri Pablo naq'atal che, xe' pa ri mulim ib' pa ri Sinagoga, chila' xk'o'ji' wi oxib' q'ij rech uxlanem, xutzijoj

† **16:37** 16:37 Ri taqanik pa Roma kub'ij chi ri winaq aj Roma, man kuya taj karapux jun we man eta'matalik jas ri umak.

ri utzij ri Dios ri tz'ib'atalik xuquje' xu'taqchi'j ri winaq chuch'ob'ik rij ri tz'ib'atal pa ri tyoxalaj wuj. ³ Xuq'alajisaj ri tzijotal loq chirij ri Mesías, chi kuriq na k'ax xuquje' kak'astaj na chikixo'l ri kaminaqib'. Xub'ij chike: Ri Jesús ri kintzijoj chi'we are Mesías.

⁴ E k'o k'u jujun chike ri winaq a'j Israel are xkita ri xb'ix chike, xekojonik, xo'k che kachi'l ri Pablo rachi'l ri Silas, xo'k xuquje' kuk' e k'i achyab' ri man a'j Israel taj xuquje' ixoqib' ri nim keqele'n. ⁵ E k'o k'u jujun chike ri winaq a'j Israel xpe etzelal pa kanima' rumal ri xk'ulmatajik, xe'kimulij ri winaq chub'anik etzelal. Xo'k pa rachoch ri Jasón xkitzukuj ri Pablo rachi'l ri Silas rech ke'kichararej loq ke'kik'am la chikiwach ri winaq. ⁶ Man xe'kiriq ta k'ut chila'. Rumal ri' are xkijururej b'ik ri Jasón xuquje' nik'aj kojonelab' chik che kik'exwach xe'kik'am b'ik chikiwach ri q'atal tzij rech ri tinimit. Xkiraq kichi' xkib'ij: Ri Pablo rachi'l ri Silas tajin kakikoj k'axk'olal chikixo'l ri winaq pa ronojel ri uwachulew e k'o k'u waral chanim tajin kakisach ri kichomab'al ri qawinaq. ⁷ Ri Jasón xu'k'amawa'j we winaq ri pa ri rachoch, we winaq ri' u'k'ulel ri César rumal cher kakina'taj jun taqanel chik ub'i' Jesús.

⁸ Ri winaq xuquje' ri e q'atal taq tzij are xkita we jastaq ri' man xkiriq taj jas xkib'ano. ⁹ Ri e q'atal taq tzij xkib'ij che ri Jasón xuquje' chike ri nik'aj kojonelab' chi rajawaxik kakitoj jun pwaq rumal ri xkib'ano, xkitoj k'ut, k'a te ri' xetzoqopix b'ik.

Ri Pablo rachi'l ri Silas ko'pan pa ri tinimit

Berea

¹⁰ Che ri chaq'ab' ri', ri kojonelab' xe'kitaq b'ik ri Pablo rachi'l ri Silas pa ri tinimit Berea, are xo'pan chila' xe'b'e pa ri Sinagoga. ¹¹ Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Berea k'o na xetow tzij chikiwach ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Tesalónica, xkita ri utz laj tzij ruk' ki'kotemal, xuquje' q'ij chi q'ij xkisolij ri utzij ri Dios ri tz'ib'atalik rech jeri' xkilo we qas tzij ri kakitzijoj ri Pablo rachi'l ri Silas o man tzij taj. ¹² E k'i k'u winaq a'j Israel xekojonik, xekojon xuquje' achyab', ixoqib', nima'q keqe'n ri man a'j Israel taj. ¹³ E k'o k'u jujun winaq a'j Israel ri ke'l pa ri tinimit Tesalónica, are xkito chi ri Pablo tajin kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Berea, xeb'e je la' xe'kimulij winaq rech kakib'an k'ax che ri Pablo. ¹⁴ Are xkita ri kojonelab' aninaq xkitaq b'ik ri Pablo pa ri tinimit ri k'o chuchi' ri Plo. Ri Silas k'ut rachi'l ri Timoteo xekanaj kan pa ri tinimit. ¹⁵ Ri Pablo xk'am b'ik xe'yo'q kan pa ri tinimit Atenas kumal nik'aj achyab' k'a te ri' xetzalij loq we achyab' ri' chikikowixik ri Silas rachi'l ri Timoteo rech ke'b'e ruk' ri Pablo chub'anik ri kipatan. Ri Pablo k'o pa ri tinimit Atenas

¹⁶ Ri Pablo are e raye'm apanoq ri Silas rachi'l ri Timoteo ko'panik, xb'isonik are xril ri kik'iyal ri e b'anom taq dios ri e k'o pa ri tinimit. ¹⁷ Xaq jeri' xe' pa ri Sinagoga xutij chuq'ab' pa tzij kuk' ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj ri kakixi'j kib' cho ri Dios, xuquje' kuk' ri winaq ri kakimulij kib' pa ri k'ayib'al. ¹⁸ Xuch'o'q' uwach ri kichomanik ri achyab' epicúreo xuquje'

estoico.* ri sib'alaj k'o keta'mab'al. Xutzijoj ri Jesús xuquje' ri uk'astajib'al wach chike, ri winaq are xkita ri xub'ij, ri Pablo xkib'ij: ¿Jas karaj kub'ij we tzijonel laj achi ruk' ri jaljoj taq uchomanik?

Nik'aj winaq xkib'ij: Are kutzijoj kib'i' e dios rech jule' taq tinimit chik. ¹⁹ Xkik'am k'u b'ik ri Pablo pa ri areópago† chikiwach ri nimaq taq k'amal b'e pa ri tinimit, xkib'ij che chatzijoj chaqe we k'ak' k'utu'n ri awuk'a'm loq. ²⁰ Jaljoj ri jastaq ri katzijoj, kaqaj k'ut kaqato jas kel kub'ij ri kab'ij.

²¹ (Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Atenas, xuquje' ri kub'e solin pa ri tinimit ri', kik'atik kakitzijoj rij k'ak' taq chomanik).

²² Xtak'i' k'u ri Pablo chikiwach ri k'amal taq kib'e ri winaq xub'ij: Achyab' a'j Atenas, kinwilo chi sib'alaj jeqel ik'u'x chupam ri kib'ano. ²³ Are tajin kinb'in pa ri tinimit, xinwil ri uk'iyal ri k'olib'al ri kixq'ijila'n wi, cho k'u ri jun tzujb'al sipanik tz'ib'atal we tzij ri': "Che ri Dios ri man eta'matal ta uwach."‡ We Dios ri', ri kiqijila'j ri man iweta'm ta uwach, are' wa' ri kintzijoj.

²⁴ Are Dios ri xb'anow ri uwachulew, xuquje' ronojel ri k'o choch, are Rajaw ri kaj ulew.

* **17:18** 17:18 Pa taq ri q'ij are k'o ri Pablo k'o keb' uwach k'utu'n pa Atenas, ri man kajunumataj taj. Jun ub'i'nam estoico, ri jun chik ub'i'nam epicúreo. † **17:19** 17:19 Areópago ub'i'nam ri k'olib'al jawje' kakimulij wi kib' ri e q'atal tzij pa Atenas. ‡ **17:23** 17:23 Ri man e kojonelab' taj che taq ri q'otaj ri' rumal cher pa kik'u'x chi man keta'm ta kiwach konojel ri e dios, kib'anom kan jun tzujb'al cho ri kidios ri man keta'm ta uwach rech jeri' man kayojtaj ta kuk'.

Are' man kak'oji' ta pa taq ri ja q'ijila'b'al yaktal kumal ri winaq. ²⁵ Man kiq'ab' ta winaq kapataninik, maj urajawaxik. Rumal cher are' yo'winaq kik'aslemal xuquje' ruxlab'al ronojel ri k'olik, xuquje' uyo'm ri kajawataj chike.

²⁶ Xa jun achi xukoj che kik'iyarisaxik ri winaq cho ri uwachulew. K'amaja' kutik ri achi are xuchomaj jas je' kub'an na jas je' kano'jin na, xuquje' ri k'olib'al ri kak'oji' wi na. ²⁷ Ri urayib'al uk'u'x ri Dios chike ri winaq pa ronojel tinimit are chi kakiterene'j ri ub'e ri Dios, kakitzukuj ri Dios, pune man naj taj k'o wi ri Dios, chage.

²⁸ "Rumal re ri Dios uj k'aslik, uj k'olik, kujsalab'ik." Jetaq ta ne ri xkib'ij ri xetz'ib'an ri q'ajajem tzij iwuk': "Uj uj rija'l ri Dios." ²⁹ Saq ri xkib'ij, rumal la' man kuya taj kaqachomaj chi ri Dios, xa jun tz'aq ri b'anom kumal che q'ana o saq pwaq kumal ri ajchakib', man che ta ab'aj b'antal wi. ³⁰ Ojer kanoq ri Dios xu'kuy ri winaq are xkiba'n we jastaq ri', rumal cher man k'o ta keta'mab'al, kamik k'ut kataqanik chi konojel ri winaq rech ri uwachulew, kakik'ex kik'u'x, kakiq'il kib' che ri kimak rech ketzaliy ruk' Are'.

³¹ Rumal chi ri Dios ucha'om jun achi ri jun q'ijal kuq'at na tzij pa kiwi' konojel ri winaq cho ri uwachulew, ri achi ri' xuk'ut chikiwach konojel ri winaq are xuk'astajisaj chikixo'l ri kaminaqib'.

³² E k'o jujun winaq xetze'nik are xkito chi ri Pablo kutzijoj chi kek'astaj ri kaminaqib', e k'o xuquje' nik'aj xkib'ij: Jun q'ijal chik katzijoj chage we ri.

³³ Xtani' k'u ri Pablo che tzijonem kuk' ri

winaq. ³⁴ E k'o k'u jujun winaq xo'k che rachi'l, xekojonik, xkojon xuquje' jun achi ub'i' Dionisio, jun k'amal b'e ke ri winaq, jun ixoq ub'i' Damaris, xuquje' nik'aj winaq chik.

18

Ri Pablo ke' pa ri tinimit Corinto

¹ Xel b'ik ri Pablo pa ri tinimit Atenas, xe' pa ri tinimit Corinto.* ² Chila' xuriq wi jun achi aj Israel ub'i' Aquila, we achi ri' xalax pa ri tinimit Ponto, rachi'l ri rixoqil ub'i' Priscila, we juk'ulaj winaq ri' xu'l pa ri tinimit Corinto kipetik pa Italia rumal pa taq ri q'ij ri', ri taqanel Claudio César xtaqan chikesaxik loq konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o pa Roma. ³ Ri Pablo xkanaj kan kuk' ri Aquila xuquje' ri Priscila jeri' rumal junam uwach ri kichak, e b'anal taq carpas. ⁴ Ronojel q'ij rech uxlanem ri Pablo xe' pa ri Sinagoga chutzijoxik ri utzij ri Dios chike ri winaq a'j Israel xuquje' chike ri griegos.

⁵ Are xo'pan ri Silas rachi'l ri Timoteo pa ri tinimit Corinto kipetik pa ri tinimit Macedonia, ri Pablo are tajin karilij utzijoxik ri utzij ri Dios chike ri winaq, xuq'alajisaj chike chi ri Jesús are Mesías. ⁶ Are k'u ri winaq a'j Israel man utz taj xkito, xkik'ulula'j. Ri Pablo k'ut xutota ri ulew ri k'o che ri ratz'yaq xub'ij: Man numak ta chi in chi'we we man kixkojonik, ke'ntzijoj chi na k'u

* **18:1** 18:1 Ri tinimit Corinto jun tinimit sib'alaj nim ub'anik rumal chila' e k'o wi e k'i a'jk'ayib'. Sib'alaj eta'matal xuquje' uwach rumal cher sib'alaj e k'i a'jmakib' e k'o chupam.

wa' ri utzij ri Dios chike ri winaq ri man a'j Israel taj.

⁷ Are xel b'ik chila' xe' cho rachoch jun achi ub'i' Ticio Justo, kel chuxukut ri Sinagoga, ri Ticio jun achi man aj Israel taj ri kuq'ijila'j ri Dios.

⁸ Ri Crispo, k'amal b'e pa ri Sinagoga xuquje' ri e k'o ruk' pa rachoch, xekojon che ri Ajawxel. E k'i xuquje' winaq a'j Corinto xekojonik are xkita ri utzij ri Dios, xuquje' xb'an kiqasana'.

⁹ Jun chaq'ab'il ri Dios xuch'ab'ej ri Pablo pa ri uwaram xub'ij che: Makaxi'j ta awib' chutzijoxik ri utzij ri Ajawxel jetaq ri ab'anom loq. ¹⁰ Maj jachin kab'anow k'ax chawe rumal in k'o awuk', e k'i winaq ri e k'o waral kekojon na chwe.

¹¹ Ri Pablo xkanaj kan jun junab' ruk' nik'aj pa ri tinimit ri' xuk'ut ri utzij ri Dios chikiwach ri winaq.

¹² E k'o k'u nik'aj winaq a'j Israel xewa'jil chrij ri Pablo xkik'am b'ik cho ri q'atal tzij Galión, taqanel pa Acaya che taq ri q'ij ri'. ¹³ Xkitzujuj ri Pablo chi tajin ku'taqchi'j ri winaq chuq'ijila'xik ri Dios pa jun b'eal ri man kub'ij ta ri taqanik.

¹⁴ Ri Pablo k'ut xuchaple'j uto'ik rib', ri Galión xub'ij chike ri winaq tzujunelab': Chitampe na achyab' winaq a'j Israel, we ta qas nima't ri kub'an we achi ri', kumajo king'at tzij pu'wi'.

¹⁵ Xa k'u we xaq tzij, b'i'aj, rech ri itaqanik ix winaq a'j Israel, ri kutzijoj, chiwila ix jas kib'an che. Man kawaj ta in king'at tzij pu'wi' we jastaq ri'.

¹⁶ Xe'resaj k'u loq pa ri q'atb'al tzij. ¹⁷ Ri winaq k'ut xkichap ri Sóstenes, k'amal b'e pa

ri Sinagoga, xkich'ey chila' pa ri q'atb'al tzij, ri Galión maj jas xub'ij chike.

¹⁸ Ri Pablo k'ut xkanaj kan k'i q'ij pa ri tinimit Corinto, k'a te ri' xu'ya kan ri kojonelab' ri e k'o chila', xe' pa ri tinimit Cencrea, man naj ta k'o wi che ri tinimit Corinto. Chila' xusak'ij wi ronojel ri uwi' jetaq ri naq'atajib'al ke ri winaq a'j Israel retal chi kub'an na jun jastaq ri utzujum ub'anik†, k'a te ri' xu'kam b'ik ri Priscila rachi'l ri Aquila xeb'e pa ri tinimit Siria. ¹⁹ Xi'k'ow k'u na b'ik chuchi' ri ja' pa ri tinimit Éfeso, xu'ya kan nik'aj winaq chila', xuquje' xe' na pa ri Sinagoga xtzijon kuk' ri winaq a'j Israel. ²⁰ Ri winaq a'j Israel xkib'ochi'j ri Pablo kakanaj kan kuk' keb' oxib' q'ij chi na. Man xraj ta k'ut. ²¹ Are k'u jub'iq' karaj ke'ek, xub'ij kan chike: We karaj ri Dios, kintzalij la wa'.

Xel k'u b'ik pa ri tinimit Éfeso. ²² Xik'ow xuquje' b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Cesarea, k'a te ri' xpaqi'k xu'solij kan ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén. K'a te ri' xtzalij pa ri tinimit Antioquía. ²³ Are xto'taj b'ik pa ri Antioquía, xik'ow b'ik pa Galacia, xuquje' pa Frigia, xu'solij xuquje' xu'taqchi'j kan ri kojonelab' rech kejeqi'k pa ri kikojob'al. Ri Apolos kutzijoj ri utzij ri Dios pa Éfeso

²⁴ Pa taq ri q'ij ri' xopan jun achi aj Israel pa ri tinimit Éfeso ub'i' Apolos, we achi ri' upetik pa ri tinimit Alejandría rech Egipto. Sib'alaj kana'wik kach'awik, xuquje' reta'm ri utzij ri

† **18:18** 18:18 Ri xub'an ri Pablo, kariqitaj pa Números 6.

Dios. ²⁵ K'uttal choch ri k'utu'n rech ri Ajawxel. Xuya mayijab'al k'utu'n rech ri Jesús chike ri winaq, xaq xwi k'u reta'm ri qasana' ri xub'an ri Juan. ²⁶ Ri Priscila rachi'l ri Aquila are xkito tajin kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri Sinagoga ruk' chuq'ab', xkisik'ij utukel xkib'ij che ri ub'el usuk' ri utzij ri Dios. ²⁷ K'a te ri' ri Apolos xuchomaj ke' pa Acaya, ri alaxik kojonelab' xkitaqchi'j rech ke'ek. Xkitaq b'ik jun wuj chike ri kojonelab' ri ke'l pa Acaya, xkitz'ib'aj chike chi we xopan ri Apolos utz kib'ana chuk'amawa'xik. Ri Apolos are xopanik, sib'alaj k'o xutayij chike ri kojonelab' ri e kojoninaq rumal ri utoq'ob' ri Dios. ²⁸ Xretzelaj uwach ri kichomab'al ri winaq a'j Israel, chikiwach konojel ri winaq. Xukoj ri wuj tz'ib'atalik chuq'alajisaxik chikiwach chi ri Jesús are Mesías.

19

Ri Pablo kopan pa ri tinimit Éfeso

¹ Ri Apolos k'o pa ri tinimit Corinto, are k'u ri Pablo xik'ow pa taq tinimit ri naqaj e k'o wi, k'a te ri' xopan pa ri tinimit Éfeso, chila' xu'riq wi e k'i kojonelab'. ² Xuta chike: ¿La xik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel are xixkojonik?

Man xqak'amawa'j taj, xecha'. Man e qeta'm taj we k'o Tyoxalaj Uxlab'ixel.

³ ¿Jachin chike qasana' xik'amawa'j ix?

Are ri qasana' rech ri Juan, xecha che.

⁴ Ri Pablo xub'ij chike: Ri qasana' ri xub'an ri Juan, xub'ano rech kakik'ex kik'u'x ri winaq

che kimak xub'ij k'u chike ri winaq chi rajawaxik kekojon che ri kape na, ri Jesús.

⁵ Are xeto'taj chutatab'exik ri xb'ix chike, xb'an kiqasana' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús. ⁶ Are xuya ri uq'ab' ri Pablo pa kiwi', xqaj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi', xech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' xkiq'alajisaj ri utzij ri Dios. ⁷ E kab'lajuj achyab' chkonojel.

⁸ Ri Pablo oxib' ik' xtzijonik xuquje' xmenk'etinik chirij ri ajawarem rech ri Dios pa ri Sinagoga. ⁹ E k'o jujun man xkaj taj xekojon che ri utzij ri Jesús, xkichaple'j ub'ixik itzel taq jastaq chike ri kojonelab' chikiwach konojel ri winaq. Rumal ri', ri Pablo xel b'ik pa ri Sinagoga, xu'k'am b'ik ri kojonelab', amaq'el, xtzijon kuk' pa ri ja tijob'al re ri achi ub'i'nam Tirano. Xuchoq' uwach ri xb'ix che. ¹⁰ Keb' junab' jewa' xk'ulmatajik xaq jeri' ri winaq a'j Israel xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj ri e k'o pa taq ri tinimit rech Asia, xkitatab'ej ri utzij ri Ajawxel. ¹¹ Ri Dios k'ut xuya kwinem che ri Pablo kub'an nimaq taq k'utb'al xuquje' kunanik. ¹² Ri yawab'ib' kekunatajik are kaya ri kisu't xuquje' ch'uqb'al taq kich'ek chirij ri Pablo xuquje' ri itzel taq uxlab'al ke'l b'ik chike.

¹³ K'o k'u jun wok winaq a'j Israel ri kewa'kat pa taq ki' tinimit, ke'kesaj itzel taq uxlab'al, kakikoj ri ub'i' ri Ajawxel Jesús, kakib'ij: Pa ri ub'i' ri Jesús ri kutzijoj ri Pablo, katqesaj b'ik itzel uxlab'al.

¹⁴ Ri keb'anow we ri' are ri e wuqub' ralk'wa'l ri Esceva, jun pare k'amal b'e. ¹⁵ Junmul k'ut are xkaj jewa' xkib'ano, ri itzel uxlab'al xub'ij chike:

Weta'm uwach ri Jesús, xuquje' weta'm jachin ri' ri Pablo, ¿ix jachin k'u ri ix?

¹⁶ Ri achi k'ut ri k'o itzel uxlab'al che, xuk'yaq rib' chikij ruk' ch'u'jilal, xkixi'xitej k'u kib', xkiriq k'ax xuquje' kech'anch'atik xeb'e cho kachoch. ¹⁷ We k'ulmatajik ri' xeta'mataj kumal konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Éfeso, winaq a'j Israel, xuquje' winaq ri man a'j Israel taj, konojel xkixi'j kib', rumal ri' xkinimarisaj uq'ij ri Ajawxel Jesús.

¹⁸ E k'i chike ri winaq ri xekojonik, xkitzujuj kib' che ri man utz taj ri kib'anom kan nab'e. ¹⁹ E k'i xuquje' chike ri kakib'an kan itzinik nab'e xkik'am loq ri kiwuj ri rech itzib'al, xkiporoj chkiwach konojel ri winaq. Ri rajil ri wuj ri xkiporoj, are kawinaq lajuj mil q'ana pwaq*. ²⁰ E k'i winaq xekojonik rumal ronojel ri xk'ulmatajik.

²¹ Ri Pablo xuchomaj kisolixik ri tinimit rech Macedonia, rech Acaya, are maja' ke' pa ri tinimit Jerusalén. Xuchomaj chi we xto'taj pa Jerusalén, rajawaxik ke' pa ri tinimit Roma.

²² Xu'taq k'u b'ik ri Timoteo rachi'l ri Erasto, keb' chike ri ketob'an ruk', xeb'e pa Macedonia. Are k'u ri are' xkanaj kan jun janipa q'ij pa Asia.

Ri winaq kewa'jil chirij ri Pablo pa ri tinimit Éfeso

²³ Pa taq ri q'ij ri' xchaple'taj jun ch'o'j chkixo'l ri winaq pa ri tinimit Éfeso rumal ri utz laj

* **19:19** 19:19 Chi ri' kub'ij "50,000 saqa pwaq." Man k'o ta jun eta'maninaq janipa unimal wa' we pwaq ri'. Xwi qeta'm chi jun nimalaj pwaq.

tzij rech ri k'ak' taq tzij. ²⁴ K'o k'u jun achi ub'i' Demetrio. Jun ch'ayal ch'ich' ri kub'an alaj taq ja che saq pwaq karesaj uwach ri rachoch ri Diana ri kidios ri winaq a'j Éfeso, nima pwaq kakich'ek ri achyab' ri kechakun ruk'. ²⁵ Ri Demetrio xu'mulij ajchakib', xuquje' nik'aj achyab' ri junam kichak ruk', xub'ij chike: Iweta'm chi nim tajin kiqach'ek chrij we chak ri'. ²⁶ Kiwil b'a ri achi Pablo, kub'ij chi we tz'aq ri' e winaq e b'anowinaq man e dios taj. Man xwi ta k'u ukojom kik'u'x ri winaq pa Éfeso, xane ukojom kik'u'x konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Asia. ²⁷ We man nim chik kilik ri templo rech ri Diana, kasach uwach wa' we qak'ay, sib'alaj k'ax ri'. Man kaya ta chi k'u uq'ij we nimalaj dios ri kaq'ijilax kumal konojel ri winaq a'j Asia, xuquje' kumal konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew.

²⁸ Ri winaq are xkita ri xb'ix chike, sib'alaj xpe koyawal, xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri Diana ri kidios ri a'j Éfeso!

²⁹ Konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit xkik'yaq kib' chikij ri Gayo, xuquje' ri Aristarco are wa' ri achyab' a'j Macedonia e rachi'l ri Pablo. Ri winaq xe'kicharchatej b'ik xe'kik'am b'ik pa ri k'olib'al ri kakimulij wi kib' ri winaq. ³⁰ Ri Pablo are xraj xok b'ik chikixo'l ri winaq, ri kojonelab' man xkiya ta b'e che. ³¹ E k'o xuquje' jujun q'atal tzij rech ri tinimit Asia, kech ch'ab'e'n ri Pablo, xkitaq ub'ixik che chi man kok ta chkixo'l ri winaq. ³² Ri winaq ri kimulim kib' xkiraq kichi', xkib'ij jaljoj taq

jastaq. E k'i chike man keta'm taj jas che kimulim kib'. ³³ K'o k'u jun achi aj Israel chila' ub'i' Alejandro, xkich'ikmayij b'ik rech kub'ij jas tajin kak'ulmatajik. Ri Alejandro xuyak ri uq'ab' rech man kech'aw ta na ri winaq. ³⁴ Ri winaq are xkich'ob'o chi ri Alejandro aj Israel, konojel xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri Diana, ri kidios ri a'j Éfeso!

³⁵ Xpe k'u jun q'atal tzij rech ri tinimit xkwinik xu'tanab'a ri winaq, xub'ij chike: Achyab' a'j Éfeso, konojel ri winaq keta'm chi we tinimit Éfeso are e chajil re ri utemplo ri qadios Diana,† ri utz'aqil xa xqaj loq chikaj. ³⁶ Qeta'm k'ut chi man k'o ta jun ri mat reta'm. Xaq jeri' makiyak ta ch'o'j, qas chichomaj na ri kib'ano. ³⁷ We achyab' we i'k'amom loq man k'o ta jun awas kib'anom, maj jastaq keleq'am pa ri templo, man e yoq'o'winaq ta che ri qaDiana, ri qadios. ³⁸ Ri Demetrio xuquje' ri rajchakib' we k'o kich'o'j ruk' jachinaq, are kipatan ri q'atal taq tzij xuquje' ri q'atb'al taq tzij ri e k'olik. Chila' je'kib'ij wi jachike ri k'o pa kanima'. ³⁹ We k'o chi ne jun jastaq ri kiwaj, kuya'o kib'ij chaqe rech kaqamulij qib' chuchomaxik. ⁴⁰ Xib'ib'al ri' we kab'ix chaqe chi xa man kujniman ta chike ri ketaqan pa qawi', xa rumal ri xb'antaj waral kamik. Jas k'u kaqab'ij ri' we xta chaqe ri xk'ulmataj kamik qeta'm uj chi man k'o ta rumal.

† **19:35** 19:35 Diana ub'i' ri kidios ixoq ri winaq a'j Éfeso. Ri winaq kakib'ij chi xa xqaj loq chikaj, man xa ta xloq'ik xuquje' man xa ta xb'anik. Rumal ri', ri winaq kakib'ij sib'alaj nim ri qadios.

⁴¹ Are xto'taj ri q'atal tzij chub'ixik we tzij ri' xu'taq b'ik ri winaq cho taq kachoch.

20

Ri Pablo ke' pa ri Macedonia xuquje' pa ri tinimit Grecia

¹ Are xtani' ri tzukun ch'o'j, ri Pablo xu'sik'ij ri kojonelab' rech jeri' ku'pixib'aj, xuquje' kukub'isaj kik'u'x. K'a te ri' xu'ch'ab'ej kanoq, xe' pa Macedonia. ² Xu'pixab'aj k'u ri a'laxik ri e k'o pa taq ri tinimit ri xik'ow wi. Xu'taqchi'j ri kojonelab' kejeqi'k pa ri kikojob'al. K'isb'al re xopan pa ri tinimit Grecia. ³ Oxib' ik' xk'oji' chila'. Are jub'iq' karaj ke' pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja' rech ke' pa ri tinimit Siria, xuto chi ri winaq a'j Israel tajin kakichomaj ub'anik k'ax che, rumal ri' xtzalij kan pa ri tinimit Macedonia. ⁴ Xachi'lax k'u b'ik kumal ri Sópater aj Berea, ri Aristarco, ri Segundo aj Tesalónica, ri Gayo aj Derbe, ri Timoteo, xuquje' ri Tíquico, xuquje' ri Trófimo e kojonelab' a'j Asia. ⁵ We achyab' ri' xenab'ej b'ik, xujkaye'j apanoq pa ri tinimit Troas. ⁶ Are xik'ow ri nimaq'ij Pascua xujel b'ik pa ri tinimit Filipos xuje' pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja', are ik'owinaq chi job' q'ij, xub'e'qariqa' pa ri tinimit Troas. Wuqub' q'ij k'ut xujkanaj kan chila'.

Ri Pablo k'o pa ri tinimit Troas

⁷ Pa ri nab'e q'ij rech ri wuqub' q'ij xqa-mulij qib' rech junam kujwa'ik, na'tab'al rech ri ukamikal ri Ajawxel Jesús. Ri Pablo k'ut xutzijoj ri utzij ri Dios chike ri kojonelab', naj xtzijonik

k'a xu'riqa na ri nik'aj aq'ab' rumal cher chukab' q'ij kel b'ik chila'. ⁸ Chila' uj k'o wi pa ri ja ri k'o chi kawiq. K'i q'aq' tunal e tzijitzoj. ⁹ K'o k'u jun ala ub'i' Eutico, t'uyul pa ri wenta'n pa ri urox wiq ja. Ri ala sib'alaj k'ax uwaram, rumal ri' xtzaq loq pa ri ulew, xkamik. ¹⁰ Xqaj k'u loq ri Pablo, xumatzej ri ala, xuch'elej, k'a te ri' xub'ij chike ri winaq: Mixi'j iwib', we ala ri' k'aslik.

¹¹ Ri Pablo xpaqi' chi junmul pa ri ja, xwa' kuk' ri kojonelab', k'a te ri' xtzijon chi na kuk' junmul k'a xsaqir na, k'a te ri' xe'ek. ¹² Xkik'am k'u b'i ri ala cho rachoch k'aslik. Konojel k'ut sib'alaj xeki'kotik.

Ri Pablo ku'riq ri e k'amal taq b'e rech ri komontyox rech ri tinimit Éfeso

¹³ Ri Pablo cho ulew xe' pa ri tinimit Asón, uj xuje' pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xqachomaj chi kaqak'am b'i ri Pablo pa ri' ri tinimit ri'. ¹⁴ Are xqariq ri Pablo, xok b'ik quk' pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja'. Junam xuje' pa ri tinimit Mitilene. ¹⁵ Chukab' q'ij qelik b'ik chila' xuje' je la' pa Quío. Che ri jun q'ij chik xuje' chuchi' ri ja' ub'i' Samos; xujik'ow b'i pa Trogilio, k'a te ri' chukab' q'ij xujopan pa Mileto. ¹⁶ Ri Pablo k'ut xuchomaj chi man kik'ow ta b'ik pa ri tinimit Éfeso rech man kab'eyetaj taj pa Asia. Jeri' rumal cher karaj karik'owisaj ri Pentecostés pa ri tinimit Jerusalén.

¹⁷ Are uj k'o chi pa ri tinimit Mileto, ri Pablo xtaqan che kisik'ixik ri k'amal taq b'e rech ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Éfeso rech katzijon kuk'. ¹⁸ Are xo'pan ri k'amal taq

b'e xub'ij chike: Iweta'm jas je' in no'jininaq che ri q'ij are xinul waral pa Asia k'a kamik. ¹⁹ Ronojel q'ij are xink'oji' iwuk' xinpatanij ri Ajawxel Jesús, man xinnimarisaj ta wib'. Ruk' oq'ej xinb'an ri nuchak iwuk', xuquje' xinriq k'i uwach k'axk'olal rumal ronojel ri xkib'an ri winaq a'j Israel chwe. ²⁰ Pune jeri', xintzijoq ri utzij ri Dios chi'we pa taq iwachoch xuquje' pa taq ri nimaq taq k'olib'al xinya ronojel uwach k'utu'n ri kajawataj chi'we. ²¹ Xinb'ij chike konojel ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj rajawaxik chi rajawaxik kakik'ex kik'u'x, kakik'ex kichomanik cho ri Dios, xuquje' kakiya kan ri kimak, rech kekojon che ri Ajawxel Jesucristo. ²² Kamik k'ut kine' pa ri tinimit Jerusalén. Rajawaxik kinniman che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ri in taqowinaq loq. Man weta'm ta k'ut jas ri kab'an na chwe chila'. ²³ Xwi weta'm ri ub'im ri Uxlab'ixel chwe pa ronojel ri tinimit chi kinokisax na pa che' xuquje' kinriq na k'ax are kintzalij pa Jerusalén. ²⁴ Man kinok ta k'u il cho we k'axk'olal ri', xuquje' man are ta qas nim kinwil wi. Are kawaj kink'is ri nuchak ri nutaqem rech kinopan pa ri k'isb'al rech ri nuk'aslemal ruk' ki'kotem xuquje' kinto'taj chutzijoxik ri utzij ri Dios, chike ri winaq, are wa' chilib'etal chwe rumal ri Ajawxel Jesús. Kinb'ij chike ri winaq chi ri Dios sib'alaj kutoq'ob'isaj kiwach konojel.

²⁵ Kamik k'ut qas weta'm chi man k'o ta jun chi'wech, ri nutzijom ri utzij ri Dios che ri karil chi na nuwach junmul chik. ²⁶ Rumal

ri' kamik kinb'ij chi'we chi man k'o ta numak chi'we we kiriq jun alik kamikal. ²⁷ Rumal cher xinya ub'ixik chi'we ronojel ri uchomam ri Dios pa qawi'. Man k'o ta jun k'utu'n ri mat xinya chi'we. ²⁸ Chichajij b'a iwib', xuquje' chi'chajij ri qachalal kojonelab'. Rumal chi ri Uxlab'ixel xub'an k'amal taq b'e chi'we chi'chajij b'a konojel ri qachalal ri e kojoninaq che ri Ajawxel Jesús, ri xkam cho ri ripb'al, xuya ri ukik'el rech jeri' ri winaq kakiriq ri utob'anik ri Dios. ²⁹ Weta'm chi we xinél b'ik iwuk', kepe na achyab' ri kakib'an na k'ax chike ri kojonelab', je kakib'an na itzel taq kayo't ri ke'kitij chij. ³⁰ Kek'o'ji' k'u na jujun achyab' e b'anal taq tzij chi'xo'l, ke'kitijoj na ri winaq che b'anoj tzij, ke'kimenk'etij k'u na e k'i kojonelab' kuk'. ³¹ Rumal b'a ri', chixk'asloq, na'taj chi'we chi oxib' junab', chi paq'ij chi chaq'ab', man xintani' ta che ipixab'axik ruk' oq'ej.

³² Kamik k'ut, qachalal, kixinjach kan pu'q'ab' ri Dios rech man kasachan ta ri utzij ri Dios ri kuk'ut chiqawach chi sib'alaj nim ri utoq'ob' pa qawi'. We tzij ri' kakwinik kuya ichuq'ab', xuquje' kuya ri iwechab'al junam kuk' konojel ri e rech ri Dios. ³³ Man are ta ri irajil man are ta ri' iwatz'yaq xinrayij. ³⁴ Qas iweta'm chi xinchakun chuch'ekik ronojel ri xajawataj chwe, xuquje' ri xajawataj chike ri e k'o wuk'. ³⁵ Nuk'utum chi'wach chi rajawaxik kujchakunik chuch'ekik ri kajawataj chaqe, rech jeri' kujkwinik ke'qato' ri k'o kirajawaxik. Xinna'taj chi'we chi ri utzij ri Ajawxel Jesús ri kub'ij: "Are utz re ri winaq ri

kasipanik cho ri winaq ri kak'amawa'nik.”

³⁶ Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Pablo, xuki'k, xub'an ch'awem kuk' konojel ri kojonelab'. ³⁷ K'a te ri' sib'alaj xo'q'ik. Ri a'laxik xkimatzej ri Pablo xuquje' xkitz'umaj. ³⁸ Ri a'laxik xkachi'laj b'ik ri Pablo ruk' loq'anik xekijacha kanoq pa jun jukub' b'inib'al. Are xo'pan chuchi' ri ja' xo'q'ik, xkimatzej ri Pablo. Sib'alaj xeb'isonik rumal xub'ij chike chi man kakil ta chi wi uwach junmul chik.

21

Ri Pablo ke' pa ri tinimit Jerusalén

¹ Are xqajach qib' kuk' ri alaxik, xujok pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', suk'um xuje' pa le'aj sutital che ja' ub'i'nam Cos. Chukab' q'ij xujq'ax chik pa ri tinimit Rodas, k'a te ri' xuje' pa ri tinimit Pátara. ² Xqariq k'u jun jukub' b'inib'al ri k'o pa Pátara ri ke' pa Fenicia, xuje' chupam. ³ Are xujq'ax pa ri plo, xqil apanoq pa ri qamox ri ch'aga'p ulew sutital che ja' ub'i' Chipre, xqataqej ri qab'e, xujopan je la' pa Tiro ri k'o pa Siria xujik'ow na chila' rumal chi ri jukub' b'inib'al xuya na nik'aj jastaq chila'. ⁴ Xe'qariq k'u jujun kojonelab' chila', xujkanaj kan wuqub' q'ij kuk'. E k'o k'u e kojonelab' ri xkiq'alajisaj jastaq ri xub'ij ri Uxlab'ixel chike, rumal ri' xkib'ij che ri Pablo chi man ke' ta pa ri tinimit Jerusalén. ⁵ Are xtz'aqat wuqub' q'ij uj k'o kuk' ri kojonelab', xujel b'ik pa ri tinimit Tiro. Konojel ri kojonelab', ri achyab', ri e kixoqil, xuquje' ri e kalk'wa'l xuje'kijacha kanoq. Are xujopan

chuchi' ri plo xujxuki'k, xqb'an ch'awem cho ri Dios. ⁶ K'a te ri' xe'qamatzej kanoq k'a te ri' xujtzalij pa ri jukub' b'inib'al, ri a'laxik k'ut xetzalij kan cho kachoch.

⁷ Ri uj xqataqej ri qab'e pa ri plo, qelik loq pa ri tinimit Tiro xujopan pa ri tinimit Tolemaida. Xqaya rutzil kiwach ri qachalal ri e k'o chila' xuquje' xujkanaj kan jun q'ij kuk'. ⁸ Chukab' q'ij ri Pablo xuquje' ri uj xujel b'ik pa Tolemaida, xuje' pa ri tinimit Cesarea, are uj k'o chi chila' xuje' cho rachoch ri Felipe, tzijol rech ri Utz laj uTzij ri Dios, jun chike ri wuqub' patanijelab' ri xecha' pa Jerusalén.* ⁹ Ri Felipe e k'o kajib' umi'al ri man e k'ulan taj. We alitomab' ri' e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios. ¹⁰ Keb' oxib' q'ij chik uj k'o chila', are xopan jun q'alajisal rech ri utzij ri Dios, ub'i' Agabo upetik pa ri tinimit Judea. ¹¹ Xujuch'ab'ej, k'a te ri' xuk'am ri ximb'al upam ri Pablo, xuxim ri raqan xuquje' ri uq'ab' ruk', xub'ij: Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kub'ij are kopan ri ajchoq'e we pas ri' pa ri tinimit Jerusalén, jewa' kakib'an na ri winaq a'j Israel chuyutik. Kakijach na pa kiq'ab' ri winaq ri man a'j Israel taj.

¹² Are xqata we tzij ri', uj e qachi'l ri winaq a'j Cesarea xqab'ochi'j ri Pablo rech man ke' ta pa Jerusalén. ¹³ Ri Pablo k'ut xub'ij: ¿Jas che kixox'ik, xaq kiyak nub'is? Ri in nujachom wib', man xwi taj pa yutik, xane nujachom wib' pa kamikal rumal rech ri ub'i' ri Ajawxel je la' pa ri tinimit Jerusalén.

* **21:8** 21:8 Ri "wuqub' patanijelab'": Chawila we ri' pa Hechos 6:1-6.

14 Man xujkwin ta k'ut xqaq'atej, xaq xqaya chi jeri', Xwi xqab'ij che: ¡Chub'ana ri urayib'al uk'u'x ri Ajawxel awuk'!

15 Are ik'owinaq chi keb' oxib' q'ij, xqa-suk'umaj ri qajastaq xuje' pa ri tinimit Jerusalén.

16 Xujkachi'laj b'ik jujun kojonelab' a'j Cesarea. Jun chike ub'i' Mnasón kel pa Chipre. Ojer laj kojonel, qachomam k'ut chi kujkanaj kan ruk' cho ri rachoch.

Ri Pablo kopan cho rachoch ri Jacobo

17 Are xujopan pa ri tinimit Jerusalén, xujkik'ulaj ri qachalal, sib'alaj xeki'kot quk'.

18 Chukab' q'ij xe' ri Pablo quk', xuje' k'u chuch'ab'exik ri Jacobo. Kimulim k'u kib' konojel ri k'amal taq kib'e ri kojonelab' rech Jerusalén chila'.

19 Ri Pablo xuya rutzil kiwach konojel, k'a te ri' xutzijoj ronojel ri ub'anom ri Dios chkixo'l ri winaq ri man a'j Israel taj.

20 Are xkita ri xub'ij, xkiya uq'ij ri Dios. Xkib'ij che ri Pablo: Je', qachalal. Pune ta ne jeri', e k'i mil winaq a'j Israel e kojoninaq. Kakib'ij chi rajawaxik wi kaqataqej u ub'anik ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés.

21 B'i'tal k'u chike we winaq ri' chi ri at tajin ka'tijoj konojel ri winaq a'j Israel chi man rajawaxik ta chik ke'niman che ri xtaqan wi ri qamam Moisés. Xuquje' kakib'ij chi kab'ij chi man rajawaxik taj kokisax ketal xuquje' man rajawaxik taj kaka'n ri naq'atajib'al ke ri winaq a'j Israel.

22 ¿Jas k'u kaqab'ano? Kakimulij na kib' ri' ri winaq are kakito chi at ulinaq waral.

23 Are utz na we kab'an ri kaqab'ij: e k'o kajib' achyab' quk' ri kaka'n na jas ri xkitzuj

u ub'anik cho ri Dios. † ²⁴ Cha'k'ama b'ik we achyab' ri' awuk' pa ri Templo, are kakesaj ri awas chikij, chab'ana awe kuk'. Chaya ri pwaq ri rajawaxik chike rech kekwinik kakisokaj ri kiwi' rech konojel kakilo chi man qas tzij ta ri' ri kab'ix chawe, xane at kanimaj ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. ²⁵ Are k'u ri winaq ri e kojoninaq ri man a'j Israel taj, qatz'ib'am b'ik wuj chike, qab'im chike chi rajawaxik man kakitij ta ri ti'j ri yo'm chkiwach taq tyox ri xa e b'anom kumal winaq, man kakitij ta kik', man kakitij ta ki ti'jol awaj e jitz'atalik, xuquje' man kaka'n ta mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib'.

Kewa'jil ri winaq chrij ri Pablo

²⁶ Xpe k'u ri Pablo, xu'k'am b'ik kajib' achyab' ruk'. Chukab' q'ij xresaj ri awas chirij junam kuk', k'a te ri' xok pa ri Templo chub'ixik chike janipa q'ij karaj na chi resaxik ri awas chikij, are kakitzuj a'waj chi kijujunal cho ri Dios.

²⁷ Jub'iq' k'u karaj katz'aqat ri wuqub' q'ij, e k'o jujun winaq a'j Israel e petinaq pa ri tinimit Asia ri xkil ri Pablo k'o pa ri Templo. Xe'kimulij ri winaq, xkikoj kik'u'x, ²⁸ xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Achyab' a'j Israel! ¡Chujito! We achi ri' kawa'kat pa ronojel taq ri tinimit. Kuya k'utu'n chike ri winaq pu'wi ri man utz taj kakib'an ri qawinaqil, chrij ri utaqanik ri Moisés, xuquje' chrij we log'alaj ja ri'. U'k'amom k'u b'ik jujun winaq a'j Grecia ri man e qawinaqil taj pa ri

† **21:23** 21:23 Ri kub'ij pa we wuj ri' tz'ib'atal pa ri wuj re Números 6. Chila' kub'ij wi jas ub'anik ri kitaqanik ri winaq ri kakib'ij pa ch'ekom tzij chi kakib'an jun jastaq.

Templo, ub'anom ri awas ub'anik pa we loq'alaj k'olib'al ri'.

²⁹ Je xkib'ij wa' rumal cher kilom chi ri Pablo k'o pa ri tinimit Jerusalén, rachi'l ri Trófimo aj Éfeso, man aj Israel taj. Pa kik'u'x k'ut chi xuk'am b'ik pa ri Templo.

³⁰ Konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén xe'l ch'u'j. Aninaq xkimulij kib', xkichap ri Pablo, xkichararej loq chupam ri Templo, xkitz'apij k'u kan ri uchi' ri tinimit. ³¹ Tajin kakitzukuj jas kakib'an chukamisaxik are xuta ri achi, ri kinimal ri ajch'o'jab' chajil tinimit a'j Roma, chi konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén e ch'u'jarinaq. ³² Ri nim taqanel ri' xu'mulij jujun a'j ch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' jujun chike ri kinimal taq ri a'j ch'o'jab' chajil tinimit, aninaq xeb'e jawje' e k'o wi ri winaq. Are xkil ri winaq ri nim taqanel e rachi'l ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xkitanab'a' uch'ayik ri Pablo. ³³ Xpe k'u ri achi ri' ri kataqan pa kiwi' ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit, xu'chapa ri Pablo. K'a te ri' xtaqan chuyutik ruk' keb' ch'ich' ximb'al. Xuta k'u chike ri winaq jachin ri' ri Pablo, xuquje' jas ri umak. ³⁴ Are k'u ri winaq xkiraq kichi', jaljoj ri kakib'ij. Ri achi man xkwin ta chuch'ob'ik jas ri xk'ulmatajik rumal cher man k'yaqal ta ri kakib'ij. Xtaqan k'u b'ik chuk'amik ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit. ³⁵ Are xo'pan cho taq ri wiq rech ri ja, ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit ri e k'amowinaq b'ik ri Pablo xkitelej, xkipaqab'a', rumal cher konojel ri winaq kakaj kakesaj kan ri Pablo rech kakich'ayo. ³⁶ Konojel

k'u ri winaq ri e teren chikij kakiraq kichi', kakib'ij: ¡Kamisaxoq!

Ri Pablo ku'ch'ab'ej ri winaq chuto'ik rib'

³⁷ Are xk'am b'ik ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit, xuta che ri achi ri kataqan pa kiwi', xub'ij: ¿La utz kintzijon jub'iq' uk' la?

Ri achi xuta che, xub'ij: ¿La aweta'm katch'aw pa ch'ab'al griego? ³⁸ ¿La man at ri' ri achi, ri at aj Egipto, ri chi keb' oxib' q'ij xwa'jil chirij ri q'atb'al tzij, k'a te ri' xu'mulij kajib' mil achyab' kamisanelab', xuk'am b'ik pa ri juyub' ri katz'inowik?

³⁹ Xub'ij k'u ri Pablo che: In in jun chike ri winaq a'j Israel, xinalax pa ri tinimit Tarso, jun tinimit rech Cilicia ri nim u ub'anik. B'ana la jun toq'ob' chwe, ya la b'e chwe kench'ab'ej ri winaq.

⁴⁰ Ri achi xuya b'e che ri Pablo, ri Pablo k'ut xtak'i' pu'wi' taq ri wiq, xuyak ri uq'ab' chkiwach ri winaq rech man kech'aw taj. Are xetani' ri winaq, ri Pablo xuch'ab'ej pa ri tzijob'al hebreo, xub'ij:

22

¹ Loq'alaj taq qachalal, ix ix k'amal taq qab'e, chitampe ri kinb'ij chi'we.

² Are xkita ri winaq chi ri Pablo xu'ch'ab'ej pa ri tzijob'al hebreo, xaq jun xek'o'ji' wi, xkitatab'ej ri kub'ij: ³ Ri in in iwinaqil, in aj Israel. Xinalax pa ri tinimit Tarso, tinimit rech Cilicia. Waral k'ut pa Jerusalén xink'iy wi. Qas utz nutijoxik xb'anik pu'wi' ri taqanik ke ri qamam ojer rumal

ri nim achi Gamaliel* amaq'el xintij nuchuq'ab' chupatanixik ri Dios, jetaq ri kib'an ix iwonojel kamik. ⁴ Nab'e kanoq in xinb'an k'ax chike konojel ri e kojoninaq che ri Jesús, xwaj xe'nkamisaj. Xe'nchap b'ik achyab', ixoqib', xe'nkoj pa che'. ⁵ Ri kinimal ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' konojel ri kinima'qil ri winaq kekwinik kakiq'alajisaj chi qas tzij ri kinb'ij. Rumal cher a're' xkiya b'ik jujun wuj chwe. Xaq jeri' xine' pa ri tinimit Damasco xub'entzujuk ri kojonelab' rech ke'nchapo, ke'nk'am loq waral pa Jerusalén, chuk'ajisaxik kiwach.

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano are xkojon che ri Cristo

(Hechos 9:1-19; 26:12-18)

⁶ B'enam k'u we pa ri b'e, opanem kinb'an pa ri tinimit Damasco, qas pa ri nik'aj q'ij, xaq k'a te' xtunan jun nimalaj tunal chwij ri xpe chikaj. ⁷ Xintzaq pu'lew, k'a te ri' xinta jun ch'ab'al xpe chikaj xub'ij chwe: Saulo, Saulo, ¿jas che kab'an we nimalaj k'ax ri' chwe?

⁸ “¿Jachin ri lal, Tat?” xincha che.

Xub'ij chwe: In ri' ri Jesús aj Nazaret. Ri tajin kab'an k'ax chwe.

⁹ Ri e k'o wuk' xkil ri tunal, sib'alaj k'u xkixi'j kib'. Man xkita ta k'u ri uch'ab'al ri tajin kach'aw wuk'. ¹⁰ Ri in k'ut xinb'ij: Tat, ¿jas kaj la kinb'ano?

Xub'ij k'u ri Ajawxel Jesús chwe: Chatwa'jiloq, chataqej ri ab'e ri ke pa ri tinimit Damasco. Chila' k'ut kab'ix wi na chawe jas ri rajawaxik

* **22:3** 22:3 Ri Gamaliel jun nimalaj ajtij ri k'o pa ri tinimit Israel che taq ri q'ij ri'.

kab'ano. ¹¹ Man xinkwin ta chi k'ut xinka'yik rumal ri tunal, ri sib'alaj kajuluwik. Rumal ri' xa xintzuyex b'ik che ri nuq'ab' kumal ri wachi'l, xinkik'am b'ik pa ri tinimit Damasco.

¹² K'o k'u jun achi chila', ub'i' Ananías. Kojoninaq che ri Dios, kunimaj ri utaqanik ri Moisés. Konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o chila' pa Damasco kakib'ij chi sib'alaj utz we achi ri'.

¹³ We achi ri' xopan che nuch'ab'exik, xub'ij k'u chwe: "Wachalal Saulo, chatka'y chi junmul." Aninaq k'ut xutzir ri nub'oq'och, xinkwinik xinka'yik, xinwil ri achi. ¹⁴ Xub'ij k'u chwe: "At cha'tal rumal ri qaDios, ri kiDios ri qamam, rech kaweta'maj jas ri urayinik, xuquje' rech katuxik patanil rech ri Dios, xuquje' rech kata ri ch'ab'al. ¹⁵ Katok k'u na che q'alajisal rech ri Dios chkiwach ri winaq, katzijoj na ronojel ri atom xuquje' awilom. ¹⁶ Jas k'u awaye'm, chatwa'jiloq, chab'ana aqasana' jeqel ak'u'x chrij ri Ajawxel Jesús, chata toq'ob' che rech kasach taj ri amak, kach'ajch'ojir k'u ri awanima'."

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano are xutzijoj ri utzij ri Dios chike ri winaq ri man a'j Israel taj

¹⁷ Ri Pablo xub'ij: Are xintzaliq loq pa we tinimit Jerusalén, xine' k'u pa ri Templo. Tajin kinb'an ch'awem chila'. ¹⁸ Pa jun k'utb'al k'ut xinwil ri Ajawxel Jesús, xub'ij chwe: "Chakowij, chatel b'ik chanim waral pa Jerusalén, rumal chi ri winaq ri e k'o waral man kakikoj ta ri nutzij ri kab'ij chike." ¹⁹ Ri in k'ut xinb'ij che: "Ajawxel, a're' keta'm chi nab'e kanoq xine' pa taq ri Sinagoga. Xe'nchap konojel ri kekojon che

la, xe'nkoj pa che', xuquje' xe'nch'ayo. ²⁰ Are tajin kakikamisaj ri Esteban ri patanil e la, ri kaq'alajisan tzij la, ri in in k'o kuk'. Sib'alaj utz k'ut xinwilo xkamisaxik, in xinchajin ri katz'yaq ri tajin kekamisanik.” ²¹ Ri Ajawxel Jesús xub'ij chwe: “Jat, rumal cher rajawaxik katintaq b'ik naj kuk' ri nik'aj winaq chik ri man a'j Israel taj.”

Ri Pablo kachap rumal ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit

²² Are xub'ij ri Pablo chike ri winaq a'j Israel, chi ke' kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj, xkichap uraqik kichi', xkib'ij: ¡Kamisax we achi ri! ¡Man ya'tal ta che kak'asi'k!

²³ Xkichaple'j uraqik kichi', xkiroqij ri katz'yaq pa ri ulew, xkijopij ulew chikaj. ²⁴ Ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuya taqanik rech kokisax ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' xuya taqanik rech karapuxik, k'a te ri' kak'ot uchi' rech kub'ij jas rumal ri winaq kakiraq kichi' chrij. ²⁵ Are k'u yuttal chik rech kakich'ayo, ri Pablo xub'ij che ri kinimal ri ajch'o'jab' chajil tinimit ri tak'al chila' chuchajixik: ¿La ya'tal chi'we kich'ay jun winaq rech ri tinimit Roma, la man nab'e kaq'at tzij pu'wi'?

²⁶ Are xuta ri ajch'o'j chajil tinimit ri xub'ij ri Pablo, xu'b'ij che ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit: ¿Jas ri tajin kab'an che we achi ri? Are' jun winaq rech ri tinimit Roma.

²⁷ Ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xe' ruk' ri Pablo, xuta che: ¿La qas tzij chi at aj Roma?

Ri Pablo xub'ij: Je', qas tzij.

²⁸ Ri ajch'o'j chajil tinimit xub'ij che ri Pablo: Ri in xintoj nimalaj pwaq rech xya nuwuj rumal ri tinimit Roma.

Ri Pablo xub'ij: Ri in, in aj Roma pa nuk'o'ji'kal.†

²⁹ Ri ajch'o'jab' chajil tinimit man xkich'ay ta chi ri Pablo. Are k'u ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, are xreta'maj chi ri Pablo aj Roma, sib'alaj xuxi'j rib' rumal cher xujat'ij ruk' ch'ich' jat'ib'al.

Ri Pablo kaya chkiwach ri kinima'qil ri winaq a'j Israel

³⁰ Ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xraj xreta'maj jas ri qas umak ri Pablo, ri tajin kakib'ij ri winaq a'j Israel che. Xaq jeri' chukab' q'ij xresaj ri ch'ich' ximb'al che ri Pablo, k'a te ri' xtaqan che ki mulixik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'j Israel xuquje' konojel ri kinima'qil ri winaq. Xresaj k'u loq ri Pablo, xutak'ab'a chkiwach.

23

¹ Xu'ka'yej ri Pablo ri kinima'qil ri q'atal taq tzij, xuchaple'j ub'ixik: Alaxik, amaq'el nuk'asleb'em ch'ojch'ojlaj chomab'al cho ri Dios.

² Aninaq, ri Ananías, kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xu'taq ri e k'o chunaqaj ri Pablo kakich'ay pu'chi'. ³ Xub'ij k'u ri Pablo che: Chatuch'aya at ri Dios, kawach, ¿jas uwach

† **22:28** 22:28 Ri taqanik pa Roma kub'ij chi ri man kuya taj karapux jun winaq ri k'o uwuj re Roma we man eta'matalik jas ri umak.

q'atal tzij katuxik we at kaq'ipij ri taqanik kattaqan che nuch'ayik?

⁴ Xkib'ij ri e k'o chunaqaj ri Pablo: ¿Jeri' kab'an chuk'ulula'xik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq?

⁵ Chikuyu', alaxik. Man weta'm taj chi are kinima'qil ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. Kub'ij ri tz'ib'atalik, maj jun kawetzelaj chike ri k'amal taq b'e rech ri atinimit.

⁶ Xril ri Pablo chi ri e k'amal taq b'e rech ri Tinimit e k'o saduceos xuquje' fariseos chike. Xuraq uchi', xub'ij: Alaxik, in xuquje' in Fariseo, jacha ri wati't numam. In k'o pa ri uq'ab' ri q'atb'al tzij rumal chi ku'l na k'u'x che ri k'astajib'al kiwach ri kaminaqib'.

⁷ Are jewa' xub'ij. Ri achyab' fariseos xuquje' ri e saduceos xo'k pa ch'o'j. ⁸ Rumal chi ri achyab' saduceos man kakikoj taj chi k'o k'astajib'al wach, man kakikoj taj chi e k'o angelib', man kakikoj taj chi e k'o taq uxlab'al. Are k'u ri achyab' fariseos kakikojo chi e k'o taq wa'. ⁹ Xaq jeri' xk'ulmataj ch'o'j chikixo'l, xewa'jil k'u jujun chike ri a'jtijab' rech ri taqanik, ri e fariseos, xkichaple'j uyajik kib', ko xkich'ab'ej kib', xkib'ij: Maj etzelal kaqarik uj che we achi ri' wine jun uxlab'al o jun ángel ch'ab'eninaq man kaqak'opij ta qib' cho ri Dios.

¹⁰ Xril ri q'atal tzij chi xnimataj ri ch'o'j chikixo'l, puk'u'x chi kakipil ri Pablo. Xu'sik'ij ri ajch'o'jab' chajil taq rech ri tinimit, xtaqanik chi kakesaj b'ik chikixo'l, kakitzalij pa ri ja rech q'atb'al tzij.

11 Che ri chaq'ab'il ri', xuk'ut rib' ri Ajawxel cho ri Pablo, xub'ij che: Chab'ana achuq'ab' Pablo, jacha ri xab'an chi nuq'alajisaxik pa Jerusalén je kab'an na che nuq'alajisaxik je la' pa ri tinimit Roma.

Kachomax ukamisaxik ri Pablo

12 Saqir chukab' q'ij, xkimulij kib' jupuq achyab' a'j Israel, xkijunamaj kitzij, qas tzij xek'oji'k xkib'ij chi man kewa' ta na xuquje' man ke qumun ta na k'a kakamisataj na ri Pablo kumal. 13 Kik'ow na cho kawinaq ri kik'iyal ri kamisanelab'. 14 Xe'kik'utu kib' chikiwach ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e k'amal taq b'e xkib'ij che: Ri uj qab'im chi qaj etzelal pa qawi' xuquje' man kaqatij ta qawa we man nab'e kaqakamisaj ri Pablo. 15 Xaq jeri' ri ix xuquje' ri ix unima'qil q'atal tzij rajawaxik kib'ij che ri qas kab'an rech chi kak'am chi b'ik junmul ri Pablo chikiwach ri q'atal taq tzij, chijaluj chi xa kiwaj kiwilo jas qas ub'anik ri umak, k'a majo'q k'u kopan cho ri q'atb'al tzij, are keqakamisaj.

16 Xreta'maj k'u ri ch'ut uk'ojol ri Pablo, ral ri ranab', ri kichomanik, xe' pa ri ja rech q'atb'al tzij xu'tzijoje che ri Pablo. 17 Xtaqan ri Pablo che usik'ixik jun chike ri ajchakib' rech ri q'atb'al tzij rech ri tinimit Roma, xub'ij che chak'ama b'ik we ala ri' ruk' ri unimal ri q'atal tzij. Kub'ij jun utaqqil che: Choq'aq' rij.

18 Ja'e, xcha'. Ri ajchak rech ri q'atb'al tzij xu'ya ub'ixik. "Xinusik'ij ri Pablo ri k'o pa che',

xub'ij chwe chi kink'am loq uk' la we ala ri', kulub'ij jun utaqkil che la."

¹⁹ Ri qas kab'an rech pa kiwi' ri ajchakib' rech ri q'atb'al tzij xutzuyej b'ik ri ala che ri uq'ab', xkiq'at b'i kib' xaq a're', xuta che: ¿Jas ri kawaj kab'ij chwe?

²⁰ Ri ala xub'ij: Nik'aj achyab' a'j Israel kakaj kakib'ij che la chi kak'am la b'ik ri Pablo chikiwach ri u'nima'qil q'atal taq tzij, kakijaluj chi xa kakik'ot uchi'. ²¹ Ma kimenk'etij la, rumal chi kawinaq ri ka'jilab' ri achyab' ri kawom kib' pa taq ri b'e, xaq kaye'm uq'atexik ri Pablo, rech kakikamisaj. Xwi kaye'm jas ri kab'ij la.

²² Maj b'a jun keta'man ri xab'ij chwe, xcha ri q'atal tzij che ri ala.

Kak'am b'ik ri Pablo cho ri q'atb'al tzij pa ri tinimit Cesarea

²³ Ri nim q'atal tzij xu'sik'ij keb' u'taqo'n ri kab'an ke pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil taq tinimit. Xub'ij chike chi kewok lajujk'al 200 ajch'o'jab' chajil taq tinimit rech keb'e je la' pa ri tinimit Cesarea, b'elej q'otaj okinaq ri aq'ab' rech kamik, che kik'ama' b'ik lajujk'al 200 a'jtz'ijtz'aq taq ch'ich' ch'o'jib'al, xuquje' oxk'al lajuj ajkejab'.

²⁴ Cheyo'q b'ik kikej ri kek'amow b'ik ri Pablo rech jeri' utz uwach kopan ruk' ri q'atal tzij Félix.

²⁵ K'a te ri' xutz'ib'aj b'ik we wuj ri' che ri q'atal tzij.

²⁶ Ri Claudio Lisias: Kutaq rutzil wach la nimalaj reqe'n q'atal tzij, Félix. ²⁷ Achyab' e winaq a'j Israel xkichap we achi ri', raj xkikamisaj are xinopanik e wachi'l ri ajch'o'jab'

chajil taq tinimit, xinweta'maj k'ut chi we achi ri' aj Roma, xinto'o xinq'axaj pa jun k'olib'al ri maj keqelenik. ²⁸ K'a te ri' xink'am b'ik chikiwach ri u'nima'qil q'atal taq tzij kech ri winaq a'j Israel, chi rilik jas rumal kakitzujuj. ²⁹ Xinweta'maj chi ri umak xaq rumal taq taqanik rech ri kinnaq'atajib'al a're' a'j Israel. Man taqal ta k'ut kok pa che' xuquje' maj kamikal chirij. ³⁰ Are xb'ix chwe chi xkimulij kib' chukamisaxik, aninaq xintaq b'ik che la. Xinb'ij chike ri xetzujun chwe, chi je' kiya ub'ixik ri umak che la.

³¹ Xaq jeri' che we chaq'ab'il ri', jacha we xintaqan wi, ri ajch'o'jab' chajil taq tinimit xkik'am b'ik ri Pablo k'a pa ri tinimit Antípatris. ³² Saqir chukab' q'ij xetzalij ri ajch'o'jab' chajil tinimit pa ri ja ri e k'o wi xwi xe'kiya kan ri xeb'e chirij kej rech xeb'e ruk' ri Pablo. ³³ Xo'pan k'u pa ri tinimit Cesarea, xkijach ri Pablo cho ri q'atal tzij Félix xuquje' xkijach ri wuj. ³⁴ Xusik'ij k'u uwach ri wuj ri q'atal tzij k'a te ri' xuta che ri Pablo: ¿Jas tinimit kape wi?

Pa ri Cilicia kinpe wi, xcha ri Pablo.

³⁵ Kinta ri' jas ri amak we xu'lik ri winaq ri e tzujul taq awe, xcha ri q'atal tzij che.

K'a te ri' xtaqan ri q'atal tzij chi kayak ri Pablo pa ri che' rech ri ja k'olib'al kech ri ajch'o'jab' chajil taq tinimit rech ri nim taqanel Herodes.

24

To'b'al rib' ri Pablo choch ri q'atal tzij Félix

¹ Job' q'ij chik ik'owinaq are xqaj b'ik ri Ananías kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios,

e rachi'l jujun taq kinima'qil ri tinimit, xuquje' ri Tértulo, jun q'axal tzij cho ri q'atal tzij, xeb'e pa ri tinimit Cesarea, chuq'alajisaxik ri umak ri Pablo cho ri q'atal tzij. ² Xokisataj b'ik ri Pablo cho ri q'atal tzij, xpe ri Tértulo xuchaple'j utzujuxik, xub'ij: Tyox che la nimalaj q'atal tzij, kariqom ja'maril, jororemal, ruk' ri eta'mab'al la, sib'alaj utz rilik utayik ri tinimit b'anom la xuquje' k'i suk'umam la che ri taqanik. ³ Rumal cher ronojel ri b'anom la, kujtyoxin che la nimalaj q'atal tzij Félix. ⁴ Chintatab'extaj la man naj taj kintzijon uk' la, rech man kaq'itajta la. ⁵ Xqariqo chi we achi ri' jun b'anal k'ax, kojol ch'o'j chikixo'l ri winaq a'j Israel, cho ronojel ri uwachulew ri e k'o wi winaq, k'amal b'e rech ri k'utu'n rech ri jun achi aj Nazaret. ⁶ Qas kok chub'anik etzelal pa ri Templo are xqachapo, xqaj k'ut xqaq'at tzij pu'wi' jetaq ri kub'ij ri qataqanik. ⁷ Xopan k'u ri Lisias, ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit, ruk' chuq'ab' xumaj loq pa qaqaq'ab'. ⁸ Xqab'ij k'u chike ri e tzujul taq rech chi kepe choch la, k'otompe la uchi' rech qas keta'maj la jastaq ri umak ri kaqatzujuj wi che la.

⁹ Xkimulij kib' konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o chila', xkib'ij: Qas je wi ri'.

¹⁰ Xuya k'u b'e ri q'atal tzij che ri Pablo rech kach'awik. Xub'ij k'u ri Pablo: Weta'm chi sib'alaj k'i chi junab' lal okinaq che q'atal tzij rech we tinimit ri', ruk' ronojel nuk'ux kinto' wib' choch la. ¹¹ Qas kuya'o keta'maj la chi jewa' chi kab'lajuj q'ij xinpaqi' je la' pa Jerusalén chuq'ijila'xik ri Dios pa ri Templo. ¹² Man

xinriqitaj taj chi in yakal ch'o'j kuk' taq ri winaq, pa ri Templo, pa ri Sinagoga, xa ta ne pa ri tinimit. ¹³ Maj jutz'it laj k'utb'al rech ri numak kakib'an choch la. ¹⁴ King'alajisaj cho la, chi ri in in kojoninaq che wa' we B'e we kakib'ij a're' che chi xaq jun naq'atajib'al, kinpatanij ri Dios kech ri wati't numam. Nukojom ronojel ri jastaq ri kub'ij ri taqanik, xuquje' ronojel ri jastaq ri kitz'ib'am loq ri e q'axal taq utzij ri Dios. ¹⁵ Waye'm che ri Dios ruk' uku'lib'al k'u'x jacha ri kaye'm a're', chi k'o k'astajib'al wach chike konojel ri winaq chi suk' chi man suk'. ¹⁶ Rumal wa' amaq'el nuchajim wib' ruk' jun ch'ojch'ojlaj chomab'al je choch ri Dios xuquje' chikiwach ri winaq.

¹⁷ K'i chi k'u junab' ik'owinaq xintzaliq pa ri nutinimit chuya'ik tob'anik chikito'ik ri nuwinaq xuquje' chutzujik sipanik cho ri Dios. ¹⁸ Xine'kiriqa k'u pa ri Templo tajin kinch'ojch'obej wib'. Man kuk' ta e k'i winaq xuquje' man pa ch'o'j taj. ¹⁹ Ri winaq a'j Israel rech ri tinimit Asia, ri xinilowik, rajawaxik kuletzujun che la we k'o ri numak xkilo. ²⁰ Kib'ij xuquje' b'a' ri e k'o waral we k'o etzelal xinb'an chikiwach ri kinima'qil ri q'atal taq tzij a'j Israel. ²¹ Wine rumal ri ko xinch'aw chkixo'l xinb'ij: "Kinkojo chi kak'astaj kiwach ri kaminaqib', kiq'at tzij pa nuwi' kamik."

²² Ri q'atal tzij Félix sib'alaj reta'm ri kik'utu'n ri kojonelab', are xuta we xub'ij ri Pablo, xub'ij: Chiwaye'j na, we chi pe ri q'atal tzij chajinel Lisias, k'a te ri' kinwilo jas qas kinb'an che ri

kixriqitajik.

²³ Xtaqan ri nima q'atal tzij che jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit chi kuchajij ri Pablo xuquje' kuya b'e chike ri e rachi'l ri Pablo kakipatanij.

²⁴ Xik'ow keb' oxib' q'ij xopan ri Félix rachi'l ri rixoqil Drusila aj Judea, xtaqan chusik'ixik ri Pablo xuquje' xutatab'ej ri q'alajisanik ri kojjob'al chirij ri Jesús. ²⁵ Are xok ri Pablo chutzijoxik ri b'anoj suk'alaj q'atoj tzij xuquje' ri q'aten ib' chub'anik etzelal, ri k'axk'olal ri kape na, xuxi'j rib' ri Félix, xub'ij: Jat jampa' chik kinwinik katintatab'ej katinsik'ij.

²⁶ Pu'k'u'x chi kaya pwaq che rumal ri Pablo, rumal ri' katajinik kusik'ij katzijon ruk'. ²⁷ Keb' junab' jeri' xub'ano, xu'riqa' xk'extaj ri q'atal tzij Félix, are xok ri achi Porció Festo che uk'axel, are k'u karaj ri Félix nim kil kumal ri winaq a'j Israel xukoj kan ri Pablo pa che'.

25

Xq'axax ri umak ri Pablo puq'ab' ri Festo

¹ Ik'owinaq chi oxib' qij are xopan ri achi Festo chuk'amik ri regele'n relik b'ik pa ri tinimit Cesarea xopan pa ri tinimit Jerusalén. ² Ri kinima'qil taq ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri tinimit xuquje' ri achyab' ri qas kab'an ke pa kiwi' taq ri winaq a'j Israel xo'pan ruk' ri q'atal tzij chutzujuxik ri Pablo. ³ Xkita jun toq'ob' che ri Festo kutaq b'ik ri Pablo je la' pa ri tinimit Jerusalén, (kichomam kakiq'atej pa ri b'e kakikamisaj). ⁴ Ri Festo k'ut xub'ij chi

ri Pablo k'o pa ri tinimit Cesarea xuquje' chi katzalij are' je la'. ⁵ Xub'ij k'u chike: Ri k'o kegele'n chi'we utz kixe' wuk'. We k'o itzel jastaq ub'anom ri Pablo utz k'ut kitzujuj. ⁶ Wine wajxaqib' o lajuj q'ij ik'owinaq are xtzalij ri Festo pa Cesarea, chukab' q'ij xtzalij pa ri ja q'atb'al tzij xuquje' xtaqan chuk'amik ri Pablo. ⁷ Are xopan ri Pablo, ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Jerusalén, xkimulij kib' chrij, xkitzujuj che taq mak ri man tzij taj. ⁸ Ri Pablo xub'ij: Man inmakuninaq taj choch ri taqanik kech ri winaq a'j Israel, man inmakuninaq ta choch ri Templo, man inmakuninaq ta choch ri César. ⁹ Are k'u ri achi Festo xraj kaqaj chikiwach ri winaq a'j Israel, xuta che: ¿La kuchap ak'u'x kate' je la' pa Jerusalén, rech je la' king'at wi tzij pa'wi'?

¹⁰ Ri Pablo xub'ij: Man kawaj taj. We ja ri' gas are q'atb'al tzij rech ri tinimit Roma, waral gas ya'tal wi kaq'at tzij pa nuwi'. Eta'm la chi man in ajmak taj, maj k'ax nub'anom chike ri winaq a'j Israel. ¹¹ We k'u ne nub'anom mak ri taqalik kinkamisax rumal, man kink'opij ta wib' we kinkamik. We k'u ne maj numak, maj jachin ya'tal b'e che kinujach pa kiq'ab' we achyab' ri' rech kinkikamisaj. Chuq'ata tzij pa nuwi' ri César.

¹² Ri Festo xtzijon kuk' ri ya'l taq uno'j k'a te ri' xub'ij: Utz b'a ri', cho ri César kate' wi rumal cher xatoq'ij are ri César kaq'atow tzij pa'wi'.

¹³ Are ik'owinaq chi keb' oxib' q'ij, ri taqanel

Agripa rachi'l ri ranab' ub'i' Berenice,* xo'pan chuya'ik rutzil uwach ri Festo. ¹⁴ Are tajin kasolix ri Festo rumal ri taqanel, ri Festo xutzijoj che ri taqanel ri kariqitaj ri Pablo, xub'ij che: Waral k'o jun achi kojtal kan pa che' rumal ri Félix. ¹⁵ Are xink'o'ji' pa ri tinimit Jerusalén, ri kinima'qil ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xkitzujuj chwe xuquje' xkitoq'ij kinq'at tzij pu'wi'. ¹⁶ Xinb'ij k'u chike chi ri taqanik rech Roma, man kuq'alajisaj taj ajmak jun winaq we maja' kata ri utzij pa ri q'atb'al tzij. Ri winaq ri katzujuxik ya'tal che kuto' rib' chikiwach ri ketzujunik. ¹⁷ Are xu'l ri e tzujunelab' rech ri Pablo, man xinb'ey ta wib', chukab' q'ij xe'nsik'ij ri kab'an ke pa ri q'atb'al tzij k'a te ri' xintaqan chuk'amik ri Pablo. ¹⁸ Ri umak k'ut ri xkib'ij man are ta ri' ri etzelal ri waye'm in. ¹⁹ Kakitzujuj rumal ri kikojonik, xuquje' rumal jun achi ub'i' Jesús ri xkamik, xa k'u kub'ij ri Pablo chi k'aslik. ²⁰ Man weta'm taj jas kinb'an chi reta'maxik we jastaq ri'. Xinta k'u che we kuchap uk'u'x kaq'at tzij pu'wi' pa ri tinimit Jerusalén rumal taq we jastaq ri'. ²¹ Ri Pablo k'ut xutoq'ij chi are ri César kaq'atow tzij pu'wi'. Xaq jeri' xintaqan che uchajixik k'a kinto'taj na chusuk'umaxik ri rajawaxik che rech ke' cho ri César.

²² Ri Agripa xub'ij: Kawaj kinta in ri' ri achi ri'.

Ri Festo xub'ij: Chwe'q kata la. ²³ Chukab' q'ij,

* **25:13** 25:13 Ri nim taqanel Agripa ri katzijox rij waral are uk'o'jol ri Herodes, are wa' ri xraj xukamisaj ri Pedro. We k'ulmatajik ri' katzijox pa Hechos 12.

ri Agripa xopan pa ri nimalaj ja ri kakimulij wi kib' ri winaq, rachi'l ri Berenice xuquje' sib'alaj e k'i winaq, ri nimaq taq taqanelab' pa kiwi' ri ajch'o'jab' xuquje' achyab' ri nima'q keqele'n pa ri tinimit. Ri Festo k'ut xtaqan chuk'amik ri Pablo. ²⁴ Ri Festo xub'ij: Taqanel Agripa, xuquje' winaq ri ix k'o kamik, are wa' ri achi ri sib'alaj kakaj ri winaq a'j Israel ri e k'o waral xuquje' ri e k'o pa Jerusalén kakil uwach kaminaq. ²⁵ Ri in k'ut kinchomaj maj jun jastaq ub'anom ri ya'talik kakam rumal. Xutoq'ij k'ut ke' cho ri kinima'qil ri nimaq taq q'atal tzij ri k'o pa ri tinimit Roma, rumal ri' kintaq b'ik. ²⁶ ¿Jas k'u ri kintz'ib'aj b'ik che ri q'atal tzij? Man k'yaqal ta ri umak ri kab'ixik, rumal la' xink'am loq chi'wach iwonojel, je xuquje' choch la Taqanel Agripa, rech are kak'ot taj uchi' k'o kaqatz'ib'aj b'ik. ²⁷ Rumal cher man kuya taj kaqataq b'ik jun winaq ri k'o pa che' cho ri kinima'qil ri nimaq taq q'atal tzij, we man k'yaqal ri umak, ri katzujux wi.

26

Ri Pablo kuto' rib' choch ri Agripa

¹ Ri Agripa xub'ij che ri Pablo: Kuya'o katch'awik, kato' awib'.

Ri Pablo k'ut xumajij ch'awem, xub'an jun k'utb'al ruk' ri uq'ab' rech man kech'aw ta na ri winaq, xub'ij:

² Nim taqanel Agripa, sib'alaj kaki'kot wanima' lal katow la ri nutzij tob'al wib' che ri jastaq ri kinkitzujuj wi ri k'amal taq kib'e ri winaq

a'j Israel. ³ Weta'm chi lal qas eta'm la ri naq'atajib'al xuquje' ri qas ub'anik ri jastaq ri kakich'o'jij rij ri winaq a'j Israel. Kamik k'ut kinta jun toq'ob' kintatab'ej la. Ri uk'aslemal kan ri Pablo nab'e.

⁴ Are in nitz' ak'al, xya k'utu'n chwe chkixo'l ri nuwinaq, xuquje' pa ri tinimit Jerusalén, keta'm ri e k'amal taq b'e ke ri winaq a'j Israel. ⁵ A're' keta'm we kakaj kakib'ij, nab'e in kachi'l kan ri fariseos, ri wokaj ri sib'alaj tz'aqat kakib'an che ri jastaq pa ri naq'atajib'al rech kan nab'e. ⁶ Kamik k'ut kaq'at tzij pa nuwi' rumal chi ku'l na k'u'x che ri uchi'm loq ri Dios chike ri qamam ojer. ⁷ Are wa' rumal keq'ijila'n che ri Dios chi paq'ij chi chaq'ab' ri kab'lajuj puq winaq rech Israel, ku'l kik'u'x che ri ku'l wi na k'u'x in. Pune jeri', Nimalaj Taqanel, a're' kinkitzujuj rumal wa' we k'ulib'al na k'u'x. ⁸ ¿Jas che man kikoj taj chi ri Dios ku'k'astajisaj ri kaminaqib'?

Ri Pablo jun b'anal k'ax kanoq ojer

⁹ Pa nuk'u'x in nab'e, chi are in taqchi'tal chuq'atexik ri ub'i' ri Jesús aj Nazaret. ¹⁰ Qas tzij kinb'ij, qas k'yaqal ri' ri xinb'an pa Jerusalén. Ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios xkiya b'e chwe xe'ntaq b'ik e k'i kojonelab' pa che'. Are tajin kekamisaxik in xinb'ij chi taqalik kekamik. ¹¹ K'i mul xinb'ano chi kaq'at tzij pa kiwi' pa ri Sinagoga rech kaketzelay uwach ri Jesús. Sib'alaj woyawal chike rumal ri' xe'nterene'j pa taq jule' taq tinimit chik.

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano are xkojonik

¹² Jun q'ijal inb'enaq pa ri tinimit Damasco, ke'nb'ana ri jun chak, xkib'ij b'ik chwe ri q'atal tzij xuquje' ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. ¹³ Nim Taqanel, qas pa ri unik'ajil q'ij, xpe jun tunanik pa ri k'aj, are k'o na cho ri utunal ri q'ij, xinutunaj in xuquje' ri e wachi'l. ¹⁴ Qonojel xujtzaq pa ri ulew, k'a te ri' xinta jun ch'ab'al pa ri tzijob'al hebreo, xub'ij: “Saulo, Saulo ¿jas che kab'an k'ax chwe? Xaq at kab'an k'ax chib'il awib'.” ¹⁵ Ri in xinb'ij: “¿Jachin ri lal, Tat?” Ri Ajawxel xub'ij: “In ri' ri Jesús ri tajin kab'an k'ax chwe.” ¹⁶ Chanim chatwa'jiloq, xink'ut wib' chawach rech katuxik wajchak xuquje' q'alajisal rech ri awilom xuquje' ri kink'ut na chawach. ¹⁷ Katinto' na pa kiq'ab' ri awinaqil, xuquje' pa kiq'ab' ri man a'j Israel taj. Qas tzij, katintaq na b'ik kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj, ¹⁸ rech kajaqataj ri kib'oq'och, rech ke'l la pa ri q'equ'mal keq'ax pa ri tunal, xuquje' ke'l loq xe' raqan uq'ab' ri itzel keq'ax pu'q'ab' ri Dios. Kakik'amawa'j k'u na ri kuyb'al kimak xuquje' kaya'taj na k'ok'ib'al chikixo'l ri utinimit ri Dios, rumal ri kikojob'al chwe.

Ri Pablo kunimaj ri kak'ut choch

¹⁹ Rumal wa' Nim taqanel Agripa, xinnimaj ri k'utu'n rech chikajil. ²⁰ Nab'e xintzijoj chike ri winaq a'j Damasco, k'a te ri' pa Jerusalén, pa Judea xuquje' chike konojel ri winaq ri man a'j Israel taj, kakik'ex kik'u'x che ri kimak, ketzalij ruk' ri Dios, xuquje' kakib'an ri utz laj taq jastaq rech kakik'utu chi xek'extajik. ²¹ Rumal wa' nik'aj winaq a'j Israel xinkichap pa ri Templo,

are xkaj xinkikamisaj. ²² Ri Dios k'ut inuchajim k'a kamik rech kinq'alajisaj chike konojel ri winaq kachaple'taj kuk' ri nitz' kegele'n kopan kuk' ri nima'q kegele'n. Man k'o ta jun jastaq kink'utu ri mat xkitzijoj loq ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' ri Moisés. ²³ A're' xkitzijoj loq chi ri Mesías kuriq na k'ax, xuquje' are' nab'e kak'astaj na chikiwach konojel ri kaminaqib' xaq jeri' kutzijoj na ri utunal ri Dios junam chike ri winaq a'j Israel xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj.

Ri Pablo kutaqchi'j ri Agripa kakojonik

²⁴ Xaq k'a te ri Festo xuraq uchi' xub'ij: ¡Xa at kon Pablo, ri nimalaj eta'manik at ukonarizam!

²⁵ Ri Pablo xutzalij uwach, xub'ij: Man xa taj in kon, nimalaj regele'n Festo. Are tajin kinb'ij ri tunal ri sib'alaj k'o kutayij. ²⁶ Ri Nim taqanel Agripa reta'm wa' we jastaq ri', rumal la' man kinxi'j ta wib' che ri kinb'ij, man xk'ulmataj ta we jastaq ri' cha'wal. ²⁷ Taqanel Agripa ¿la kakoj lal ri xkib'ij ri e q'alajisal taq utzij ri Dios? Weta'm in chi kekoj la.

²⁸ Ri Agripa xuq'atej ri utzij ri Pablo, xub'ij: ¿Te'q pa ak'u'x aninaq kinamenk'etij rech kinko-jonik?

²⁹ Ri Pablo xub'ij: We k'u aninaq o k'ama'tam, kinta che ri Dios pa ri nuch'awem chi ri lal xuquje' konojel ri e k'o pa we k'olib'al ri' ku'x na jetaq ri in, xwi chi man e yuttal taj.

³⁰ Xewa'jil k'u ri taqanel, ri q'atal tzij, ri Berenice xuquje' konojel ri winaq xel loq. ³¹ Are

tajin ke'l loq xkichomaj: Wa' we achi ri' maj mak ub'anom ri taqal che kakamik o ke' pa che'.

³² Ri Agripa xub'ij che ri Festo: Wine utz katzoqopixik wet mat xutoq'ij kaq'at tzij pu'wi' rumal ri César.

27

Kataq b'ik ri Pablo pa ri tinimit Roma

¹ Are xopan ri q'otaj, xuje' pa ri tinimit Italia. Ri Pablo xuquje' e nik'aj winaq chik ri e k'o pa che' xechajix b'ik rumal jun chike ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit ub'i' Julio jun kinima'qil ri ajch'o'jab' rech ri nim Tinimit. ² Xe' xuquje' ri Aristarco quk', jun achi aj Macedonia ri k'o pa ri tinimit Tesalónica. Xuje' k'u pa ri jukub' ri ya'tal b'e che pa ri tinimit Adramitio ri k'o pa Asia. Ri jukub' kik'ow b'ik pa jaljoj taq k'olib'al chuchi' ulew rech Asia. ³ Are xujopan pa ri tinimit Sidón, ri Julio sib'alaj utz xno'jin ruk' ri Pablo, xuya b'e che xqaj pa ri jukub' xu'solij kan ri e rech taq ch'ab'e'n rech chila', rech kaya b'ik ujastaq ri kajawataj che. ⁴ K'a te ri' xuje' chik pa ri plo, xqarik b'ik nimaq taq kyaqiq' ri man kuya ta b'e che ri jukub' ja' kab'inik. Xaq jeri' xujik'ow b'ik chuxukut Chipre, chuxo'l ri ch'aga'p ulew xuquje' ri nima tinimit. ⁵ Are uj b'enaq pa ri cho xujik'ow b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Cilicia xuquje' ri tinimit Panfilia, k'a te ri' xujtak'i' na pa ri tinimit Mira ri k'o pa ri tinimit Licia.

⁶ Chila' ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuriq b'ik jun jukub' ri kape pa ri tinimit Egipto, rech ri le'aj Alejandría b'enam rij pa ri tinimit

Italia, xujuya b'ik chupam. ⁷ K'i q'ij no'jim xuje'ek, are xik'ow taq kan ri k'ax xujopan chuchi' ri tinimit Gnido. Ri kyaqiq' man kuya ta b'e chaqe kujb'inik rumal ri' xujik'ow b'ik pa ri ch'aaq'a'p ulew rech Creta, xaq ko'l ri kyaqiq' kub'an chuchi' ri retal ri Salmón. ⁸ Ruk' k'ax xaq chuchi' ri ja' xuje' wi, k'isb'al rech xujopan chuchi' ri ja ub'i' "Utz uchi' ja'" jawje' utz ketak'i' wi' ri jukub' b'inib'al chuxukut ri tinimit Lasea.

⁹ Naj q'otaj xuk'am b'ik ri qab'inem. Xib'ib'al ri b'inem pa ri plo rumal taq ri kyaqiq' jab' ri kak'ulmatajik, ri q'otaj rech jab' xuchaple'j, ri Pablo k'ut xutzijoj rij ri tajin kak'ulmatajik kuk' ri winaq ri e k'o pa ri jukub' b'inib'al. ¹⁰ Xub'ij chike: Achyab', k'o k'ax wa' kaqariqo we xaq je' kujb'inik, ronojel le jastaq le k'o pa le jukub' qatzaqa kanoq, katukin wa' we jukub' b'inib'al chi qa xe', xuquje' kaqarik wa' uj k'ax.

¹¹ Are k'u ri taqanel pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit man xuta ta ri xub'ij ri Pablo che, are xuta ri xb'ix che rumal ri ajchoq'e xuquje' ri kab'an rech pu'wi' ri jukub' b'inib'al. ¹² Are k'u ri tinimit ub'i'nam utz taq uchi' ja' man chajital taj, rumal ri' xib'ib'al ik'owem chila'. E k'i chike ri keb'in pa ri plo are je'l chike ki'k'ow pa ri tinimit Fenice, ri k'o apanoq choch ri uchi' ja' pa ri tinimit Creta, ri Fenice sib'alaj jun utz laj uchi' ja' jawje' kik'owisax wi ri q'otaj rech jab'.

Jun nimalaj kyaqiq' jab' pa ri plo

¹³ Xwa'jil k'u jun kyaqiq' ri xaq kajororik pa ri uxukut ulew, pa kik'u'x ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' chi maj k'ax kakiriqo, xkiwa'jilisaj ri

ch'ich' ri k'o che ri jukub' b'inib'al ri qajinaq pa ri ja', jeri' xi'k'ow b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Creta. ¹⁴ Xaq k'a te xk'exen ri q'otaj, jun nimalaj kyaqiq' jab' ub'i' ri kape chuxukut kaj, xpe pu'wi' ri ch'aqa'p ulew, xujupaqchi'j b'ik pa ri plo. ¹⁵ Ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' b'inib'al man xekwin taj xkisutij ri jukub' b'inib'al xech'eketajik xek'am b'ik rumal ri kyaqiq' jab'. ¹⁶ Xujik'ow chrij jun laj ch'aqa'p ulew ri k'o pa ri plo, ub'i' Clauda, ri man k'o ta wi nim kyaqiq'. Ruk' taq k'ax xujkwin chuyakik ri alaj taq jukub' b'inib'al ri chararem b'ik che to'b'al qib'. ¹⁷ Are k'o chi ri alaj taq jukub' b'inib'al chupam ri nim jukub' b'inib'al, xkixim ri nim jukub' b'inib'al ruk' kolob' rech man kajaq'in taj. Kakixi'j k'u kib' we ne kunim rib' ri nim jukub' pa ri sanyob' ri ub'i' Sirte, rumal ri' xkiqasaj ri manta ri k'o pu'wi' ri jukub' b'inib'al. ¹⁸ Chukab' q'ij, rumal chi sib'alaj nim uchuq'ab' ri kyaqiq' chupam ri q'eqal jab', xkichap resaxik ri eqa'n pa ri jukub' xkik'yaq b'ik pa ri plo. ¹⁹ Churox q'ij chik xek'yaq b'ik ri chakub'al taq jastaq rech ri jukub' pa ri ja'. ²⁰ K'i q'ij man xqil ta uwach ri q'ij o ri ch'umil, xqarik k'ax rumal ri nimalaj q'eqal jab'. Xqachomaj k'ut chi kujkam kanoq, man ku'l ta chi qa ku'x kujk'asi'k.

²¹ K'i q'ij chik ik'owinaq man k'o ta qawa qatijom, rumal ri' ri Pablo xtak'i' chiqaxo'l, xub'ij: Achyab', sib'alaj utz we ta xita ri xinb'ij, mat xujel loq pa Creta, rech mat xqariq wa' we k'ax ri' xuquje' we tzaqik. ²² Kamik k'ut chik'ama ichuq'ab', man k'o ta jun chi'we kakamik, xane

xwi ri jukub' b'inib'al katukin na, kasach k'u uwach. ²³ Chaq'ab' xuk'ut rib' jun ángel chinuwach ri taqom loq rumal ri Dios ri kinpatanij, xuquje' kinq'ijila'j. ²⁴ Xub'ij k'u chwe: “Pablo, maxi'j awib', katopan na ruk' ri César ri nimalaj taqanel pu'wi' Roma. Rumal awech ri Dios ku'to' na konojel ri e b'enaq awuk' pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', rech man kekam taj.” ²⁵ Rumal ri', achyab', chik'ama ichuq'ab'. Ku'l na k'u'x in chirij ri Dios, kinkojo chí qas tzij je kab'antaj na jas ri xb'ix chwe rumal ri ángel. ²⁶ Kujkanaj k'u na kan pa jun ch'aqa'p ulew ri k'o pa ri plo jawje' ri kujuya wi kan ri kyaqiq'.

²⁷ Pa jun aq'ab', chukab' wuqub' q'ij rech ri qab'inem pa ri plo Adria, kujupaqchi'la ri kyaqiq'. Are xuriq nik'aj aq'ab', ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' b'inib'al xkilo chi kujnaqajin che ri ulew. ²⁸ Xketaj ri unajal ri upam ri plo, xkilo chi juwinaq waqlajuj metros qajinaq. Xujb'in chi apanoq jub'iq', te k'u ri' xketaj chi junmul, xkil k'ut chi xa juwinaq wuqub' metros chik. ²⁹ Kakixi'j k'u kib' we ne kajaq'in ri jukub' b'inib'al cho taq ri ab'aj, rumal ri' xkiqasaj b'ik kajib' nimaq taq ch'ich' chrij ri jukub' b'inib'al. Konojel xkiba'n ch'awem rech kasaqir aninaq, rumal sib'alaj kakixi'j kib'. ³⁰ Ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' xkichomaj chi ke'l b'ik pa ri jukub' b'inib'al chuto'ik kib'. Rumal ri' xkichaple'j u qasaxik ri alaj taq jukub' pa ri plo, xkijaluj tajin kakiqasaj nik'aj ch'ich' chik ri kachapow ri jukub' b'inib'al. ³¹ Are k'u ri Pablo xub'ij che ri nim taqanel pa

kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' chike ri ajch'o'jab' chajil tinimit: We man kekanaj kan ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' chupam ri jukub', man kixkwin taj kito' iwib'.

³² Xepe k'u ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xkiqupij ri kolob' ri ximb'em ri alaj jukub' b'inib'al xkitzoqopij b'ik pa ri plo.

³³ Are xsaqirik ri Pablo xub'ij chike konojel chi kuya'o kewa'ik, xub'ij chike: Xe' kajlajuj q'ij man ixwarinaq taj, xuquje' man k'o ta jas itijom.

³⁴ Chixwo'q chib'ana toq'ob' rumal cher xa ta ne jun kutzaq jun uwi' chage.

³⁵ Are xb'i'taj wa' rumal, ri Pablo xuk'am ri kaxlan wa, xutyoxij che ri Dios chkiwach konojel, k'a te ri' xupirij, xutijo. ³⁶ K'a te ri' konojel xkik'am chuq'ab', xkichaple'j wa'im. ³⁷ Uj keb' ciento ruk' oxk'al waqib' chqonojel ri uj k'o pa ri jukub' b'inib'al. ³⁸ Are xqalej, xkesaj kan ri tiriko pa ri jukub', xkik'yaq kan pa ri plo rech man kuya ta al pa ri jukub'.

Kaqaj ri jukub' b'inib'al chuxe' ri ja'

³⁹ Are xsaqirik man xkich'ob' ta ub'i' ri ulew ri xkil apanoq, xkil k'u apanoq jun uq'ab' plo ri okinaq b'ik chupam ri ulew, sanyob' uchi'. Xkichomaj resaxik b'ik ri jukub' je la' pa ri ulew we kekwinik. ⁴⁰ Xkiqupij ri kolob' ri ximowinaq ri ch'ich' ri kachapow ri jukub' b'inib'al pa ri plo, xuquje' xe'kikir taq ri pale't ri keto'w chub'inisaxik ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja'. Xkiyak ri manta ri k'o choch ri jukub' b'inib'al rech kuriq ri kyaqiq', xkiqeb'isaj k'u ri jukub' chunaqaj ri sanyob' chi' ri plo. ⁴¹ Xopan ri jukub'

b'inib'al jawje' e k'o wi keb' b'inel ja', xch'api' pa ri jutanaj sanyob'. Ri utza'm ri jukub' xunim b'i rib' pa ri sanyob', are k'u ri rij ri jukub' xuchaple'j jaq'inik rumal ri uchuq'ab' ri ja'. ⁴² Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkichomaj kikamisaxik ri winaq ri okisatal pa che', rech man k'o ta jun kamuxanik, kanimaj b'ik. ⁴³ Are k'u ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, karaj kuto' kan ri Pablo, rumal ri' man xuya ta b'e che ri xkichomaj. Xu'taq k'u konojel ri achyab' ri kekwinik kemuxanik, kakik'yaq b'ik kib' pa ri plo rech ko'pan cho ri ulew. ⁴⁴ Are k'u ri nik'aj chik xeb'e chrij taq tz'alam, chirij u'ch'aqa'pil taq ri jukub' b'inib'al. Xaq jeri' konojel xe'l b'ik chuchi' ri plo.

28

Ri Pablo k'opan pa ri ch'aqa'p ulew Malta

¹ Are xujopan chuchi' ri ja' pa ri utz ulew xqeta'maj chi uj k'o pa ri ch'aqa'p ulew ub'i Malta, qonojel utz qawach. ² Ri winaq ri e k'o chila' sib'alaj utz qach'ab'exik xkib'ano. Xkitzij jun q'aq', k'a te ri' xujkisik'ij qonojel rech kaqamiq' qib' rumal cher sib'alaj tew. ³ Ri Pablo xuk'am apanoq keb' oxib' chaqi'j si', tajin k'u kuya pa ri q'aq', xaq k'a te' xel loq jun kumatz chuxo'l ri si', xanimaj loq cho ri q'aq', xuti' ri Pablo che ri uq'ab'. ⁴ Ri winaq ri e k'o pa cho ri ch'aqa'p ulew are xkil ri kumatz tzayal che ri uq'ab' ri Pablo, xkib'ij chib'il taq kib': Wa' we achi ri' jun kamisanel, pune man xkam ta kan

pa ri plo, kamik k'ut kutoj na ri etzelal ub'anom, kakam la'.

⁵ Ri Pablo k'ut xutota ri uq'ab', xqaj ri kumatz pa ri q'aq', man k'o ta k'u jas xub'ano. ⁶ Konojel ri winaq kaye'm chi kasipoj ri uq'ab' ri Pablo, o xaq k'a te' katzaqik, kakamik. Naj ri' xkaye'j na jas kub'ano. Are xkilo chi man k'o ta jas jun k'ax xurigo, xkik'ex kichomanik, xkib'ij chi ri Pablo are jun dios.

⁷ Chunaqaj ri k'olib'al ri' xujopan wi, k'o ri rulew ri achi ub'i' Plubio kinimal ri winaq ri e k'o chila' pa ri tinimit. Are' sib'alaj utz xub'an che qak'ulaxik pa ri rachoch, oxib' q'ij k'ut xujrilij ruk' utzilal. ⁸ Yawab' k'u ri utat ri Publio, k'o pa ch'at. K'o q'aq' chrij, xuquje' sib'alaj kik' kupamaj. Xe' k'u ri Pablo chi rilik, xub'an ch'awem xuya ri uq'ab' pu'wi', xkunataj k'u ri achi. ⁹ Rumal wa' we xb'antajik, xepe konojel ri yawab'ib' ri e k'o chila' pa ri tinimit ri', xekunataj k'ut. ¹⁰ Konojel ri winaq sib'alaj nim xujkil wi, k'i ri xkisipaj chaqe. Are xujel b'ik chila' xuje' chi pa jun jukub' chik, ri winaq xkiya b'ik ronojel ri rajawaxik chaqe pa ri qab'inem.

Ri Pablo kopan pa ri tinimit Roma

¹¹ Oxib' ik' xujk'oji na chila' pa Malta, k'a te ri' xujok pa jun jukub' b'inib'al aj Alejandría ri karik'owisaj ri q'alaj chila'. We jukub' b'inib'al ri' kojtal ri upalaj ri dios Cástor choch, rachi'l ri dios Pólux che retal.* ¹² Xujopan k'u pa ri tinimit

* **28:11** 28:11 Cástor xuquje' Polux are kib'i' ri e kidios ri winaq a'j Roma. Kakib'ij a're chi kechajix kumal we kidios ri' are keb'e pu'wi' taq ri ja.

Siracusa ri k'o chi' ri plo. Chila' xujkanaj wi kan oxib' q'ij. ¹³ Xujel b'ik chila', xqataqej k'u ri qab'e pa ri plo chunaqaj ri taq'aj k'a xujopan na pa ri tinimit Regio. Che ri jun q'ij chik xpe jun kyaqiq' chaqij pa ri umox ri relib'al q'ij, chukab' q'ij k'ut xujopan pa ri tinimit Puteoli. ¹⁴ Chila' k'ut pa Puteoli xe'qariq wi jujun qachalal kojonelab'. Xkib'ij k'u chage kujkanaj wuqub' q'ij kuk'. Je' xqab'ano, k'a te ri' xuje' pa ri tinimit Roma. ¹⁵ Ri qachalal pa Roma kitom chik chi kujopanik, xujul kik'ulaj pa b'e, xqariq k'u qib' pa ri alaj tinimit ub'i' Apio, xuquje' jun k'olib'al ri kab'ix oxib' ja k'ayib'al. Xtyoxin ri Pablo che ri Dios are xe'ril ri alaxik. ¹⁶ Are xujopan pa ri tinimit Roma, ri Julio ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xu'jach ri e k'o pa che'. Ri Pablo k'ut xya b'e che kak'o'ji' utukel pa jun ja. Xchajix k'u rumal jun ajch'o'j chajil tinimit.

Ri Pablo kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Roma

¹⁷ Oxib' q'ij chik k'o ri Pablo pa Roma are xtaqan che kisik'ixik ri kinima'qil ri winaq a'j Israel ri e k'o pa Roma. Are xkimulij kib', ri Pablo xub'ij chike: Qachalal, ri in man k'o ta jas jun k'ax xinb'an chike ri qawinaqil a'j Israel, man k'o ta k'u nub'im chrij ri e naq'atal wi ri qamam ojer. Pune jeri' xinokisax k'u pa che' pa ri tinimit Jerusalén, k'a te ri' xinjach loq pa kiq'ab' ri winaq a'j Roma. ¹⁸ Are xkik'ot nuchi', xkaj xinkitzoqopij rumal cher man k'o ta numak xkiriqo ri ya'tal wi kinkamisaxik. ¹⁹ Are k'u ri winaq a'j Israel man xkaj taj xintzoqopixik.

Rumal ri' rajawaxik wi xinb'ij chi are ri César, ri nimalaj taqanel pu'wi' Roma, kaq'atow na tzij pa nuwi'. Rumal wa' in k'o waral, man are taj kinb'ij chi k'o kimak ri nuwinaqil. ²⁰ Rumal k'u ri' xintaqan chisik'ixik, rech kinwil iwach, xuquje' kintzijon iwuk'. Rumal k'u rech ri ku'lib'al qak'u'x qonojel ri uj a'j Israel, ri in in ximtal ruk' we ximb'al ch'ich' ri', xcha ri Pablo.

²¹ A're' xkib'ij che ri Pablo: Man k'o ta jun wuj ri petinaq pa Judea qak'amom ri k'o jas kub'ij chawij, xuquje' man k'o ta jun chike ri qachalal ri e petinaq je la', ri ulinaq waral, ri umolom amak chaqe. ²² Kaqaj k'ut kaqato jas ri kachomaj, qeta'm chi pa ronojel tinimit k'ax kech'aw ri winaq chrij we k'ak' k'utu'n ri', xecha'.

²³ Xkicha' k'u jun q'ij rech ko'pan ruk' ri Pablo. E k'i k'ut xo'pan ruk' pa ri ja jawje' ri k'o wi. Ri Pablo k'ut xutzijoj chike ri utaqanik ri Dios pa kiwi' ri winaq. Aq'ab'il xumajij tzijonem kuk' k'a chaq'ab' xto'tajik. Xukoj uchuq'ab' chub'ixik chike ri winaq chi kekojon che ri Jesús. Xusik'ij chkiwach ri kub'ij chrij ri Jesús pa taq ri wuj rech ri Moisés, xuquje' ri kub'ij chupam ri kiwuj ri q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios ojer. ²⁴ Jujun xkik'amawa'j jas ri xub'ij ri Pablo, xkikojo, jujun chik man xkikoj taj. ²⁵ Man xjunamataj ta k'u ri kichomanik konojel, xa jeri' no'jim xkichaple'j elem b'ik. Are k'u ri Pablo xub'ij chike: Qas tzij ri xub'ij ri Uxlab'ixel chike ri qamam ojer chuchi' ri qaq'alajisal utzij ri Dios Isaías:

²⁶ *Jat, ja'b'ij chike we winaq ri':*

Pune kitatab'ej, man kich'ob' ta k'u ri kito.

Pune kixka'yik, man kixkwin ta k'u chuch'ob'ik ri kiwilo.

²⁷ Rumal chi ri kanima' we winaq ri' kowirinaq chik.

Kitz'apim ri kixikin xuquje' kich'uqum ri kib'oq'och rech man keka'y taj,

xuquje' rech man kakita taj, rech man kakich'ob' taj rech man ketzalij ta wuk' rech makekunataj taj. ☆

²⁸ Chiweta'maj b'a chi ri utz laj tzij rech ri Evangelio ri kuto' ri winaq, katzijox na chike ri nik'aj winaq chik ri man a'j Israel taj. A're' k'ut kakitatab'ej na.

²⁹ Are xb'i'taj wa' we tzij ri' rumal ri Pablo, konojel ri winaq a'j Israel xe'l b'ik, sib'alaj xkichomaj rij ri xub'ij ri Pablo chike.

³⁰ Keb' junab' k'ut xk'oji' na ri Pablo pa Roma pa jun qajom ja. Utz xub'an che kik'ulaxik konojel ri xo'pan chuch'ab'exik. ³¹ Are xk'oji' chila' man xuxi'j ta rib' chutzijoxik ri utaqanik ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' maj jun xq'atenik xuya k'utu'n chrij ri Ajawxel Jesucristo.

☆ **28:27** 28:27 Isaías 6:9-10.

**RI K'AK' TESTAMENTO PA TZIJOB'AL
K'ICHE'
The New Testament in the K'iche' of Totonacapan
language of Guatemala
Nuevo Testamento K'iche' de Totonacapan**

copyright © 2022 Pioneer Bible Translators

Language: Qach'abel (K'iche')

Dialect: Totonacapan

Contributor: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2023-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 14 Apr 2023

80589b2e-3159-52d6-a29f-253eca70f2bd